

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**İSMET İNÖNÜ DÖNEMİ
ÖĞRETMEN YETİŞTİRME POLİTİKALARI
(1938-1950)**

Özlem CENAN

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr.Fevzi ÇAKMAK

İZMİR-2015

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**İsmet İnönü Dönemi Öğretmen Yetiştirme Politikaları (1938-1950)**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlandığımı belirtir ve onurumla doğrularım.

Özlem Cenan

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisanüstü Eğitim Yönetmeliği'nin maddesine göre, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Özlem Cenan'ın "**İsmet İnönü Dönemi Öğretmen Yetiştirme Politikaları (1938-1950)**" konulu tezini incelemiş ve adayın 20.02.2015 tarihinde, saat 09:30'da jüri önünde tez savunmasını almıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerince sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin başarılı olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ VERİ FORMU

Tez no:

Konu no:

Ünv. No:

Tez Yazarının

Soyadı: **Cenan**

Adı: **Özlem**

Tezin Türkçe Adı: **İsmet İnönü Dönemi Öğretmen Yetiştirme Politikaları (1938-1950)**

Tezin İngilizce adı: **İsmet İnönü Era Teacher Training Policies (1938-1950)**

Tezin Hazırlandığı

Üniversite: Dokuz Eylül Üniversitesi

Enstitü: Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

Yıl: **2015**

Tezin:

Türü: **Yüksek Lisans**

Dil: **Türkçe**

Sayfa Sayısı: 146

Referans Sayısı:

Tez Danışmanı:

Yrd. Doç. Dr. Fevzi Çakmak

Türkçe Anahtar Kelimeler

İngilizce Anahtar Kelimeler

1- Milli Şef

1- National Chief

2- Öğretmen

2- Teacher

3- Eğitim

3- Education

Kaynak göstermek şartıyla tezinin bir bölümünün fotokopisi alınabilir.

Yazarın imzası:

Tarih:

ÖNSÖZ

Eğitim bir milletin gelişmişlik düzeyini belirlemede en önemli ölçüttür. Eğitime yön veren de kuşkusuz ki öğretmenlerdir. Bu sebeptendir ki Türk tarihine bakıldığında öğretmen yetiştirmeye büyük bir önem verilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına kadarki dönem incelendiğinde her devrin siyasal özelliğinin, eğitim politikalarını ve dolayısıyla öğretmen yetiştirme politikalarını ve uygulamalarını doğrudan etkilediğini görürüz.

Atatürk Türk toplumunu çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmayı hedeflemiş, bu sebeple her alanda köklü devrim hareketlerine girişmiştir. Yeni devletin eğitim politikası milli birlik anlayışı temeline oturmuş, ulusal ve tam bağımsız milli eğitim amaçlanmıştır. Atatürk bu anlayışın ve yeni rejimin halka benimsetilmesinin yegâne aracı olarak öğretmeni görmüştür. Bu nedenle bu dönemde öğretmen yetiştirme politikaları açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır.

İsmet İnönü döneminde öğretmen yetiştirme politikalarında köye ve köylüye yönelme, halkı eğitime temelinde öğretmen yetiştirmeye büyük önem verilmiştir. Bu dönemde toplanan ilk dört Milli Eğitim Şûrasında öğretmen yetiştirme politikaları tartışılmış ve bu Şûralarda alınan kararlar öğretmen yetiştirme uygulamalarına bakanlığın gayreti ve hükümetlerin çabası oranında yön vermiştir. Kimi kararlar uygulanırken kimileri ise ertelenmiş ya da uygulanamamıştır.

Tezimin hazırlanmasının her aşamasında yardım ve desteğini sunan tez danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Fevzi Çakmak ve Hocam Sayın Doç. Dr. Mustafa Şahin'e, başta annem olmak üzere aileme, her zaman beni destekledikleri, yüreklendirdikleri ve beni başaracağıma inandırdıkları için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Özlem Cenan

İzmir, 2015

İÇİNDEKİLER

Yemin Metni.....	I
Tutanak.....	II
Tez Veri Formu	III
Özet	IV
Abstract.....	V
Önsöz.....	VI
İçindekiler.....	VII
Kısaltmalar	IX
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I: OSMANLIDAN İSMET İNÖNÜ DÖNEMİNE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME POLİTİKALARI	
A.Osmanlıda Cumhuriyete Öğretmen Yetiştirme Politikaları	6
A.1.Osmanlı Devletinde Sıbyan Mektebi Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi	6
A.2.Tanzimat Dönemi Öğretmen Yetiştirme Politikaları	9
A.3. II. Abdülhamit Dönemi Öğretmen Yetiştirme Politikaları	12
A.4. II. Meşrutiyet Dönemi Öğretmen Yetiştirme Politikaları	13
B. Erken Cumhuriyet Dönemi Öğretmen Yetiştirme Politikaları	16
B.1. Millî Mücadele Dönemi Öğretmen Yetiştirme Politikaları	16
B.2. Atatürk Dönemi Öğretmen Yetiştirme Politikası	19
B.2.a.Yabancı Uzmanlar ve Öğretmen Yetiştirme Politikaları	24
B.2.b.Köy Öğretmen Okulları	33
B.2.c.Eğitmen Kursları	38
BÖLÜM II: İSMET İNÖNÜ DÖNEMİ VE MİLLİ EĞİTİM BAKANLARI	
A. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Dönemi	42
B. İsmet İnönü Dönemi Eğitim Politikası	45

B. 1. İsmet İnönü'nün Eğitime Yönelik Görüş ve Söylemleri	46
B.2.İsmet İnönü Dönemi Milli Eğitim Bakanları	54
B.2.a.Hasan Ali Yücel (28.12.1938 - 5.8.1946)	55
B.2.b.Reşat Şemsettin Sirer (5.8.1946 - 9.6.1948)	59
B.2.c.Tahsin Banguoğlu (10.6.1948 - 22.5.1950)	63
BÖLÜM III: İSMET İNÖNÜ DÖNEMİ ÖĞRETMEN YETİŞTİRME POLİTİKALARI	
A.İlkokullara Öğretmen Yetiştirme Politikaları	66
A.1.Köy İlkokullarına Öğretmen Yetiştirme Politikaları	75
A.2.Köy Enstitüleri	82
B.Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme Politikaları	94
B.1. Ortaokul Öğretmen Okulları	94
B.2. Lise Öğretmen Okulları	107
C. Mesleki ve Teknik Öğretmen Okulları	116
D.Yüksek Köy Enstitüsü	121
SONUÇ	127
KAYNAKÇA	135
EKLER	144

Kısaltmalar

ADD	: Atatürkçü Düşünce Derneği
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Yay.	: Yayınları
Prof.	: Profesör
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfadan Sayfaya
TD	: Tebliğler Dergisi
ZC	: Zabıt Ceridesi

GİRİŞ

Bu araştırmanın evreni İsmet İnönü Dönemi Öğretmen Yetiştirme Politikalarıdır. Öncelikle araştırmada ilgili döneme kadar Türk eğitim sistemi ve öğretmen yetiştirme politikaları ile uygulamaları incelenmiştir. Ardından İsmet İnönü Döneminin genel karakteristik özelliği ana hatlarıyla ele alınmış, araştırmamın merkezini oluşturan İsmet İnönü Dönemi öğretmen yetiştirme politikaları ayrıntılarıyla aktarılmıştır. Çalışmanın kapsamı belirtilen yıl aralığında Türkiye’de ilkokullara, ortaöğretime ve köy öğretmen okullarına öğretmen yetiştirme politikaları ile sınırlandırılmıştır. Yaygın eğitim, özel eğitim ve üniversitelere öğretmen yetiştirme politika ve uygulamaları bu araştırma kapsamının dışında tutulmuştur. Çalışma İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanlığı görevine başladığı 1938 yılı ile başlayıp 1950 yılı ile sınırlandırılmıştır. Belirtilen kapsam doğrultusunda İsmet İnönü Dönemindeki öğretmen yetiştirme politikaları ele alınmıştır. İsmet İnönü Dönemi öğretmen yetiştirme politikaları ve uygulamaları alanında önemli gelişmeler içermektedir. Bu çalışma ile bu gelişmeler etraflıca incelenmeye tabi tutulmak istenmiştir.

“Türkiye’de İsmet İnönü Dönemi öğretmen yetiştirme politikaları nasıl bir gelişim göstermiştir?” sorusu tezin amacını teşkil etmiştir. Bu çalışmada; “İsmet İnönü Dönemine kadar öğretmen yetiştirme politika ve uygulamaları nelerdir? İsmet İnönü Döneminin genel eğitim politikaları nasıldır? İsmet İnönü Dönemi öğretmen yetiştirme politikalarının ayırt edici özelliği nedir?” sorularına yanıt aranmıştır. Araştırmada literatür taraması yapılmıştır. Konuyla ilişkili farklı kaynaklara gidilerek, kitap, dergi, makale, sempozyum bildirileri, tezler, TBMM Zabıt Cerideleri, Resmi Gazete ve Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergileri incelenmiştir. Bunun yanı sıra belirtilen yıl aralığında CHP Kurultay Zabıtlarına, CHP parti programlarına ve hükümet programlarına ulaşılmış, araştırma kapsamındaki ilgili kanunlara yer verilmiştir. Konu araştırılırken daha çok birincil kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırma modeli olarak da “genel tarama modeli” kullanılmıştır. Betimsel yöntem tarama modeli kullanılarak verilen durum dikkatli şekilde incelenmiş, Milli Eğitim İstatistikleri verileri yorumlanarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Literatür taraması için Tire Necip Paşa İlçe Halk Kütüphanesi, Harran Üniversitesi Kütüphanesi, Şanlıurfa İl Halk Kütüphanesi, Şanlıurfa Prof.Dr. Abdülkadir Karahan İl Halk Kütüphanesi, Tire Atatürkçü Düşünce Derneği kaynakları, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Kütüphanesi ve İzmir Milli Kütüphane'den konuyla ilgili kaynaklar taranmıştır. Ayrıca YÖK veri tabanından araştırmalar yapılmış, internet ağı üzerinden farklı üniversitelerin çıkarmış olduğu dergiler, konuyla bağlantılı makaleler, tezler ve 1938-1950 yılları arasındaki tüm TBMM Zabıt Cerideleri, Resmi Gazete ve Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi arşivleri taranmıştır. Türkiye'deki Milli Eğitim Hareketleri de incelenerek istatistiksel verilere yer verilmiştir. Ayrıca Cumhuriyet Gazetesi arşivinden ilgili yıllardaki öğretmen okulu haberleri ile adı geçen kütüphane ve derneklerin konuyla ilgili süreli ve süresiz tüm yayınları taranarak incelenmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen kaynaklar şöyledir:

İsmet İnönü Dönemini anlatan çalışmalar (Kitap, Dergi, Makale, vs.); Milli Eğitim Şûralarının eğitim ve öğretmen yetiştirme politika ve uygulamalarına etkilerini inceleyen akademik çalışmalar (Tez ve Makaleler); ve Milli Eğitim Şûraları program, kılavuz ve komisyon raporları ile dönemin eğitim politikalarını yansıtan süreli ve süresiz yayınlar; konuyla ilgili akademik çalışmalar (Tez, Makale, Kitap, Dergi, vb); CHP Kurultay Zabıtları ile TBMM Zabıtları, Resmi Gazete ve MEB Tebliğler Dergisi arşivi, Milli Eğitim İstatistikleri.

Tezimde ayrıca İsmet İnönü Dönemi öğretmen yetiştirme politikalarına ait yapılan çalışma sonuçları ve yayınlar sunulmuştur. İsmet İnönü Dönemi gerek siyasal gerekse eğitim ve öğretmen yetiştirme politikaları bakımından Türk tarihine damgasını vurmuş bir dönemdir ve birçok araştırmaya konu olmuştur. Ancak elde edilen verilerde İsmet İnönü döneminde öğretmen yetiştirme politikalarına ait doğrudan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu tezin hazırlanmasında en çok yararlanılan kaynaklar şunlardır:

Koçak (2012) "Türkiye'de Milli Şef Dönemi" isimli hacimli eserinde Milli Şef dönemini sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel boyutuyla ele almıştır. Söz konusu eserde İsmet İnönü dönemine "Milli Şef Dönemi" denilmesinin gerekçeleri açıklanmış ve bunun sonuçları irdelenmiştir.

Zürcher (2000) “Modernleşen Türkiye’nin Tarihi”adlı eserinde Türkiye tarihi dönemler halinde incelenmiş, bu dönemlerdeki siyasal gelişmelerin modern Türkiye’nin doğuşundaki etkisi irdelenmiştir.

Aydemir (1991) “İkinci Adam(1938-1950)”adlı eserinde İsmet İnönü’nün cumhurbaşkanlığına geldiği yılların genel bir portresini çizmiş, İsmet İnönü’nün Atatürk’ten devraldığı mirası Milli Şef olarak devam ettirdiğini vurgulamıştır.

Berkes (1978) “Türkiye’de Çağdaşlaşma” adlı eserinde Türkiye’nin geleneksel devlet sisteminden laik bir yönetime geçişinin kapsamlı tarihini aktarmıştır. Eser, bu köklü değişim süreci içindeki toplumsal yansımalar ve bu yansımaların eğitim politikaları üzerindeki etkilerine de değinmektedir.

Akyüz (2012) “Türk Eğitim Tarihi” adlı eserinde tarihimizin en eski dönemlerinden günümüze kadar uzanan eğitim tarihimizdeki kurum, olay, düşünce, deneyim ve uygulamalar incelenmiştir. Türk Eğitim Tarihi içindeki tüm olay ve konular tarihi süreklilik ve bütünlük içinde ele alınmış, milli eğitim ve öğretmen yetiştirmeyle alakalı önemli bilgiler aktarılmıştır.

Binbaşıoğlu (2009) “Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi” kitabı yazarın kendi deyimiyle bir “Tarihsel Boyutuyla Eğitim Yazıları Antolojisi”olmuştur. Türk Eğitim Tarihinin her dönemi genel bir özetlemeden sonra, çeşitli dönemlerin eğitim olay ve olgularını yaratan, uygulayan ve geliştiren kişilerin her biri eserleri ve yaptıklarıyla birlikte incelenmiştir. Bu kişilerin belirli özellikleri ve Türk Eğitim Tarihi içindeki yeri ve önemi anlatılmıştır. Bu kişilerin eserlerinden alınan okuma parçalarıyla bu kişileri daha iyi irdeleme ve değerlendirme şansı araştırmacılara sunulmuştur. Bu sebeple eser eğitim tarihimizle ilgili adeta bir koleksiyon özelliği taşımaktadır.

Duman (1991) “Türkiye’de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme”adlı kitabında, Türk Eğitim Tarihi içinde eksik bir nokta olan Ortaöğretim ve öğretmen yetiştirmeye ışık tutmuştur. Tarihin eski dönemlerinden 1990’lı yıllara kadar ortaöğretim öğretmenlerinin yetiştirilmesindeki yasal dayanakları ve uygulamaları ele almıştır. Ortaöğretim öğretmeni yetiştirme tarihimiz bu eser sayesinde araştırmacılarla buluşmuştur.

Okçabol (2005) “Öğretmen Yetiştirme Sistemimiz” adlı kitabında, öğretmen yetiştirmeye dönük eğitim sistemimizi, tarihsel süreci içerisinde, dönemler halinde ve

bütünlük içinde ele almıştır. Her dönemin siyasal özelliğinin doğrudan eğitim politikaları ve öğretmen yetiştirmeye olan etkisini gözler önüne seren eser, bu sistemle ilgili sorunları ve çözüm önerileri üretilmesine katkıda bulunmuştur.

Öztürk (1996) “Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası” adlı kitabında önce Osmanlı Devleti’nde uygulanan öğretmen yetiştirme politikaları hakkında bilgi vermiştir. Ardından Atatürk devrinin siyasal olayları ve bu dönemde oluşturulmaya çalışılan millilik anlayışı merkezli milli eğitim politikalarına değinmiştir. Bu dönemde CHP’nin parti programları ve uygulamalarının eğitim ve öğretmen yetiştirme politikası ve uygulamalarına doğrudan etkisini gözler önüne sermiştir. Atatürk döneminde eğitimle ilgili yapılan çalışmalar, yasal düzenlemeler, çıkarılan kanunlar ve bunların öğretmen yetiştirme uygulamalarına yansımaları eğitim politikalarıyla ilişkilendirilerek ayrıntılarıyla okuyuculara aktarılmıştır.

Başar (2007) “Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960)” adlı eseri iki bölümden oluşmuş bir araştırmadır. İlk bölümde Osmanlı döneminde Türk eğitim sistemi ve yönetimi ile ilgili genel bilgiler verildikten sonra ikinci bölümde Cumhuriyet döneminde 1960 yılına kadar görev yapan tüm milli eğitim bakanlarının faaliyetleri kendi içinde siyasal gelişmelere göre alt bölümlere ayrılarak incelenmiş ve okuyucuya aktarılmıştır.

Şahin (1996) “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Uygulamalarında Yabancı Uzmanların Yeri(1923-1960)”adlı doktora tezinde eğitim sisteminin vazgeçilmez unsuru olan öğretmenlerin nitelik ve nicelik bakımından istenilen düzeye ulaşması için Türkiye’ye davet edilen yabancı uzmanların görüşleri ve sundukları raporlar ayrıntılarıyla ele alınmıştır. Bu uzmanların raporları öğretmen yetiştirme politikaları üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. Bu raporların bir kısmı öğretmen yetiştirme uygulamalarında yer bulmuş ve eğitim tarihimizdeki yerini almıştır.

Aslaner (2008) “Milli Eğitim Şûraları ve Eğitim Politikaları(1939-1946)” isimli yüksek lisans tezinde 1939-1946 yılları arasında toplanan milli eğitim şûralarında alınan kararları ve bu kararların hükümetlerin eğitim politikaları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Türk Milli Eğitim sistemini geliştirmek ve niteliğini artırmak için ilki 1939 yılında toplanan milli eğitim şûralarının en önemli tartışma konuları arasında her zaman öğretmen yetiştirme politikaları yer almıştır. Bu şûralarda alınan bazı kararlar eğitim ve öğretmen yetiştirme politikalarında uygulama alanı bulmuştur.

Dinç (1999) “Cumhuriyet Döneminde Yapılan Milli Eğitim Şûraları ve Alınan Kararların Uygulamaları (1923-1960)” adlı yüksek lisans çalışmasında belirtilen yıl aralığında toplanan Milli Eğitim Şûralarında oluşturulan komisyonlar, alınan kararlar ve bu kararların uygulamalarıyla ilgili ayrıntılı bilgilere yer vermiştir. Söz konusu şûralar tarihi süreklilik ve bütünlük içinde ele alınmıştır. Bu şûralarda alınan kararların eğitim ve öğretmen yetiştirme uygulamalarında nasıl yer bulduğu bu araştırmanın temelini oluşturmuştur.

İkizçeli (2006) “Yabancı Uzmanların Türk Eğitim Sistemi Hakkında Verdikleri Raporlar (1924-1960)” adlı yüksek lisans çalışmasında Cumhuriyet kurulduktan sonra Türk Eğitim sistemini geliştirmek ve mükemmelleştirmek için ülkemize davet edilen yabancı uzmanların sundukları raporlar hakkında bilgi verilmiştir. Bu raporlar doğrultusunda Atatürk döneminden başlayarak eğitim politikaları ve uygulamalarında kalkınma ve gelişme hamlesi başlamıştır. Sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlayan en önemli güç olan eğitim ve onun uygulayıcısı olan öğretmenlerin yetiştirilmesi uygulamalarında bu raporların etkisi çok büyüktür.

Tanımlar:

- 1.Öğretmen: Planlı ve sistemli bir öğrenme sürecini uygulayan kişi.
- 2.Eğitmen: Askerliğini çavuş ya da onbaşı olarak yapmış kişilerden seçilen, köylerde eğitim öğretim faaliyetlerini gerçekleştiren kişidir.
- 3.Maarif: Milli Eğitim.
- 4.Şûra: Toplantı.
- 5.Yabancı Uzman: Yabancı ülkelerden davet edilip rapor sunan kişilerdir.
- 6.Köy Enstitüsü: Köylerde ilkokul öğretmeni yetiştirmek üzere açılmış okullardır.
- 7.İlköğretim: 7-11 yaş grubundaki öğrencilere temel becerileri kazandırarak, onları hayata ve sonraki eğitim kurumlarına hazırlayan eğitim dönemidir.

BÖLÜM I

OSMANLIDAN İSMET İNÖNÜ DÖNEMİNE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME POLİTİKALARI

A.Osmanlıda Cumhuriyete Öğretmen Yetiştirme Politikaları

19.yüzyıla kadar öğretmenlik mesleği temelde dini bir karakter taşıırken, din adamları aynı zamanda öğretmen olarak hizmet vermişlerdir. Özellikle Aydınlanma Devrimi ve ardından gelen Fransız İhtilâli sonrası ise milli, lâik, demokrat ve pozitif bilimlere ağırlık veren eğitim politikaları öğretmenlik mesleğinin doğuşuna zemin hazırlamıştır. Ancak öğretmenliğin çağdaş anlamda meslekleşmesi uzun zaman almıştır (Kuru&Uzun, 2008). Bu durum Türkiye için de benzer bir özellik taşımıştır. Türkiye’de de öğretmen eğitimi, toplumdaki siyasal, sosyal ve ekonomik gelişmelerle paralellik göstermiştir (Üstüner, 2004).

Öğretmen yetiştirme politika ve uygulamaları tarihsel süreç içinde değerlendirildiğinde Osmanlı Devleti’nde gençliğin, ordu ve dini kurumların ihtiyaç duyduğu kişilerin eğitimine ağırlık verildiği görülmektedir (Üstüner, 2004).

A.1.Osmanlı Devleti’nde Sıbyan Mektebi Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi

Osmanlılardaki en yaygın örgün eğitim kurumları sıbyan mektepleri (ilkokullar) ve medreselerdi (Okçabol, 2005). Sıbyan mektepleri bugünkü ilkokullara tekabül ediyordu ve süresi 6 yıldır. Medreseler ise bugünkü ortaokul, lise ve üniversiteyi kapsayan 12 yıllık eğitim kurumlarıydı (Özyılmaz, 2002). Türk eğitim tarihinde örgün eğitim kurumlarında görev yapan ilk öğretmen tipleri de ‘muallimler’ ve ‘müdrisler’dir. Muallimler sıbyan mekteplerinde, müdrisler de medreselerde görev yapan öğretmenlerdir (Duman, 1991). Bu öğretmenlerin her ikisi de medreselerde yetiştirilirdi. Ancak muallimler alt düzeydeki medreselerde yetişirken müdrisler ise yüksek düzeyli medreselerde eğitim görürdü. Bu öğretmenler için medreselerde uygulanan ayrı bir program ise söz konusu değildi.

Medreselerde öğretmen yetiştirme ile ilgili tek faaliyet, Osmanlı Padişahı Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’daki Eyüp ve Ayasofya Medreselerinde Sıbyan Mektebi muallimi olacaklar için genel medreselerden farklı olarak öngördüğü programdır (Genç, 2005). Bu programın önemli iki özelliği bulunmaktaydı:

1-Bu programda “Adab-ı Mubahase ve Usul-i Tedris” adında bir ders vardır. “Adab-ı Mubahase ve Usul-i Tedris” tartışma kuralları ve öğretim yöntemi anlamına gelmektedir. Bu dersin ilkokul öğretmen adayları için özel olarak öngörülmesi Türk eğitim tarihinde öğretmen yetiştirme uygulamalarında önemli bir buluştur.

2-Bu programda Fıkıh dersi yoktur. Fatih Sultan Mehmet ilkokul öğretmeni olacaklar için bu dersi yararlı bulmamıştır (Akyüz, 2012).

Sıbyan mektebi öğretmenleri için ilk defa Fatih Sultan Mehmet döneminde medrese programından ayrı olarak ders programı düzenlenmiştir. Medreselerde, Tartışma Kuralları ve Öğretim Yöntemleri (Adab-ı Muhasebe ve Usul-i Tedris) dersinin Fatih zamanında kısa bir süre okutulması dışında, öğretmen yetiştirmeye yönelik bir ders yoktur. Ayrıca Fatih Sultan Mehmet ilkokul öğretmenlerinde bulunması gereken özellikleri de şöyle belirtmiştir: “*Öğretmen çok iyi bir mizaca ve karaktere sahip olmalı, Tanrı’yi hoşnut etmek amacıyla davranmalı, çocukları eğitmek için gayret göstermeli, çocuklara bilmedikleri konuları güzellikle ve yumuşaklıkla anlatmalıdır*” (Özodaşık, 2005: 11).

Bu açıklamalardan padişahın öğretmen yetiştirme programlarını, alanının özelliklerine göre düzenlemiş olduğunu ve insancıl ve çağdaş pedagojiyi dile getiren ilk kişi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ancak Fatih’in çizdiği yol kendisinden sonra bırakılmıştır. Daha sonraki süreçlerde Sıbyan okullarında öğretmenlik yapacak kişilerin medreselerden icazet (onay) alması yeterli görülmüştür. Sıbyan okulları çoğunlukla medreseli öğretmeni bulmakta zorluk çekmiştir. Okuyup yazması olan veya dini bilgileri olan yaşlı kimseler Sıbyan okullarında öğretmenlik yapmışlardır. Sıbyan okullarının öğretmenleri aynı zamanda mahalle ya da köyün imamlığını yapmıştır. Bu sebeple bu okullarda eğitim öğretim dini bir karakter taşımıştır. Ayrıca Sıbyan okullarında öğretim bir program ve yönetmeliğe tabi değildi (Başgöz, 1995).

Yukarıda bahsettiğimiz eğitim ve öğretimdeki yetersizlik ve ihmaller Osmanlı Devleti’nin duraklaması ve gerilemesinin en önemli nedenlerinden biri olmuştur. İmparatorlukta kuruluş ve yükselme dönemlerinde yapılandırılan eğitim sisteminin yıllar geçtikçe geliştirilmesi, siyasi ve askeri başarıları destekleyen önemli bir itici güç olmuştur. Devletin bu kuvvetli yıllarında takip edilen eğitim politikaları eğitim kurumlarının bozulmadan varlığını sürdürmesini sağlamıştır. Ancak yükselme döneminin sonlarına doğru Batı’nın birçok alanda olduğu gibi bilim-teknik ve

eğitimde kaydettiği gelişmelerin takip edilememesi ve eğitimin ehil olmayan insanların egemenliğinde devam etmesi, Osmanlı eğitim sisteminin çağın gereklerinden yoksun kalmasına neden olmuştur (Kaplukan, 2012).

16. yüzyıldan sonra Osmanlı eğitim sistemi giderek bilim dışına kaymış, pozitif bilimler eğitim kurumlarının programlarından çıkarılıp, bütünüyle dogmatik eğitime yönelme başlamıştır. Bu yüzden medrese, Osmanlı Devletinin ve toplumun gerek duyduğu niteliklerle donanmış meslek adamlarını yetiştirememiştir. Bu olumsuz gelişme de kendini öncelikle savaş alanında göstermiştir (Başar&Turan, 2009).

17. yüzyılda Osmanlı egemenliğinin yayılı olduğu alanın teknoloji düzeyi ile Avrupa'da aynı dönemin sonunda erişilen düzey arasında bir uçurum meydana gelmiştir (Berkes, 1978). Bunun kolaylıkla görülebilecek yansıması da askerlik teknolojisi alanında yaşanmıştır. Bu yüzden Osmanlı Devleti 17. yüzyılda savaşlarla gelen yenilgilerin de etkisiyle askeri alanda yenileşmeye girişmeyi gerekli görmüştür. Bu dönemde Avrupa'nın üstünlüğü kabul edilmiş, daha çok Avrupa'yı taklit yoluyla bazı yenileşmelere girişme dönemi başlamıştır.

Lâle Devri'nde (1718-1730) Avrupa'nın gelişimini ve eğitimini anlayıp Osmanlıda uygulamak amacıyla bazı gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönemde çağdaş Batı teknik bilgileriyle ilişkili ve daha çok askerlik alanında yenileşme çabaları dolayısıyla gelen teknik bilgiler medrese dışında kurulan okullarda öğretilmeye başlanmıştır ve medrese öğrencilerinin bir kısmı da bu okullara geçmeye başlamıştır (Berkes, 1978).

18.yüzyıl Osmanlı Devleti'nin geleneksel kuruluşlarını diriltmek yerine çağdaş Batı'ya yönelme eğiliminin başladığı dönem olmuştur. Bu eğilim devlet gücünü modern yöntemlere göre yetiştirilmiş bir ordu ile desteklemek fikriyle ortaya çıkmıştır. Çünkü yukarıda da bahsettiğimiz gibi Avrupa ile açılan uçurum ve savaşlarla gelen yenilgilerin sebebi ordu teşkilatının bozulmasında bulunmuştur (Berkes, 1978). Bu fikirle hareket eden Osmanlı devlet adamları, önce ordunun modernleşmesi çalışmalarına başlamışlardır.

A.2. Tanzimat Dönemi Öğretmen Yetiştirme Politikaları

18. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra başlatılan Batılılaşma ve modernleşme çalışmaları içinde önce askeri alanda okullar açılmıştır. Bu askeri okul hareketi, bir zaman sonra, sivil okulları da yenilenmeye zorlamıştır. Askeri okullar orta derecenin üstünde eğitim veren kurumlardır. Oysa Osmanlı Devletinde Sıbyan okulları üstünde, orta dereceli eğitim veren hiçbir okul yoktu (Başgöz, 1995). Bu boşluğu doldurmak için orta dereceli sivil okulların kurulmasına girişilmiştir ve Sıbyan Okulları üstünde açılacak 'Rüştiyeler'in kurulması gündeme gelmiştir (Taşdemirci, 1999). Rüştiyelerin açılmasının bir başka sebebi, zaman içerisinde kendini yenileyemeyen medreselerin, toplumun ihtiyaçlarına cevap veremeyişidir.

Padişah II. Mahmut döneminde 1824'te çıkarılan bir fermanla ilköğretimin zorunlu olduğu duyurulmuştur. Ancak Berkes'e göre bu ferman eğitimi genel ve zorunlu yapan bir eylemden çok ilköğretime dini bir boyut kazandırmıştır (Berkes, 1978: 175-176). Bu sebeple II. Mahmut döneminde ilk ve ortaöğretimde temelli bir yenilik ve gelişme olmamıştır.

1839'larda, Batı tarzında eğitim vermek üzere açılan ve Rüştiyelerde iyi bir eğitim vermek üzere yetişmiş öğretmenlere gereksinim olmuştur. Bu öğretmenlerin yetiştirilmesi için medreseler dışında açılacak meslek okullarına ihtiyaç vardır (Akyüz, 2012). Çünkü II. Mahmut zamanından beri görülen eğitimin devletleştirilmesi politikasına rağmen ilkokullar için medrese dışında öğretmen yetiştirme kursları ya da okulları gibi bir fikir henüz doğmamıştır. Onun için ilkokullarda din eğitiminden değil, modern eğitimden geçmiş öğretmen bulunamamasına rağmen medreseden yetişen bol sayıda öğretmen olduğundan bu okullar yine medresenin etkisi altında kalmıştır. Öğretmen yetiştirme düşüncesi ancak ortaöğretim okulları açma aşamasında kendini göstermiştir (Berkes, 1978). Bu sebeple Tanzimat Dönemi ile birlikte Batı tarzı ilk, orta, lise ve üniversite derecelerine göre kurulmuş çok sayıda mesleki ve teknik okul açılmıştır (Özodaşık, 2005). Bu okul reformunda karşılaşılan en önemli güçlükler arasında yeni okulların ders programları, bu okullara öğrenci temini ve en önemlisi bu programların uygulayıcısı olan öğretmenleri yetiştirmek gelir. Birbiri ardınca açılan ve Batı tarzında eğitim veren bu okullarda görev yapacak öğretmenlerin hangi kaynaktan

sağlanacağı ve ders programlarının nasıl düzenleneceği gibi planlanmaların yapılmaması nedeniyle bu okul reformu yüzeysel kalmıştır.

16 Mart 1848’de Osmanlı eğitim kurumları dışında Batı usullerine göre açılan Rüştîyelere öğretmen yetiştirmek amacıyla ‘Darümuallimin’ açılmıştır (Duman, 1991). Darümuallim, Osmanlı Devleti içinde “mektepler için öğretmen gerekli oldukça oradan alınmak üzere açılmıştır” (Akyüz, 2012). Osmanlıda bilinen ilk öğretmen okulu Darümuallimin’dir (Uygun, 2006). Gerçekte 1900’lü yıllara kadar bu okullar tam anlamıyla öğretmen mesleğine girecek nitelikli öğretmen yetiştirmekten çok dinin etkisi altında kalmış, ilköğretim ile yükseköğretim arasında köprü vazifesi görmüşlerdir (Berkes, 1978).

Darümuallimin okul müdürü Ahmet Cevdet Efendi tarafından hazırlanan 1851 tarihli ‘Darümuallimin İlk Nizamnamesi’ ile bu okul köklü bir yasal ve eğitimsel düzenlemeye tabi tutulmuştur. Bu düzenlemeyle okulun süresi üç yıl olarak belirlenmiştir. Okulun programına ‘Arapça Muhakeme’ dersi konmuş, bu uygulamayla bu dili iyi konuşan öğretmen adaylarının Arapça konuşan Osmanlı ülkelerindeki öğretmen ihtiyacına cevap vermesi amaçlanmıştır. Bu nizamname ile okula az sayıda öğrenci alınması yoluna gidilmiş, öğrenciler okula sınavla alınmış, öğrencilerin cerre çıkmaları (para ve erzak toplamak için köylere dağılıp imamlık veya müezzinlik yapmak) yasaklanmıştır. Ayrıca, ‘Ders Verme Ve Öğretim Yöntemleri’ dersi okulun programına alınmıştır (Akyüz, 2012). Bu açıklamalardan Darümuallimin medrese etkisinden kurtarılmaya çalışılarak, pedagojik ilkelerle ulema zümresi dışında öğretmen yetiştirme amacını taşıdığını söyleyebiliriz.

1851 tarihli Darümuallimin İlk Nizamnâmesinde bu okulun mezunları dışında öğretmen atanabileceği şeklinde bir hüküm yoktur. Ancak ilk Maarif Nazırı Abdurrahman Sami Paşa 1860 yılında “öğretmene ihtiyaç bulunduğunu” ve “Darümuallimin mezunlarının yetersiz olduğunu” ileri sürerek İstanbul dışındaki sekiz Rüştîye’ye, bu okul dışından ‘sınavla’ öğretmen atamıştır. Bunun üzerine Darümuallimin öğrencileri bu durumun 1851 tarihli Nizamnâme’ye ters düşüğünü belirterek sadrazama şikâyet dilekçesi yazarak haksızlığa uğradıklarını belirtmişlerdir. Ancak 1861’de Nizamnâme’ye konan “Darümualliminde tahsil etmiş olan muallimlerin Mekatip-i Umumiye’ye muallim olmak için sairlerine(Darümuallim’de okumayıp öğretmen olmak için başvurulara)hakk-ı

rüçhanı(öncelik hakkı)olacaktır” hükmüyle, okul öğrencilerine öncelik verilmiş, fakat öte yandan da başka kaynaklardan öğretmenliğe geçişi kolaylaştırmış, haksız öğretmen ataması yolunu yasallaştırmıştır (Akyüz, 2009).

Darülmualimin dışında çeşitli kaynaklarda mesleğe yapılan atamalar arasında askeri okul mezunları da vardır. Askeri okullar medrese etkisinden uzak kaldığı için bu okulun mezunları programlarda yer almaya başlayan pozitif bilimleri okutmuşlardır. Asker öğretmen uygulaması bu şekilde başlamıştır.

Bu dönemde askeri okullara sivil öğretmen yetiştirmek için 1858 yılında ‘Menşe-i Muallim’ ve kız okullarına öğretmen yetiştirmek için ‘Kız Öğretmen Okulu’ açılmıştır (Torun, 2010). Tanzimat Döneminde yeni açılan ve ‘iptidai mektep’ denen ilkokullara öğretmen yetiştirmek için de 1868 yılında İstanbul’da ‘Darülmualimin-i Sibyan’ kurulmuştur. Bu okula, öğretmen yetiştirme ve illerde toplanacak ilkokul öğretmenlerine az zamanda yeni yöntemleri öğretme görevi verilmiştir (Akyüz, 2012).

Bu gelişmeleri eğitimde bir reform hareketi sayılan 1869 yılında yayınlanan ‘Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi’ izlemiştir. Bu Nizamnâme ile reform hareketleri belli bir plana bağlanarak devlet politikası haline gelmiştir. Nizamname’nin Öğretmen Okulları ve programları konusunda ayrıntılı hükümler içermesi sebebiyle öğretmen yetiştirme problemi ve öğretmen okulu kavramı bu dönemde irdelenmiştir.

Nizamnâme ile öğretim alanında yapılan çalışmalar yeni bir safhaya girmiştir (Özodaşık, 2000). Ayrıca yeni bir eğitim sistemi kurulmaya ve öğretmen ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır. Nizamnâme’de Rüştiye, İdadi, Sultani şubelerinden oluşan bir ‘Büyük Darülmualimin’ kurulacağı belirtilmiş, ayrıca kız ilkokulları ve kız Rüştîyelerine kadın öğretmen yetiştirmek için ‘Darülmualimat’ (Kız Öğretmen Okulu) açılacağı belirtilmiştir (Öztürk, 1996). Bu karar doğrultusunda 1870 yılında Darülmualimat açılmıştır (Binbaşoğlu, 2009). Ayrıca okulun açılış gerekçesi 1870 tarihli ‘Meclis-i Kebir Maarif Kararı’nda da belirtilmiştir. Bu dönemde liselere öğretmen yetiştirmek için 1877 yılında ‘Büyük Öğretmen Okulu’, Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi’nde öngörüldüğü gibi açılmıştır. Büyük Öğretmen Okulu bir yıl sonra kapanmış, 1891 yılında Erkek Yüksek Öğretmen Okulu olarak yeniden açılmıştır (Okçabol, 2005). Bu okulların müfredat programlarında öğretmenlik meslek bilgisi

derslerine ağırlık verilmiş ve öğretmen yetiştirme yükseköğretim düzeyinde ele alınmıştır (Duman, 1991).

Bu açıklamalardan sonra Türkiye’de çağdaş anlamda öğretmen yetiştirme tarihi Tanzimat Dönemine uzanır demek yanlış olmayacaktır (Gurbetoğlu, 2010). Bu yönüyle, öğretmenliğin, özel olarak yetiştirilen kişilerin yapabileceği bir meslek olduğu Tanzimat Döneminde kabul edilmiştir (Genç, 2005).

Tanzimat Dönemi’nde Osmanlıdaki radikal değişiklikler eğitim politikalarını da doğrudan etkilemiş, Osmanlıda ‘Batı Etkisinde Osmanlı Eğitim Politikası’ ve uygulamaları başlamıştır (Taşdemirci, 1999).

A.3. II. Abdülhamit Dönemi Öğretmen Yetiştirme Politikaları

Bu dönemde pek çok alanda olduğu gibi eğitim alanında da Tanzimat Dönemi’nin Batıcı ruhundan uzaklaşma başlamıştır. Tanzimat döneminde eğitim kurumlarının başında fikir ve düşünce olarak Batı dünyasının etkisinde kişiler vardı. II. Abdülhamit döneminde ise nesillerin yetiştirilmesinde batıcı görüş terk edilerek milli ve manevi değerler sahip insan yetiştirilmesi fikri öne çıkmıştır (Özodaşık, 2000). Bu sebeple bu dönemdeki öğretmen yetiştirme politikalarına da bu görüş yön vermiştir.

II. Abdülhamid döneminde 1882 yılında, Darülmüallimin’de geniş çaplı bir ıslahata girişilmiş, yeni bir ‘Darülmüallimin-i Âliye Nizamnamesi’ hazırlanmıştır. Bu Nizamnâmede; Sıbyan ve Rüştîye şubelerinin yanı sıra ‘Ulûm’ ve ‘Edebiyat’ sınıflarından meydana gelen İdadi Şubesi açılması öngörülmüştür (Öztürk, 1996). Aynı yıl ‘Darülameliyat’ adında öğretmen adayları için bir uygulama okulu açılmıştır.

1890’da çıkarılan ‘Muallimlikte Meslek-i İhtisas Tesisine Dair Talimat’ ile öğretmenlere iyi ahlaklı ve davranışlı olmaları, öğretim görevinden başka bir görev ya da memuriyetle uğraşmamaları, kendilerine verilecek derse bağlı kalmaları koşulu getirilmiştir (Okçabol, 2005). Bu uygulama ile bu dönemde öğretmenliğin meslekleşmesi için hukuki düzenlemelerin başladığını söyleyebiliriz.

1875’lerden sonra başlayan taşrada ilkokul öğretmeni yetiştirme çabaları 1890-1892 yılları arasında bu amaçla bazı illerde okullar açılmasıyla gelişmiştir. Ancak bu okullar ihtiyacı karşılamaktan uzak olduğundan aynı zamanda bazı kurslar açılması

yoluna gidilmiştir. Örneğin 1890 yılında Trabzon Darülmualimininde köy ve kazalardan gelen 358 imam ve öğretmene ‘usûl-ü cedide üzere’ eğitim formasyonu verilmiştir (Akyüz, 2012). Bu uygulamadan bir yıl sonra Darülmualimlerin kuruluş düzeni ve 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’ndeki hükümler 1891 ve 1892 yıllarında değiştirilmiş; yani bir ‘Darülmualimin-i Âliye Nizamnamesi’ hazırlanmıştır.

1891 tarihli ‘Darülmualimin-i Âliye Nizamnâmesi’ne göre bir şubeden mezun olan öğrenci o şubenin şahadetnâmesini alarak öğretmen oluyor ve bir üst şubeye geçebiliyordu ve bu okulun mezunları öğretmenliğe geçişte önceliğe sahipti. Ayrıca bu Nizamnâme ile Darülmualimin, bünyesinde ilk, orta ve liselere öğretmen yetiştiren kurumları da içine alan ‘Darülmualimin-i Âliye’ adlı kuruma dönüşmüş, 1891 yılında bu kurumun içinde yer alan ‘Âli’ kısmı bugünkü lise düzeyindeki idadilere öğretmen yetiştiren bir yüksek okul haline gelmiştir (Eşme, 2003). Böylece oluşturulan ‘Darülmualimin-i Âliye’ ilk Yüksek Öğretmen Okulu’dur (Uygun, 2006). Bu okulun Cumhuriyet döneminde özellikle lise ve dengi okulların öğretmenlerinin yetiştirilmesinde önemli hizmetleri olmuş, Cumhuriyet’ten sonra açılan bu tip okulların ilk örneği sayılmıştır (Kavcar, 2002).

1895 yılında yayınlanan Öğretmen Okulları Öğretim Programı’nda ‘Usul-ü Talim ve Terbiye’ dersi yer almış, programda Arapça ve Din derslerinin sayısı artırılmıştır (Binbaşıoğlu, 2009). Bu uygulama bu devirde milli ve manevi değerlere sahip nesillerin yetiştirilmek istendiğini gösteren bir uygulamadır.

A.4. II. Meşrutiyet Dönemi Öğretmen Yetiştirme Politikaları

İkinci Meşrutiyet Dönemi’nde öğretmen yetiştirilmesi konusunda yeni uygulamalar başlamış, ders programlarına sosyal ve siyasi nitelikler taşıyan, hayata dönük bazı dersler konmuştur (Özodaşık, 2000).

Bu dönemde öğretmen yetiştirme politikasının genel eğilimleri şöyle özetlenebilir; bu dönemde öğretmen okulları medreselerin etkisinden kurtarılmaya çalışılmış, Öğretmen Okulu öğrencileri için uygulama okulu açılmış, ‘ehliyetnameli öğretmenlik’ uygulaması getirilmiş, ‘Ana Öğretmen Okulu’ ve ‘İnâs Darülfünun’u açılmış, köyler için ayrı öğretmen okullarının açılması fikri ilk defa ortaya atılmıştır (Duman, 1991). Bu amaçla köy ilkokullarına öğretmen yetiştirmek için ‘Medrese-i

Muallimin' bu dönemde açılmıştır (Altın, 2011). Ayrıca bu dönemde öğretmen yetiştirme devletin kontrolü altına alınmıştır (Torun, 2010).

1908 yılında Meşrutiyet ilan edildikten hemen sonra Darümuallimin'e 900 yeni öğrenci alınmıştır. Fakat bu öğrencilerin neredeyse tamamı medreselerden aktarılmıştır (Akyüz, 2012). Ayrıca okulun şartları da kötü durumdadır. Bu sebeple bu okulda nitelikli öğretmen yetiştirilmesi çok zordur. Yine bu yıllarda Bab-ı Âli, vilayetlere gönderdiği genelgelerde, girilen ilköğretim reformunun başarıya ulaşmasının ancak nitelik ve nicelik bakımından yeterli öğretmen yetiştirmeye bağlı olduğunu bildirmiştir (Bilir, 2011). Ancak bu okuldaki öğretmenlerin çoğu istenilen nitelikte değildir. Bu sebeple 1909 yılından sonra Darümuallimin'e müdür olarak atanan Mustafa Satı Bey bu okulda köklü değişikliklere girişmiştir (Akyüz, 2012). Türkiye'de öğretmen yetiştirme sistemine çağdaş eğitim akımlarının girmesinde Satı Bey'in rolü büyüktür (Taşdemirci, 1999). Satı Bey: *"Darümuallimin; muallim ve mürebbi yetiştirmek maksadıyla tesis edilmiştir. Darümualliminde umumi terbiye ve malumâtta başka mesleki terbiye ve malumatın da temini lazımdır"* diyerek bu doğrultuda düzenlemeler yapılmasını sağlamıştır (Bilir, 2011: 230). Öğretmen Okulunda, ona bağlı bir 'Uygulama Okulu' (Tatbikat Mektebi) açmış, öğrencilerin okul sıralarındayken mesleğe hazırlanmalarını sağlamıştır. Bu uygulama Darümuallimin'in başarısını sağlayan en önemli etkenlerden biri olmuştur. Ayrıca okulun programına beden eğitimi dersini koymuştur. Bu gelişme daha sonra aynı dersin ilkokullara girmesinde rol oynamıştır. Aynı şey müzik ve resim dersleri için de yapılmış ve bu üç ders 1914 İlkokul Programı'nda yer almıştır (Binbaşıoğlu, 2009). Bu uygulamalar öğretmen eğitimi programlarının niteliğini artırma yönündeki çabalardır. Ayrıca Satı Bey Darümuallimin öğrencilerinin bilgiyi arayıp bulmalarına dayanan yöntemleri uygulayarak, yetiştirdiği öğretmenlere bu özelliği kazandırmaya çalışmıştır (Akyüz, 2012). Bu uygulama Meşrutiyet pedagojisi için önceki öğretmen yetiştirme uygulamalarına göre önemli bir adımdır.

Meşrutiyet aynı zamanda eğitim ve öğretmen yetiştirmenin düşünsel boyutunun tartışıldığı bir dönem olmuştur. Meşrutiyet dönemi eğitimcilerinden Emrullah Efendi, eğitim reformlarına yükseköğretimden başlamak gerektiğini ancak önce eğitim reformlarının aktif unsurları olan öğretmenlerin yetiştirilmesi gerektiği düşüncesini savunmuştur. Milli kültür ve çağdaş medeniyeti öğretmek için Satı

Bey'in Darümuallimin'de uyguladığı yeni öğretmen yetiştirme sistemini yani 'Terbiye Fenni ve Öğretim Metodu'nu yetersiz bulan Ziya Gökalp, milli kültüre sahip ahlâklı ve idealist öğretmenlerin yetiştirilmesini ister. Bunun için sosyal bilimler öğretmenlerinin aynı zamanda Felsefe ve Sosyoloji, fen bilimleri öğretmenlerinin de Felsefe dersi okumaları gerektiğini savunmuştur (Taşdemirci, 1999). Gökalp bu düşünceleriyle öğretmen yetiştirme sistemine katkıda bulunmuştur.

Bu dönemde 1913 yılında yürürlüğe giren 'Geçici İlköğretim Kanunu'nun 43. maddesine dayanılarak beş ilde 'öğretmen ehliyet sınavları' açılmıştır. Bu sınavı kazananlar ehliyetname almıştır. Bu ehliyetnamenin kullanım süresi üç yıldır. Üç yıl sonunda öğretmen okulu sınavlarına girerek diploma alma zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca 1923 yılında bu adayların mesleki niteliklerini geliştirmek için 'öğretim yöntemleri' kursu açılmıştır (Bilir, 2011).

İstanbulda'ki Darümuallimat bu dönemde 'Darümuallimat-ı Âliye' adını almış ve üç kısma ayrılmıştır. Taşra Kız Öğretmen Okulları ise bazı vilayetlerde Kız Rüştüleri'ne birkaç sınıf eklenerek kurulmaya çalışılmış, 5 yıl süreli ve kız ilkokullarına öğretmen yetiştiren okullardır. Bu okul içinde 1913-1914 eğitim öğretim yılında Ana Muallime Sınıfı açılmıştır. Bu kurum 1914 yılında Ana Muallime Mektebi'ne dönüştürülmüştür (Akyüz, 2012). Ancak bu okul 1918-1919 eğitim öğretim yılında ihtiyaçtan fazla anaokulu öğretmeni yetiştirdiği gerekçesiyle kapatılmıştır (Öztürk, 1996).

Bu dönemde kızlar için Rüştüelerin üstünde öğretim yapan okulların açılmış olması, yeni açılan bu okullara kadın öğretmen bulma problemini beraberinde getirmiş; bu öğretmenleri yetiştirmek amacıyla Kız Öğretmen Okulu'na bağlı 'İnas Darülfünunu' kurulmuştur.

İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde öğretmen yetiştirme politikaları genel olarak değerlendirildiğinde bilgili ve üretici tipte öğretmen yetiştirmeye geçildiği görülmektedir. Bu dönem öğretmenlik mesleğinde dönüşümün başlangıcı olarak kabul edilebilir (Şahin, 1995). Bu dönemde ortaya çıkan fikirler Cumhuriyet döneminde köye göre ve üretici tipte öğretmen yetiştirme uygulamalarının temelini oluşturmuştur.

B. Erken Cumhuriyet Dönemi Öğretmen Yetiştirme Politikaları

B.1. Milli Mücadele Dönemi Öğretmen Yetiştirme Politikaları

Her milletin kendine özgü bir eğitim sistemi vardır ve bu sistem toplumun sosyal, kültürel, politik ve ekonomik özelliklerine uygun olarak kurulur ve geliştirilir. Milli Mücadele Döneminde de amaç yeni yapıya uygun nesilleri yetiştirecek eğitim sistemini kurmak olmuştur. Bu amaçla yeni bir eğitim ve öğretmen yetiştirme sistemi kurma çalışmaları daha Kurtuluş Savaşı yıllarında başlamıştır.

23 Nisan 1920 tarihinde açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi, milli mücadeleyi örgütlemesinin yanında, toplum yapısında köklü bir reforma ihtiyaç olduğunu gören ve başlatan bir meclistir. Milli mücadele yıllarında milli ve modern bir eğitim sistemi kurmaya çalışan TBMM Hükümeti bu konuda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Bu dönemdeki eğitimin başlıca amacı; her düzeydeki okullarda cumhuriyet rejiminin gerektirdiği ve yeni Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu nesiller yetiştirmek olmuştur (Kaplukan, 2012).

TBMM Hükümeti Milli Eğitim Bakanlığı'nı 2 Mayıs 1920'de kurmuş ve hükümetin eğitimle ilgili programını belirlemiştir (Başgöz, 1995). Bu dönemde ayrıca eğitim konusunun ele alındığı toplantılar yapılmıştır. Bu toplantılarda öğretmenlere de yer verilmiştir. Öğretmenler hususuna büyük önem verilmesinin nedenlerinden biri de bu dönemde 'Darülmualimin' ve 'Darülmualimat'ların büyük bir kısmının işgalci devletler tarafından kapatılmış ya da farklı amaçlar için kullanılmaya başlanmış olmasıdır. İstanbul'daki Öğretmen Okullarında da durum farksızdı ve bu okullar maddi ve manevi sıkıntılarla karşı karşıyaydı (Öztürk, 1996). Bu sebeple bu dönemde bu okulları ve öğretmenleri ilgilendiren düzenlemeler yapılmıştır.

15-21 Temmuz 1921 tarihleri arasında Ankara'da yapılan Maarif Kongresi'nde Milli Eğitim İşleri programlarının hazırlanması ve uygulanması görüşülmüştür. Bu toplantıda bir konuşma yapan Meclis Başkanı Mustafa Kemal, yeni eğitim programlarının yapılması gerektiğinden ve öğretmenlerin milleti yetiştirmek gibi kutsal bir görevi üstlendiğini ve bu uğurda yılmadan çalışılacağına inandığını belirtmiş ve öğretmenleri beklenen kurtuluşun öncüleri olarak gördüğünü açıklamıştır (Duman, 1991). Mustafa Kemal'in sözleri şöyledir: "...*Milletimizi yetiştirmek gibi mukaddes bir vazifeyi üstlenen muhterem heyetinizin bugününün*

vaziyetini nazarı itibara alacağından ve her zorluğa dayanıp bu yolda gayet sağlam yürüyeceğinden şüphem yoktur. Vazifeniz pek mühim ve hayatidir...” (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II, 2006: 20). Ayrıca Kongre’de eğitimin toplumsal bir kurtuluş için altyapı oluşturduğu ve kalkınmanın ise ancak eğitim sayesinde gerçekleşebileceği vurgulanmıştır (Şahin, 1996).

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, 1 Mart 1922’de TBMM’nin birinci dönem üçüncü toplantısında çağın gereklerine uygun milli ve çağdaş bir eğitim programının izlenmesi gerektiğini ve milli eğitim politikalarının temel amacının halkı, köylüyü eğitmek olduğunu ve ülkenin ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştirmek gerektiğini vurgulamıştır. Atatürk bu konuda şunları belirtmiştir: “*Türkiye’nin sahibi ve efendisi, kimdir? Bunun cevabını derhal birlikte verelim: Türkiye’nin hakiki sahibi ve efendisi, hakiki üreticisi olan köylüdür. O halde, herkesten daha çok refah, saadet ve servete layık olan köylüdür...*” (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I, 2006: 129). Bu amacı gerçekleştirecek olan da şüphesiz ki öğretmenlerdir. Atatürk’ün şu sözleri de bu görüşünü destekler niteliktedir: “*Öğretmenler, ordularımızın kazandığı zafer, sizin ve sizin ordularınız için yalnız zemin hazırladı. Hakiki zaferi siz kazanacak ve koruyacaksınız. Ben ve sarsılmaz imanla bütün arkadaşlarım sizi izleyeceğiz ve sizin karşılaşacağınız her engeli kıracağız*” (Atatürk’ün Söylev Ve Demeçleri II, 2006: 48). Atatürk bu konuşmayı 27 Ekim 1922’de, Milli Mücadele’nin zaferle sonuçlanmasının ardından zaferi kutlamak üzere İstanbul’dan Bursa’ya gelen öğretmenlere yapmıştır. O, bu konuşmasıyla hakiki zaferin eğitimle kazanılacağını ve bunu da öğretmenlerin başaracağını belirtmiştir.

Yine 1 Mart 1923’te TBMM’nin açılış konuşmasında Atatürk öğretmen yetiştirme ve öğretmenlik mesleği ile ilgili önemli açıklamalarda bulunarak şunları söylemiştir:

“*Yeni yıl içinde yurdumuz ilk ve orta öğretimin olabildiği ölçüde düzelebilmesi için Anadolu, on beş öğretmen okulu bölgesine ayrılacaktır. Buralarda tam devreli birer lise ile iki yüz kişilik bir erkek ilköğretmen okulu bulunacaktır. Bu okulların eğitim ve öğretim kadrosu yaklaşık olarak 60 kişiyi bulacaktır. Böylece yurdun çeşitli bölgelerinde güçlü elemanlarla oluşturulmuş birer kültür merkezi kurulmuş olacaktır.*”

Ayrıca Atatürk öğretmenlik mesleği ile ilgili de şunları söylemiştir:

“Okullarda öğretim görevinin güvenilir ellere verilmesini, yurt çocuklarının o görevi kendilerine hem bir meslek, hem bir ülkü sayacak, erdemli ve kıymetli öğretmenler tarafından yetiştirilmesini sağlamak için öğretmenlik; diğer serbest ve yüksek meslekler gibi giderek ilerlemeye ve herhalde geçim rahatlığı sağlamaya elverişli bir meslek durumuna konulmalıdır. Dünya’nın her yerinde öğretmenler, toplumun en fedakâr ve saygıdeğer insanlarıdır” (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I, 2006: 168-169).

Atatürk’ün bu açıklamaları bize Milli Mücadele döneminden başlayarak Cumhuriyet döneminde de izlenecek öğretmen yetiştirme politikası ve yapılacak uygulamalar hakkında fikir vermektedir. Ayrıca Cumhuriyetin ilanından önce 8 Mart 1923 yılında ‘Misak-ı Maarif’ adı ile yayınlanan genelgede, Milli Eğitim ile ilgili önemli hükümler yer almıştır. Cahilliği ortadan kaldırmak, ulusal eğitimi yurdun en uzak köşelerine kadar ulaştırmak, yeni kuşakları geleceğin ihtiyaçlarına göre yetiştirmek, gençleri fikren çok kuvvetli; bilim ve ahlak açısından sarsılmaz bir kuvvetle donatmak bu ilkelere bazılarınıdır (Gök, 2011). Bu ilkeler yetiştirilmek istenen nesli, dolayısıyla onları yetiştirecek öğretmenden beklenenleri açıklaması bakımından önemlidir.

Bu dönemde 15 Temmuz 1923’te toplanan Birinci Heyet-i İlmiye’de Öğretmen Okulları’nın nizamnameleri ve programları ele alınmış; Yüksek Öğretmen Okulu’na kayıtlı öğrencilere mesleki bilgi verilmesi konuları üzerinde durulmuştur. Ayrıca Darülmuallimin ve Darülmuallimatların öğretim sürelerinin beş yıla çıkarılması kararlaştırılmış ve her yıl tatil aylarında öğretmenlik ve yardımcı öğretmenlik için ehliyetname sınavları açılmasına devam edilmesine de karar verilmiştir.

Maarif Vekâleti 1923-1924 yılında orta öğretim öğretmeni yetiştirmek için Orta Darülmuallimin ve Darülmullimat açarak Birinci Heyet-i İlmiye kararlarını uygulamaya koymuştur.

14 Ağustos 1923’te TBMM’de okunan İcra Vekilleri Heyeti Programının Milli Eğitim bölümünde, Atatürk’ün görüş ve direktifleri doğrultusunda eğitimde izlenecek yol ve öğretmen yetiştirme politika ve uygulamaları ile ilgili işlerden bazıları şu şekilde belirlenmiştir:

‘Hükümet’ bütün eğitim kademelerinin gelişimi için azami gayreti gösterecektir. İlköğretim okulları ve ortaokullara öğretmen ve ilköğretim müfettişi

yetiştirmek için kız ve erkek, orta retmen okulları açılacaktır. Yüksek retmen Okulu rencilerinin aynı mesleki formasyonu almaları ve uygulama yapmaları sağlanacaktır. Ülkenin belli yerlerine kız ve erkek retmen okulları ile tam devreli liseler açılacaktır. Bir beden eğitimi retmeni yetiştiren okul açılacaktır.

Bu kararlar doğrultusunda 1925 yılında Maarif Vekâleti branş retmeni yetiştirmek için ‘Terbiye-i Bedeniye Mektebi’ kurulmasına karar vermiş, ancak bu okul 1926 yılında aılabilmiştir (ztrk, 1996).

Ayrıca programda retmenliği bir meslek haline getiren ve kökenlerini birleştiren bir Kanun Tasarısı Meclise sunulmuştur (Duman, 1991).

Bu uygulamaların amacı retmen okulları yeterli miktarda retmen yetiştirinceye kadar retmen ihtiyacını acilen karşılamaktır. Alınan bu kararlar retmenlik mesleğinin statüsünü yükseltmeye dönük çabalardır (Gurbetoğlu, 2010).

Milli Mücadele döneminde retmen yetiştirme konusu hükümet programlarında yer almıştır. retmenliğin meslekleştirilmesi ve izlenecek politika ile ilgili adımlar bu dönemde atılmış, Cumhuriyetin ilânını izleyen yıllarda da retmen yetiştirme uygulamalarının yasal dayanağını bu dönem oluşturmuştur.

B.2. Atatürk Dönemi retmen Yetiştirme Politikası

29 Ekim 1923’te Cumhuriyet’in ilanıyla yalnızca siyasi alanda değil sosyal alanda da devrimler yapılmıştır. Mustafa Kemal daha en başta eğitim ve üretimin sosyal fonksiyonuna inanmış ve şöyle demiştir: “Devletin en mühim vazifesi vatandaşları okutmaktır.” (Wofford, 1952: 21). Bu amaç doğrultusunda her köye okul açmak için girişimler başlamış ve retmen yetiştirme konusunda geniş bir program takip edilmiştir. Bu uygulamaların hayata geçirilmesi eğitim ve üretimi vatandaşların gündelik faaliyetleri haline getirmek için atılmış ciddi adımlardır ve eğitim ve üretim işinin ciddiyle ele alındığının göstergesidir (Wofford, 1952).

Bu dönemde eğitim politikalarının temelinde, önce likleşme, ikinci olarak yurttaşlık, nc olarak da var olan tarım ekonomisinin gereği, köylüyü eğitmek, ona iş ve meslek vermek yer almıştır. Bu eğitim politikası doğrultusunda Atatürk eğitim konusunda üç temel hedef belirlemiştir. Bunlardan birincisi politik hedefdir. Yeni bir millet oluşturmak isteyen Atatürk, kurduğu devletin siyasi prensiplerini gençliğe öğretecek bir eğitim sistemi ve kadrosu oluşturmanın zorunluluğuna

inanmıştır. Bu amaçla hareket eden Atatürk 1924'te, öğretmenlere: “*Yeni Türkiye'nin birkaç yıla sığdırdığı askerlik, siyaset, yönetim devrimleri sizin, sayın öğretmenler, sizin toplum ve düşünce devriminizdeki başarınızla gerçekleşecektir. Hiçbir zaman düşüncelerinizden çıkmasın ki Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister.*” diyerek devleti, milleti ve rejimi savunma ve gençleri yetiştirme görevini öğretmenlere vermiştir (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, 2006: 179). İkinci hedef kültürel, üçüncüsü de ekonomiktir. Sonuç olarak Atatürk, ulusal ve modern bir eğitim politikası izleyerek Türk gençliğini her bakımdan en üst saflara taşımaya amaçlamıştır (Gök, 2011). Bu açıklamalar doğrultusunda Atatürk'ün Cumhuriyetle birlikte yeni nesli yetiştirmek için ortaya koyduğu eğitim politikasının iki temel özelliği vardır demek yanlış olmayacaktır. Bunlar; ‘millileşme’ ve ‘modernleşme’ dir. Bu doğrultuda Atatürk hem Batı toplumuyla uyum sağlayan hem de yeni kültür yapısını ve siyasi sistemi koruyacak ve geliştirecek insan unsurunu yetiştirmeyi amaçlamış, bunun dayanağı olacak en kuvvetli temeli Türk Milli Eğitiminde ve öğretmenlerde aramış ve bulmuştur (Özodaşık, 2000). Özellikle öğretmen yetiştirme konusunda temel politika olarak belirlenen köye uygun öğretmen yetiştirme düşüncesi, Cumhuriyet dönemi eğitim politikalarının temelini oluşturmuştur. ‘Milli Terbiye’ kavramı ise Cumhuriyet dönemi eğitim politikalarında temel kavram olmuş ve bu yaklaşım doğrultusunda uygulamalar yapılmıştır (Kaplukan, 2012).

Mustafa Kemal'e göre yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti için, eğitim sisteminin en önemli unsuru öğretmenlerdir. Şöyle ki Cumhuriyet ile halkın kendi kendini idare etmesi istenmiştir ama yüzde doksanı okuma yazma bilmeyen halka bunu öğretecek liderler lazımdır. Okuma yazmanın yanında sosyal alanda yapılan değişikliklere de halkın uyum sağlamasını gerçekleştirecek, halkın hayat anlayışını her yönden değiştirecek rehberlere ihtiyaç vardır. Devrimler yapılmıştır fakat devrimlerin halka yayılması ve benimsenmesi çok önemlidir. Yani kısaca yapılan devrimleri halka özellikle halkın çoğunluğunun yaşadığı köylere ulaştıracak misyonerlere ihtiyaç vardır. Atatürk'e göre de bu görevi yerine getirecek unsurlar Maarif teşkilatı ve öğretmenlerdir (Koçer, 1976). Atatürk'ün öğretmenlerden beklentisi tüm Türk halkına Cumhuriyet'in temel değerlerini benimsetmeleridir (Torun, 2010). Bu sebeplerle Atatürk gerek öğretmenlerin yetiştirilmesi sürecinde,

gerekse sonraki aşamalarda bu konu üzerinde titizlikle durmuş, izleyeceği eğitim ve öğretmen yetiştirme politikasına bu görüş doğrultusunda yön vermiştir. Atatürk'ün Bursa'da bütün Cumhuriyet kadrolarını öğretmenlerin hizmetine sunduğunu vurguladığı konuşma O'nun öğretmenlere verdiği değer en önemli göstergesidir.

1924'te Atatürk'ün Muallimler Birliği Kongresi'nde söylediği şu sözler O'nun ve Cumhuriyet yönetiminin öğretmene bakışının özetidir: *“Muallimler; yeni nesli; Cumhuriyetin fedakâr muallim ve mürebbileri, sizler yetiştireceksiniz, yeni nesil sizin eseriniz olacaktır. Eserin kıymeti, sizin maharetiniz ve fedakârlığınız derecesiyle mütenasip bulunacaktır. Cumhuriyet; fikren, ilmen, fennen, bedenlen kuvvetli ve yüksek seviyeli muhafızlar ister. Yeni nesli, bu evsaf ve kabiliyette yetiştirmek sizin elinizdedir. Mümtaz vazifenizin ifasına âli himmetlerle hasrı mevcudiyet edeceğinize asla şüphe etmem”*(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, 2006: 179). Bu görüş doğrultusunda Cumhuriyet'in ilk on yılında öğretmenlik mesleğini, öğretmenlerin statülerini, öğretmen okullarını ilgilendiren birçok yasal düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeleri şöyle özetlemek mümkündür;

8 Nisan 1923 tarih ve 326 sayılı Kanunla Kız ve Erkek İlköğretmen Okulları Maarif Vekâleti (Milli Eğitim Bakanlığı) bütçesine bağlanmıştır ve Cumhuriyet'in başında Öğretmen Okullarındaki öğrenci ve öğretmen yetersizliği sorununa çözüm bulmak amacıyla Öğretmen Okulları on beş bölgede toplanmıştır (Taşdemirci, 1999). 3 Mart 1924 tarih ve 420 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilmiştir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Cumhuriyet düşüncesi ve ideolojisinin kararlılıkla yerleştirilmesi amaçlanmıştır (Kapluhan, 2012). Bu kanun okulların program, yönetim ve denetimlerinin bir çatı altında toplanacağını habercisi olmuştur (Gurbetoğlu, 2010). Nitekim kanunun kabulü ile Türkiye'deki bütün eğitim öğretim kurumları Maarif Vekâleti'ne bağlanmıştır. Cumhuriyet öncesi eğitim faaliyetlerinin merkeziyetçi bir yapıdan uzak olarak çeşitli kurumlar aracılığı ile verilmesi, farklı kaynaklı birçok okulun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunlar arasında; medreseler, Batı tarzı eğitim veren okullar, yabancılar tarafından açılan okullar ve azınlık okulları bulunmaktadır (Gök, 2011). Cumhuriyetin ilanı ile birlikte devletin eğitim politikalarında merkeziyetçi bir yapılanmaya gidilmiştir. Osmanlı Devletinde eğitim kurumları, eğitim ve öğretim bakımından merkeze (Maarif Vekâletine) bağlıyken, mali bakımdan mahalli idareye bağlıydı. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte kurulan yeni

Türkiye Cumhuriyetinde okullar hem eğitim, öğretim ve yönetim hem de mâli bakımdan Maarif Vekâletine bağlanmıştır. Bu uygulama ile eğitimde merkeziyetçi bir politika takip edilmeye başlanmıştır. Bu merkeziyetçi eğitim politikası ile Türkiye Cumhuriyeti'nin dayandığı esaslara uygun bir eğitim politikası oluşturmak, uzun süren savaşlar yüzünden halkı fakir düşmüş ve mahalli idaresi zayıf olan Türkiye'de eğitimi yaygınlaştırmak ve eğitim kalitesini yükseltmek, azınlık okulları ve yabancı okulları kontrol altına almak amaçlanmıştır (Taşkesen, 2006). Bu yasayla, eğitimin lâikleştirilmesi ve demokratikleştirilmesi sürecinde önemli bir adım atılmış; Sıbyan mektepleri ile medreseler kapatılmış, karma eğitime geçilmiş ve köye yönelik öğretmen yetiştirme eğitim politikalarının temel hedefi durumuna getirilmiştir (Kapluhan, 2012). 3 Mart 1924 tarih ve 420 sayılı Tevhid-i Tedrisat kararları doğrultusunda laik, milli ve çağdaş eğitimin öğretmen okullarına yerleşmesi için 1924'te İkinci Heyet-i İlmiye toplanmıştır. Bu toplantıda Öğretmen Okullarının müfredat programlarında radikal değişiklikler yapılmış, Öğretmen Okullarının süresi 4 yıldan 5 yıla çıkarılmış, Kız ve Erkek Öğretmen Okullarının programları aynı düzeye getirilmiştir. İstiklâl Savaşı ve Cumhuriyet ile ilgili konular okul programlarına konmuş, Türk tarihi ve dilinin öğretimine büyük önem verilmiştir (Taşdemirci, 1999). 1915 yılından beri uygulanan İlköğretmen Okulları ders programının yerine uygulanan bu yeni programda din derslerinin, Edebiyat ve Sosyal Bilimlerin saati azaltılmış, genel kültür derslerinin ve fen bilimleri derslerinin saati artırılmıştır (Şahin, 1996). İkinci Heyet-i İlmiye kararlarından biri de 'İstanbul Darümuallimin-i Âliyesi'nin Âli Kısmı'nın Darülfunun'a bağlanarak Yüksek Muallim Mektebi haline getirilmesidir. Bu kararla Yüksek Muallim Mektebi 1924-1925 yılında eğitim öğretime başlamıştır.

Bu dönemde öğretmen okullarının ihtiyacı karşılamaktan uzak oluşu ve öğretmenlerin çok ve çeşitli kaynaklardan gelmesi karşılaşılan en önemli problemlerden biri olmuştur. Bunun için 1924 tarih ve 439 sayılı 'Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu' ile öğretmenler çalıştıkları okulun tür ve derecelerine göre sınıflara ayrılmış, öğretmenlik özel uzmanlığı gerektiren müstakil bir meslek olarak kabul edilmiştir (Okçabol, 2005). 1924 tarih ve 439 sayılı 'Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu'nun 1. maddesinde "muallimlik devletin umumi hizmetlerinden talim ve terbiye vazifesini üstüne alan, müstakil sınıf ve derecelere ayrılan bir meslektir."

ifadesi yer almıştır (Üstüner, 2004). Bu yasal düzenlemedeki ifadelerin anlamı devletin öğretmenliği bir kamu görevi olarak gördüğü ve öğretmenlik mesleğinin yasal statüde önceliği ve üstünlüğü olduğu anlamını taşımaktadır. Ayrıca bu kanun ile öğretmenlik ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim öğretmenliği olarak sınıflandırılmıştır (Dönmez, 2005). Ücretli öğretmenlik uygulaması da 1924 tarih ve 439 sayılı Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu'nun getirdiği bir uygulamadır (Şahin, 1996). Bu yasada ayrıca öğretmen olabilme koşulları da ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Buna göre; “*Öğretmen Okulu dışındaki okulları bitirip öğretmen olmak isteyenler de 6. madde gereğince sıkı bir elemenden geçirilecektir.*” “*Hangi daldan olursa olsun öğretmen adayları Türkçe sınavında başarılı olmak zorundadır.*” Bu maddeler bu dönemin öğretmen yetiştirme politikasının niteliğini anlatması bakımından dikkate değerdir (Kavcar, 2002). Ancak bu yasal düzenlemelerin uygulamaya geçirilmesinde sağlıklı bir politika takip edilememiştir (Üstüner, 2004).

Sonraki süreçte bu kanundan yola çıkılarak öğretmen ihtiyacını karşılamak için geçici bir takım önlemler alınmıştır. Sınav ve kurslar yoluyla ehliyetnameli öğretmenlik uygulaması; ev idaresi öğretmeni yetiştirmek için İdare-i Beytiye Kursu, Beden Eğitimi öğretmeni yetiştirmek için Beden Terbiyesi Kursu, Ortaokul Öğretmen Muaviniği kursu açılması bu uygulamalara örnek teşkil edebilir.

Bu dönemde Amerikalı felsefeci John Dewey Atatürk'ün davetiyle 1924 yılında Türkiye'ye gelerek Türk eğitim sistemi ile ilgili bir rapor hazırlamış, Türk eğitim sisteminin gelişmesi için öneriler sunmuştur (Torun, 2010).

1926-1927 eğitim öğretim yılında Konya'da açılan Orta Öğretmen Okulu 1927 yılında Ankara'ya taşınmıştır. Ortaokul öğretmeni yetiştiren bu kurum 1929-1930 eğitim-öğretim yılında ‘Gazi Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü’ adını almıştır (Bilir, 2011).

1931 yılında İlköğretmen Okullarının programında yapılan değişikliklerle programdan din bilgisi çıkarılmış; fen bilgisi, yurt bilgisi ve askerlik dersleri müfredata eklenmiştir. 1931 programında, 1924 programına göre iş bilgisi, yabancı dil, beden eğitimi, resim, müzik, sağlık bilgisi, laboratuvar, serbest çalışma, askerlik gibi özel derslere daha fazla ağırlık verilmiştir. 1932 yılında İlköğretmen Okullarının öğretim süresinin lise öğrenimi düzeyine çıkarılmasına gereksinim duyulmuş, Talim ve Terbiye Kurulunun 17 Eylül 1932 tarih ve 167 nolu kararı ile İlköğretmen

Okulları ortaokula dayalı üç yıllık meslek okulları olarak yeniden düzenlenmiştir (Ataüinal, 1994).

1934 yılında ortaöğretimdeki öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere 20.12.1934 tarih ve 2624 numaralı ‘Orta Tahsil Mekteplerinde Yardımcı Muallim Çalıştırılması Hakkında Kanun’ çıkarılmış, bu kanunla orta tahsil mekteplerinde açıktan, resmi dairelerden veya hususi işi olanlardan aylık ücretle üç yıl için yardımcı muallim tayin edilmesine karar verilmiştir (Resmi Gazete, Sayı:2890: 1). Ortaöğretimde yardımcı öğretmenlik uygulamasının süresi 1941 yılında üç ve 1943 yılında beş yıl daha uzatılmış ve sonrasında 1951 yılına kadar devam etmiştir (Öztürk, 1996).

1937 yılına kadar genel kültür dersleri bakımından lise programına denk bir program uygulanan İlköğretmen Okullarında, o yıl Talim ve Terbiye Kurulu’nun 25 Mayıs 1937 tarih ve 70 sayılı kararıyla üç yıllık haftalık ders saatleri azaltılmış, yabancı dil dersleriyle, ekonomi ve fen dersleri ilgili düzenlemeler yapılmıştır.

B.2.a.Yabancı Uzmanlar ve Öğretmen Yetiştirme Politikaları

Osmanlı Devletinde ordunun modernleşmesi ile başlayan askeri alandaki reformların yetersiz ve yüzeysel olması eğitim alanında reform zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Eğitim reformlarının uygulamalarından biri de yabancı uzmanların ülkeye davet edilmesi ve önerilerinin alınması olmuştur.

Osmanlı Devletinde yurtdışından yabancı uzman ve öğretmen getirmenin yanında yurtdışına öğrenci de gönderilmiştir. Bu süreç II. Mahmut döneminde başlamıştır. Tanzimat döneminden sonra yerleşik bir düzen yaratan bu uygulama, Atatürk ve İnönü dönemlerinde de devam etmiştir (Şahin, 1996).

Mustafa Kemal Atatürk, çağdaş medeniyetlerin seviyesine çıkabilmek için onların geçtiği yollardan ve izlediği eğitim politikalarından geçmek gerektiğine inanmıştır (Aslan, 2006). Bu sebeple Atatürk ve İnönü dönemlerinde gelen uzmanların birçoğu Türk eğitim sisteminin bütününü sorgulamışlardır. Çünkü bu dönemler devrimlerin yapıldığı ve halka benimsetilmeye çalışıldığı dönemlerdir.

1930’lu yılların ortalarına kadar Türkiye’ye birçok yabancı uzman davet edilmiştir. Bu uzmanların görüşlerinden gerek Atatürk gerekse İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanlığı dönemlerinde faydalanılmıştır. Özellikle bu raporların, 1939 yılında toplanan I. Maarif Şûrasında tekrar gündeme gelmiş olması, İnönü Dönemi

öğretmen yetiştirme politikalarının oluşumunda bu raporların dikkate alındığını göstermesi açısından önemlidir. Bu tarihten sonra ise çeşitli sebeplerle bu uygulamada duraklamalar görülmüştür. Türkiye'ye davet edilen yabancı uzmanlardan bazıları ve Türk eğitim sistemi hakkındaki görüşleri şöyledir:

a.1. John Dewey:

Kolombiya Üniversitesi profesörlerinden John Dewey, Maarif Vekâleti'nin daveti üzerine 1924 yılında Türkiye'ye gelmiştir. Dewey, yaklaşık iki ay süren incelemelerinin ardından Bakanlığa inceleme ve görüşlerinin sonuçlarını içeren iki rapor sunmuştur. Bu raporlardan biri bütçe ile ilgili önerileri içerir. Diğer John Dewey'in Amerika'ya döndükten sonra oluşturduğu asıl rapordur.

Dewey, "Muallimlerin Yetiştirilmesi" başlığı altında raporunda şu önerilerde bulunmuştur:

"Köy mekteplerine bilhassa Türk hayatının temeli olan çiftçilerin ihtiyacına tekabül edecek mekteplere muallim yetiştirmek için muhtelif tip'te muallim mekteplerine ihtiyaç vardır." Dewey bunun gerekçesini de şu sözleriyle ifade etmiştir: *"Mekteplerde köylülerin ve çiftçilerin alâka ve ihtiyaçlarına hususî bir ehemmiyet verilmeden tahsilin umumî ve mecburî kılınması içtimaî zararlar verecek fevkalâde bir tehlike teşkil eder. Köylülerle çiftçilerin ihtiyaçları ayrıca düşünülmeden vücuda getirilecek bir maarif sistemi nazarî ve skolâstik olur. Ve genç nesli, herhangi diğer bir meslekte muvaffakiyetini temin etmemekle beraber onları köy hayatından kolaylıkla uzaklaştırır. Bundan başka Türkiyede millî refahın inkişafı ziraat ameliyatının ıslahile sıkı bir surette alâkalıdır. Bu itibar ile Türkiye maarifi için en mühim mesele, derslerinin mevzuları köy hayatına iyice merbut(bağlı) olacak bir nevi iptidaî(ilkokul) ve tâli mektepler tesisidir. Ancak bu suretle mektebin amelî faidesi herkesin nazarında taayyün eder. Ve mektepte alman malûmatın amelî hayata tatbiki mümkün olur. Fakat bu neticenin elde edilmesi ancak ilmî bir tarzda ve ihtimam ile bu gayeye hizmet edecek mektep muallimleri açmakla temin edilebilir."* (Dewey, 1939: 19-20).

"Muallim mektepleri muallimlerinin her birinin beş veya altı senede bir defa masrafı tesviye edilerek Türkiye veya ecnebi memleketlerinde meslekî tetkikat ve tetebbuatta bulunmak üzere bir sene müddetle mezun addolunmalıdır."

“...Muallim mekteplerinde ticarî ve sınaî mekteplerin muallimleri ile beden terbiyesi, spor ve hıfzıssıhha, ana mektepleri, musiki, resim dikiş... ilâh, muallimlerini yetiştirecek hususî dersler açılmalıdır.”

“Hiç olmazsa hir muallim mektebinde mektep müdürleri ve müfettişler yetiştirecek dersler tesis etmeli ve bu derslere evvelce tedria hayatında muvaffakiyetleri görülmüş olan muallimleri devam ettirmelidir. Yine hiç olmazsa bir muallim mektebinde diğer muallim mekteplerine muallim yetiştirmek gayesiyle muallim mektebi mezunlarına tabiat tetkiki, tarih, coğrafya, edebiyat, ecnebi lisanı gibi hususî mevzular üzerine dersler verecek hususî bir şube açılmalıdır.”

“Muhtelif neviden açılacak muallim mekteplerinin ders seneleri, kabul şartları icabına göre ayrı ayrı olmalıdır. Bir kısmı muallim mektepleri iptidaî mektebe muallim olarak yetişecekler için bile tâli mektepten mezun olmasını şimdiden şart koyabilir. Maamañih bu şartın aynı zamanda bütün muallim mekteplerine tatbiki bir hata olur.”

“Hiç olmazsa bir muallim mektebine mülhak olarak esasen mevcut olan tatbikat mektebinden başka bir ‘tecrübe mektebi’ açılmalıdır. Bu mektebi tesisten gaye, yeni ve mütekâmil ders usullerini ve vesaitini inkişaf ettirmek ve çocukluğu, ruhiyat, zihnî kabiliyet miyarları ve ölçüleri... ilâh. gibi meselelerin tetkikına imkân vermek ve bu suretle yalnız terbiye usullerinin tekâmülüne değil, muallim mektepleri için ruhiyat ve usulü tedris muallimleri yetiştirmeğe de hizmet etmektir.”

“Hizmette bulunan muallimleri yükseltmek için diğer en mühimamil de onların tetkiki için ecnebi memleketlerine gönderilmesidir. Bunun için birkaç senelik muayyen ve müstakar bir program tertipetmeli ve bu program mucibince her sene bir kısım muallimleri muhtelif meseleleri tetkik için harice göndermelidir.”(Dewey, 1939: 20-21).

Dewey ayrıca köy ve şehir okullarıyla ilgili görüşlerini de şu sözleriyle belirtmiştir: “Bütün mekteplerde tatbik edilen programın aynı olması iktiza etmez. Bir şehir çocuğunun ihtiyacıyla bir köy çocuğunun ihtiyacı müsavi değildir. Mektepleri ve ders programlarını mahallin ihtiyacına göre tesbit etmek daha doğru olur. Program, çocuğu muhit-i tabii ve içtimaisine tetabuk ettirebilecek bir şekilde yapılmalıdır.” (Turan, 2009: 66).

Yukarıda da görüldüğü gibi Dewey, köyler için öğretmen yetiştirmek üzere ayrı tipte öğretmen okulları açılmasını, öğretmenlerin beş veya altı yılda bir kez giderleri karşılanmak koşulu ile Türkiye’de ya da yabancı ülkelerde meslek incelemeleri ve araştırmaları yapmak üzere bir yıl izinli sayılmalarını, çeşitli türde öğretmen okulları açılması ve her öğretmen okulu derslerinde çeşitlilik getirilmesini önemli bir ihtiyaç olarak görmüştür. Öğretmen Okulunda yeni ders yöntemlerinin denenebileceği, araçlar geliştirilebileceği, araştırmalar yapılabileceği bir ‘Deneyim Okulu’nun açılmasını önermiştir.

John Dewey’in tavsiyelerinin çoğu Mustafa Necati Bey’in Milli Eğitim Bakanlığı döneminde hayata geçirilmiştir. Mustafa Necati Bey kısa sürede yeterli miktarda öğretmen yetiştirmek için önemli adımlar atmış fakat nicelik olarak istenilen sonuca ulaşamamıştır. 1926 yılında ilköğretimin durumunu Maarif Vekili Mustafa Necati gazetecilere yaptığı açıklamasında şöyle belirtmiştir:

“İlk tedrisâtta bütün Vilâyetlerde mevcut olan 4770 ilk mektep, 32 ilk Yatı Mektebi, 25 Leyli Muallim Mektebi ve bunların tatbikat sınıfları mevcuttur. Bunlardan 4770 ilk mektep, Vilâyetler idare-i hususiyelerine, muallim mektepleri ile tatbikat sınıfları ve ilk yatı mektepleri de muvazene-i umumiyyeye merbuturlar. 4770 ilk mektep ile 32 ilk yatı mektebinde, 302500 talebe ve bu mekteplerin mecnuûnda 9062 muallim mevcuttur. Bu muallimlerden 3960, muallim mektebi mezunu olup, diğer 5120 ehliyetnâmeli muallimlerdir. Elimizde mevcut ehyevm 25 muallim mektebi vardır. Bu mekteplerin talebe mevcudu 4200 dür. Bunlar birkaç sene zarfında muallim olarak yetişeceklerdir. Muallim mekteplerinin içinde 300 ü tecavüz eden yalnız iki, 200 ü tecavüz eden üç mektep vardır. Diğerlerinin talebe adedi muhtelif ve azdır...”(Cicioğlu, 1985: 35).

Mustafa Necati, öncelikle ilköğretim davasını ele alarak çözüme ulaştırmak istemiştir. Açıklamasından da anlaşılacağı gibi, ilköğretimin durumu oldukça geridir, ilkokul öğretmenleri sayıca az, olanlarda iyi yetişmiş değildir. Okul binaları, ders araç ve gereçleri yetersizdir.

1926 yılında Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey, TBMM’de yaptığı konuşmada, öğretmen açığının büyüklüğünü ve 10 yılda 30 bin öğretmene gereksinim duyulduğunu belirtmiştir. 1924 yılında 2846 olan öğretmen okulu mezunu öğretmen sayısı 1928 yılında 4851’e çıkmıştır. Bu yıllarda Türk devrim

hareketinin gerektirdiği toplumsal değişiklik, yenilik ve gelişmelerin öğretim programlarına yansdığı görülmektedir (Ataünal, 1994).

a.2. Paul Monroe:

İk defa 1924 yılında olmak üzere değişik zamanlarda Türkiye'ye gelen Monroe Türk eğitim sistemini inceleyerek bir rapor hazırlamıştır. Monroe'ye göre toplum üzerinde en fazla etkisi olan okul ilkokuldur. Bu okulların en büyük sorunu olan öğretmen sorununun çözülmesi için yapılması gerekenlerden bazıları şöyledir; öğretmenler görevi başında yetiştirilmeli, öğretmenlerin nakil yöntemi değiştirilmeli, öğretmen yetiştirme standartları aşamalı olarak yükseltilmeli, öğretmenlerin kendilerini geliştirmeleri için fırsatlar sunulmalıdır (Şahin, 1996).

Bu önerileri incelediğimizde Köy Enstitüleri uygulamasında ve İsmet İnönü dönemi Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu zamanında izlenen öğretmen yetiştirme politikalarında bu raporun etkisinin olduğunu söyleyebiliriz.

a.3 Alfred Kühne:

1925 yılının Ekim ayında Türkiye'ye gelen Kühne, bazı illerde, meslek okullarında incelemeler yapmış ve Türk Eğitim sisteminin bütünü hakkında bir rapor hazırlamıştır (Şahin, 1996). Kühne mesleki eğitimde ilköğretimin önemine değinmiş, ilköğretimdeki öğretmenlerin günlük hayatın ihtiyaçlarını karşılayabilecek pratik ve faydalı bilgiler ile donatılması gerekliliğini açıklayarak Öğretmen Okullarında bir uygulama bahçesi oluşturulmasını önermiştir. Ayrıca Kühne'ye göre okullarda görev yapacak öğretmenler özel bir eğitimden geçirilmelidir ve bu ancak uygun bir program ile söz konusu olabilir (İkizçeli, 2006).

Kühne'nin önerileri 1934-1935 eğitim öğretim yılında Ankara'da Kız Teknik Öğretmen Okulu'nun başlangıcı olan Kız Sanat Öğretmen Okulu'nun, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde 1933 yılında Resim-İş bölümünün, 1937-1938 eğitim öğretim yılında Erkek Teknik Öğretmen Okulu'nun başlangıcı olan Erkek Meslek Öğretmen Okulu'nun açılması ile gerçekleşmiştir (Binbaşoğlu, 2009).

a.4. Omer Buyse:

1927 yılı başlarında Türkiye'ye gelen Buyse, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde özellikle ziraat, sanayi ve meslek okullarını inceleyerek öneri ve projelerini ayrı ayrı raporlardan oluşan bir bütün halinde Maarif Vekâleti'ne sunmuştur. Buyse, genel hatları ile yörelerin coğrafi özellikleri ve imkânları esas alınarak o yörenin sanayicilerinin desteği de sağlanarak iş ve meslek okulları açılmalı, gündüz çalışanlar için gece okulları açılmalı, lüks teknik adamlar değil hem düşünecek hem çalışacak aydın işçi ve ustalara ihtiyaç olduğu ve meslek okulları için Avrupa'dan öğretmen getirmek yerine Türkiye'de öğretmen yetiştirilmeli demiştir (Cevizliler, 2004). Buyse'nin raporunun Mustafa Necati Bey tarafından bakanlıkça aynen uygulanmasına karar verilmiş ve bu rapor Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim öğretmeni yetiştiren kurumların doğuşuna zemin hazırlamıştır (Duman, 1991).

Prof. Dr.Omar Buyse'nin teklifi üzerine, 1928 yılında bu alanda açılan ilkokul 'İsmet Paşa Kız Enstitüsü' olmuştur. Buyse, hükümet merkezinin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde, kadınlara ait sanatlarda, ticaret ve modern hayat bilgilerinde genç kızların yetişmesi için gündüz ve gece eğitim vermek üzere Ankara'da bir enstitü kurulmasını tasarlamış, bu enstitünün nizamnamesi, derslerin isim ve saatleri ile müfredat programını Maarif Nezareti'ne 1927 yılında sunmuştur. Sonrasında bu rapor doğrultusunda enstitü açılmıştır. İsmet Paşa Kız Enstitüsü, milletin gelişmesi, ekonomik bakımdan refaha kavuşması için çocukların ilk öğretmeni, ailenin müdürü ve toplum hayatının temel unsuru olan kadınların eğitimi ve şuurlu olması gerektiği bilinci ve amacıyla kurulmuştur (Cevizliler, 2004).

a.5. Amerikan Heyeti Raporundan Maarif İşleri:

Bu raporda öğretmen yetiştirme ile ilgili olarak genel politikalar söz konusu edilmiş ve köye göre öğretmen yetiştirme konusu işlenmiştir (Şahin, 1996). Bu rapora göre bazı eksiklikleri görüldüğü için köy öğretmen okulları kapatılmalı, köylere öğretmen hazırlamak üzere başka bir yöntem bulunmalıdır. Köye gönderilecek öğretmenler için köyün yapısına uyum gösterebilmeleri amacıyla genel bir tarım dersi uygun görülmüştür (İkizçeli, 2006). Farklı uzmanlık alanları için ayrı öğretmenler yetiştirilmeli, her öğretmene yaz aylarında iki üç haftalık hizmet içi eğitim verilmelidir. Köye gönderilecek öğretmenlerin köye uyum sağlaması için köy

öğretmenliği oluşturulmalıdır (Şahin, 2006). Bu raporun etkisi Milli Şef döneminde Hasan Ali Yücel'in bakanlığı döneminde toplanan I.Milli Eğitim Şûrasında köy öğretmeni yetiştirmek üzere açılan Köy Enstitüsü sisteminin yasalaşmasıdır.

“Adetleri süratle artan mekteplere muallim yetiştirmek meselesi son on senenin en güç işlerinden biri olmuştur; bu meselenin hâlli Maarif Vekâleti'nin muvaffakiyetlerinden birini tenkil eder. Şimdiye kadar başlıca mesele adet meselesi idi, fakat şimdiden sonra kalite meselesine de daha fazla ehemmiyet verilmeli ve diğer bazı mekteplerde olduğu gibi bu sahadaki müktesebat ta tarsin olunmalıdır... Bu sahada ayrı ayrı mevzular için, ayrı ayrı muallimler yetiştirilmesi meselesine çok dikkat etmelidir. Bazı esaslı noksanları görüldüğünden dolayı, köy muallim mektepleri kapatılmıştır; köylere muallim hazırlamak üzere başka bir vasıta bulunmalıdır... Muallimlerin tahsillerine devam edebilmelerini müessir surette temin edecek diğer bir vasıta da yaz kampları tesisidir. Burada senenin iki. üç haftasında, köy muallimleri bir araya gelerek maruz kaldıkları müşkülâtı münakaşa etmeğe ve münasip mevzular üzerine verilen nutukları dinlemeye fırsat bulurlar... Köy muallimini hür mütehassıs çiftçi yapmak için değil, fakat onu etrafındaki hayatla daha fazla alâkadar etmek ve bu hayatı ona öğretmek için umumî bir ziraat dersi verilmesi faydalı olur.” (Amerikan Heyeti Raporundan: Maarif İşleri, 1939, ss: 15-17).

a.6. Berly Parker, “Türkiye’de İlk Tahsil Hakkında Rapor”:

Prof. Dr. B. Parker'ın 1934 yılında hazırladığı rapor, 1939 yılında I. Milli Eğitim Şûrası dökümanı olarak Bakanlıkça yayınlanmıştır. Parker'e göre Türkiye’de alanında iyi yetişmiş, bilgi ve tecrübe sahibi öğretmen ve müfettiş sayısı çok azdır. Öğretmen olacak öğrenciler seçimle alınmalı, teorik ve uygulamanın birleştirildiği meslekî kurslarda yetiştirilmelidirler. Öğretmenlerin görev ve sorumlulukları yönetmeliklerde açıkça belirtilmeli, öğretmen yetiştirme orta öğretimin dışında yeni bir birim tarafından gerçekleştirilmelidir. Parker'e göre Türkiye’deki öğretmenler inkılâptan sonraki dönemde üzerine düşen görev ve sorumluluğun bilincinde olan idealist kişilerdir. Kısa sürede çok sayıda öğretmen yetiştirme dönemi bitmiştir. Vasıflı öğretmenler yetiştirmek için öğretmen okullarının sayısı ve her okula alınacak öğrenci miktarı azaltılmalıdır. Öğretmen Okullarında araştırma, tartışma ve uygulamaya yönelik bir plân takip edilmelidir. İçinde bulunulan durum itibarıyla

seçilecek öğrencilerde lise mezunu olma şartı henüz aranmaz ancak gelecekte bu koşul gerçekleştirilmelidir (İkizçeli, 2006). Parker bu görüşlerini raporunda şöyle dile getirmiştir:

“Yüzlerce muallimin güç şerait tahtında çalışmalarına rağmen talebeler oldukça iyi miyarlara malik bulunuyor. Bu grubun meslekî ruhunu yükseltmek ve iş metotlarını ıslah etmek için esasen yetişmiş olan muallimleri inkişaf ettirecek sistematik bir tahsil fırsatının kendilerine verilmesi büyük bir yardım olacaktır.”

“Tahsil görmüş muallimler yetişir yetişmez vekil olarak çalışan muallimlerden vazgeçilmelidir.”

“Köy muallimlerini yetiştirmek için ayrı bir mektebe lüzum yoktur. Çünkü Türkiyede köy ve şehre hasıl olan umumî meseleler, hususî meselelerden daha çoktur. Büyük şehirler azdır, sonra bu şehirlerin sayfiyeleri köylerdir. Bütün muallim mektepleri muallim yetiştiriyor, bu mezunların çoğu bir müddet köylerde yaşıyor, işte bu saha nezaret programının en güç cephesini teşkilettiği için müfettişlerin burada hususî tekniklere ihtiyaçları vardır. Bir tecrübe merkezi, köy faaliyetinde yardımcı dokunacak bazı kıymetli tavsiyelerde bulunabilir.”

“Vekâlette ilkmektep muallimlerini yetiştirmekle mükellef olan muallim mektepleri dâhil olduğu halde, muhtelif seviyelerdeki mekteplerde çalışacak muallimlerin yetiştirilmesine, müdür, müfettiş, ortamektep muallimleri için açılan hususî terbiye müesseselerine, üniversitede muallim ve ortamektebi muallimleri için verilen ruhiyat kurslarına nezaret edecek ve aynı zamanda san'at muallimleri ile diğer hususî muallimlerin yetiştirilmesinde müşavir sıfatı ile faal bulunacak ayrıca bir daire teşkil olunabilir.”

“Az bir zamanda, büyük mikyasta ilkmektep muallimleri yetiştirmek devri geçmiş olduğundan yüksek evsafi haiz, daha etraflı hazırlanmış muallimler elde etmek için mevcut muallim mekteplerinin adedini ve her mektebe isabet eden talebe miktarını azaltmak lâzımdır.”

“İhtimâl ki, muallim mektebine girebilmek için lise mezunu olmağı esas kabul eden gün henüz gelmemiştir. Fakat şüphesiz bu devirde gelecektir. Halihazırda muallim mektebi ile orta mektebin ayrılması, birincinin daha az kalabalık ve tamamile mesleğe hâs kalabilmesi bakımlarından şayanı tavsiyedir.”

“Muallim mektebi Şimdiki mevcudünden daha az ve iyi seçilmiŐ talebeye malik sınıflarile, asri ilkmekteplerde inkişaf etmekte olan esaslara ahenkle intibak edecek bir program takip eyliyebilmedir. Her ders malumat ve mehareti temin eden bir ders olduğu kadar, talebenin ilerde kullanacağı usullerin filen tatbikini da gosteren bir ders haline getirilebilir. MüŐahede ve tatbikat Őimdikinden daha tabiöolan bir Őeraít altında tevsi olunur ve nezaret edilirse, tatbikata göre talebe, cidden tedris vasítalarını hazırlamak ve çocukları idareetmek gibi hususlarda tecrübe kazanırlar.”

İlkmektepler Şunları ihtiva eden bir program takip etmelidir:

Müfettişler, baŐmuallimler ve muallimler için kurslar.

Müfettişler, baŐmuallimler ve muallimler için neŐriyat.

Muallim mekteplerinin ilkmekteplerle tamamiŐmesi.

“Muallim mektebi olan merkezlerde, aslında mezkûr mektepten mezun bulunan tecrübeli muallimlere, mektebin vardiği tahsil seviyesi fevkında olan bir görüş temin eden kursların listesi hazırlanarak tatbik sahasına geçilebilir.”(Parker, 1939,ss:35-56).

1933 yılında Türkiye’ye gelen Amerikan Heyeti ve 1934 yılında gelen Amerikalı Berly Parker, Türkiye’nin artık kısa sürede çok sayıda öğretmen yetiştirmeye çabalamasına gerek kalmadığını gözlemlemiŐlerdir. Bu uzmanlar, öğretmenlerin daha iyi yetiŐmesini sağlamak amacıyla ilkokul öğretmenine çok fazla ihtiyaç duyulduğu bir dönemde okullarının sayısının ve bu okullara alınacak öğrenci miktarının azaltılmasını, öğrencilerin niteliklerinin artırılmasını tavsiye etmiştir. Parker, öğretmen ihtiyacının fazla olduğu bir dönemde, öğretmen okullarına alınacak öğrenci sayısının azaltılması gibi gerçekteŐirilmesi imkânsız bir öneride bulunmuş olmasına rağmen, onun raporu Şartlar uygun olduğunda yapılması gereken birçok tavsiye içermektedir. Parker’in, eğitimi milli açından ele alarak bu konuya özen göstermesi, O’nun raporunu daha da kıymetlendirmiŐtir. Atatürk döneminde 1933-1938 yılları arasında ilkokullara öğretmen yetiştiren İlköğretmen Okullarında izlenen politikada Parker’in raporunun etkisi büyüktür.

Dewey ve Parker’in raporları arasında 10 yıllık zaman farkı olmasına rağmen iki uzman köy okullarının kapanma zamanları konusunda aynı görüşü paylaŐmıŐlardır. Amerikan Heyeti ve Parker’in açıklanan tavsiyeleri 17-29 Temmuz 1939 tarihlerinde toplanan Birinci Maarif Şûrası ile faaliyete geçirilmiştir.

B.2.b.Köy Öğretmen Okulları

Türkiye’de özellikle Cumhuriyet’in ilânını izleyen ve hatta 1930 ve 1940’lı yıllarda nüfusun büyük çoğunluğu köylerde yaşadığından ve Türkiye bir tarım toplumu olduğundan köyler için öğretmen ve köy öğretmenini yetiştiren kurumlar her zaman Maarif Vekâleti’nin ve eğitim politikalarının öncelik alanı olmuştur. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinden itibaren önem kazanmaya başlayan köye göre öğretmen yetiştirme düşüncesi Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra da önemini korumuştur.

1924 yılında Türkiye’ye gelen ve Türk Eğitim sistemi hakkında bir rapor hazırlayan John Dewey pedagojik görüşlerle köy öğretmeni yetiştirilmesi için ayrı öğretmen okulları açılması gerektiğini belirtmişti. Bu görüş 1927 yılından önceki yıllarda köy öğretmeni olarak yetişeceklerin köy kökenli olmaları gerektiği düşüncesinin doğmasına sebep olmuştur (Kirby, 2010). Bu düşünce Maarif Vekâleti üzerindeki etkisini ilk defa 1925 yılında Konya’da toplanan Maarif Müfettişleri Kongresi’nde göstermiştir (Şahin, 1995). Kongrede alınan kararlarda şu görüşlere yer verilmiştir;

- Köy okullarına öğretmen yetiştirmek üzere ayrı bir usüle ihtiyaç vardır.
- Bu okulların programlarında Vatandaşlık Bilgisi’ne özel bir yer ayrılmalı ve köylere gidecek öğretmen adaylarının köylüye rehberlik edebilecek hale gelmeleri sağlanmalıdır (Öztürk, 1996).

Maarif Müfettişleri Kongresinde alınan bu kararlarda Dewey’in raporunun büyük bir etkisi olduğunu görmekteyiz ancak John Dewey’in önerilerinin gerçekleşebilmesi için Maarif Teşkilatı Kanunu’nun olması gerekirdi. Bu kanunun yokluğu, ilköğretimde ve bütün maarifte uygulanacak eğitim sisteminin ana prensiplerinin belirtilmemesi ve eğitim sistemini gerçekleştirecek yeterli sayıda ve kalitede bir öğretmen kadrosunun bulunmaması yeni tedbirlere başvurmayı zorunlu kılmıştır (Koçer, 1976). Bunun üzerine yeni kurulacak Türkiye için maarifin önemini anlamış idealist bir vekil olan Mustafa Necati, 789 sayılı ‘Maarif Teşkilâtı Kanunu’nu TBMM’ye sunmuş ve böylece Maarif Teşkilâtı esaslı bir şekilde tespit edilmiştir.

22 Mart 1926 tarih ve 789 sayılı ‘Maarif Teşkilâtı Kanunu’ ile Cumhuriyet’in eğitim ve öğretim sistemi hazırlanmıştır. Bu kanunun beşinci maddesinde ilköğretim okulları şöyle sınıflandırılmıştır:

- 1- Şehir ve kasaba, gündüzlü
- 2- Şehir ve kasaba, yatılı
- 3- Köy, gündüzlü
- 4- Köy, yatı mektepleri (Cicioğlu, 1985).

Aynı kanunun yedinci maddesiyle de muallim mektepleri:

- 1-İlk muallim mektepleri,
- 2-Köy muallim mektepleri olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Koçer, 1976).

Ayrıca 1926 yılında bu okullar için Maarif Vekâleti bir Talimatnâme yayınlamış, 1927 yılında da bu okullar için Köy Muallim Mektebi Müfredat Programı yürürlüğe konmuştur. Cumhuriyet Hükümetlerinin programlarında hâkim olan köye yönelik eğitim politikası, Mustafa Necati tarafından şöyle dile getirilmiştir:

“Türkiye Cumhuriyeti, her köyde bir öğretmen bulunduracaktır. Bu yolda büyük aşamalar yapılacağına içtenlikle inanılmalıdır. Günün birinde bir Maarif Vekili çıkar da, Türkiye’nin her köyünde öğretmen var, her köyde tedrisatın yapılması için bütün imkânlar tamamdır, derse, mektep çağındaki bütün çocuklar mecburi öğrenim görebiliyorlarsa, o zaman Cumhuriyetin çizdiği hedeflere varılmıştır. Gerçek mutluluk da budur. Bunun gerçekleşeceğine inanmaktayız. Çünkü Türk köylüsü o kadar dirilmiştir ki, onun okumak isteyen çocuklarını okutmaktan hiç bir hükümet kaçınmayacaktır.” (Cicioğlu, 1985: 37).

Mustafa Necati Bey’e göre Cumhuriyet’in temel değerlerini ve devrimleri köye götürecek rehberler köy öğretmenleridir. Köy öğretmeni köylerde hem eğitimi gerçekleştirecek hem de köy çocuklarını Cumhuriyet’in ana hedefleri doğrultusunda yetiştirecektir.

1927 yılında toplanan Maarif Eminleri Kongresi’nde de Köy Muallim Mektepleri açılması konusu üzerinde durulmuş ve bu konuda önemli kararlar alınmıştır. Bu kongrede kız ortaokullarının kapatılması ve öğrencilerinin erkek ortaokullarına nakledilerek ve bu okulların eğitim kadrolarından yararlanılarak bina

ve diğ er şartlar bakımından uygun yerlerde üç Köy Muallim Mektebi açılmasına karar verilmiştir. Ayrıca Şehir Öğretmen Okullarından birisi de Köy Muallim Mektebi haline getirilmesi söz konusu olmuştur (Öztürk, 1996). Bu kararlar doğrultusunda köyün özelliklerine göre öğretmen yetiştirmek amacıyla ilk defa 1927 yılında Kayseri'nin Zencidere köyünde bir 'Köy Öğretmen Okulu' açılmıştır (Bahadınlı, 1968). 1927-1928 ders yılında da Denizli Erkek Öğretmen Okulu 'Köy Muallim Mektebi' ne çevrilmiştir (Şahin,1996).

Köy Öğretmen Okulları'nda, köyde yetişen çocuklara ilk tahsilleri üstüne üç senelik bir zamanda umûmi, mesleki ve mahalli bilgiler verilerek köylerin ihtiyacı olan öğretmenleri karşılamak için yine köy okullarında öğretmenlik görevi vermek gibi bir tedbir alınmıştır (Yücel, 1994). Çünkü köylerin ihtiyacı olan öğretmen sayısı özellikle Harf İnkılâbıyla ve 1930'lu yıllarda şehir ve kasabalarda açılan okullara öğretmen bulamama, çeşitli sebeplerle meslekten ayrılanların yerinin doldurulamaması gibi problemler halledilemediğ inden artmıştır (Taşkesen, 2006).

Köy Öğretmen Okullarının örgütsel yapısı içinde üç bölüm vardır. Bunlar sırasıyla ilkokul kısmı, orta kısım ve öğretmen okulları bölümleridir. İlkokul kısmı Köy Öğretmen Okulları içerisinde yer alan beş sınıflı Uygulama Okullarından oluşmuştur. Orta kısma tam devreli köy okullarını bitirmiş olanlar ile Köy Öğretmen Okulları'nın ilk kısmını tamamlayan öğrenciler alınmıştır. Öğretmen Okullarına geçen öğrenciler orta kısımda edindikleri mesleki becerileri uygulama ve staj yaparken aynı zamanda öğretmenlik meslek bilgilerini geliştirme imkânı bulmuş ve bu aşamalardan sonra köy öğretmeni olarak atanmışlardır (Kavak ve diğ erleri, 2007). Bu okullar Türkiye'nin ilk özgün pedagojik deneyimi sayılabilir.

Mustafa Necati Bey'in Maarif Vekilliğ i döneminde açılan bu okullardan ilki 1932'de, ikincisi 1933 yılında kapatılmıştır. Köy öğretmeni yetiştirmek üzere takip edilen bu yol o yıllarda eğitim politikasının merkezini oluşturmuş ancak Mustafa Necati'nin ölümünden sonra bu politika yürütülemediğ iştir (Kirby, 2010).

Köy öğretmeni yetiştirme konusu Mustafa Necati Bey'in ölümünden sonra yeniden 1932'de Dr.Reş id Galib'in Maarif Vekili olmasıyla gündeme gelmiştir (Kerimoğ lu, 2010). Milli Eğitim Bakanı Dr. Reş it Galib köycülüğ ü ile tanınan bir bakandır. Galib'in bakanlığ ı döneminde bir Köy İşleri Komisyonu kurulmuş ve köy öğretmeni neler yapmalı ve nasıl olmalı sorularına yanıt aranmıştır. Bu raporda:

“Öyle bir köy muallimi tipi yaratmalıyız ki, o, köylünün yalnız itikatlarını işlemek ve içtimai muamelelerine müessir olmakla da kalmasın. Köyün maddi simasını, iktisadi hayatını da değiştirsin. Çünkü içinde yaşadığımız Türk cemiyeti de artık durgun bir cemiyet olamaz. O artık daima inkişaf eden yani maddi bünyesi yeniden kurulan hareketli bir cemiyet olmak mecburiyetindedir” açıklamasına yer verilmiştir (Öztürk, 1996: 138). Bu rapora göre köy öğretmeni hem lâik, devrimci ve Cumhuriyet’e inanmış olmalı ve bu değerleri köy halkına aşılmalı hem de aydın bir birey olarak çağdaşlığın gereklerini köyde uygulayabilmelidir. Köylülere rehberlik ederek köyün iktisadî ve maddi olarak gelişmesine katkı sağlamalıdır (Şahin, 1996).

Bu görüşler ve fikirler CHP’nin eğitim politikasına da etki etmiş, 1933 ve 1934 yıllarında CHP köy öğretmeni yetiştirme ve köy eğitimi konusuyla meşgul olmaya başlamıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan beri özellikle köyde ilköğretim sorunu ile ilgilenenlerin başında dönemin Başbakanı İsmet İnönü gelmektedir. İnönü, 13 Mart 1934 tarihinde CHP grup toplantısında, ilköğretim sorunlarını açıkça dile getiren bir konuşma yapmıştır ve şunları söylemiştir:

“...İlk tahsil için 13262 muallim çalışmaktadır. Bunların şehirlerde çalışanları 6624 ve köylerde çalışanları 6638 kişidir. Bugünkü vaziyet takriba şehirde ve köyde hocaların yarı yarıya ayrılması gibi bir manzara gösteriyor. Mektep şehirde 1143, köyde 3401’dir. 6544 mektep ediyor. Talebe şehirde 257600, köyde 313180, hepsi 570780, ilk mekteplerde bulunan talebenin yekûnu olarak görülüyor...” (Cicioğlu, 1985: 39).

İnönü’nün bu konuşmasında da belirttiği gibi köylerde şehirlerden çok daha fazla okul ve öğrenci vardır. Bu yüzden acilen köylerde ilköğretimi yaygınlaştırmak için ilköğretim faaliyetlerine hız verilmelidir.

İnönü yaptığı konuşmada ayrıca ilköğretim çağındaki çocukların ancak üçte birine bu imkânın verildiğini, okul binası yanında öğretmen yetiştirme sorununun büyük boyutlarda olduğunu ifade etmiştir.

1934 yılında Başbakan İsmet İnönü yukarıda belirttiğimiz gibi ilköğretim davasını TBMM’ye getirmiş ve bu konu ile ilgili iktidar partisi tarafından müzakere açılmasını teklif etmiştir. Bu gelişmeden sonra Maarif Vekâleti’nde türlü planlar ve projeler hazırlanmış, TBMM’de muhtelif komisyonlar kurulmuş ve bunların bir kısmı parti programına da girmiştir (Öztürk, 1996). CHP’nin 1935 yılı IV. Büyük

Kurultayında da ilköğretim konusunda şu görüşler yer almaktadır:

1- *Normal ilköğretim devri beş yıldır. Şehirlerde, köylerde yahut köyler bölgesinde durum ve ihtiyaca göre ilkokullar bir program altında artırılacaktır. Köylerdeki okullara sağlık, yaşayış ve içinde bulunduğu çevre şartları ile ilgili olan tarım ve zanaat fikirleri verilecektir.*

2- *Köy çocuklarımıza kısa zamanda pratik hayat için lüzumlu bilgiyi verebilecek üç veya dört sömestrelilik köy okulları açılacaktır. Bunların, çocukları yükseköğretim derecelerine hazırlayan ilkokullardan ayrı bir tip olarak kurulup artırılması planlanacaktır. Bu tip köy okullarında, çocukların daha olgun yaşta okumaya başlamaları ve okumanın aralıksız devam etmesi ve bu işi devletin askerlik borcu gibi, sıkı tutması lüzumludur. Az nüfuslu bir kaç köyü okutacak normal ilkokullarla, ayrı tipteki köy okulları için pratik yoldan yatı evleri kurdurulur ve korunur (C.H.P Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası, 1935: 69).*

CHP'nin IV. Büyük Kurultayında yer alan görüşleri uygulamaya geçirmek, köylere ilköğretimi yaymak ve köyün her yönden kalkınması için atılan ilk adım Köy Eğitim Kursları'nın açılması olmuştur (Kerimoğlu, 2010).

İlköğretimin gelişmesi amacıyla o dönemde yapılan bu uygulamaların en büyük destekçisi de kuşkusuz Mustafa Kemal Atatürk'tür. Atatürk'ün şu sözleri de O'nun bu alana verdiği önemi göstermektedir: *“İlk tahsilin yapılması için sade ve pratik tedbirler almak zorundayız. İlk tahsilde hedefimiz, bunun umumi olmasını bir an önce tahakkuk ettirmektir. Bu neticeye varmak ancak fasılasız tedbir almakla ve onu metodik tatbikle mümkün olabilir. Bu mevzuda ısrar etmeyi lüzumlu görüyorum”* (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, 2006: 405).

Köy Öğretmen Okullarının açılması ile başlayan ilköğretimin köylere yayılması ve yeni eğitim görüşlerinin yansıtılması politikası istenilen sonucu vermemiştir. Köylere gönderilen şehir öğretmen okulu mezunu öğretmenler köyün yapısına ve özelliklerine ayak uyduramamışlardır. Bu sebeplerle Türkiye'nin eğitim tarihine damgasını vuran Köy Eğitim Kursları ve sonrasında Köy Enstitüleri uygulamaları doğmuştur.

B.2.c.Eğitmen Kursları

Türkiye’de ilköğretimin köylere yayılmasını sağlamak, köy öğretmenini köyde rehber ve köyün iktisadî hayatında etkin kılmak için ikinci önemli adım Eğitim Kurslarının açılması olmuştur (Öztürk,1996).

Türkiye’de köye uygun öğretmen yetiştirme fikri ilk defa Meşrutiyet Döneminde ortaya atılmıştı. Bu dönemde ilk defa köy gerçeğine uygun öğretmen yetiştirmek için ayrı Öğretmen Okulları’nın kurulması önerilmişti (Ergün, 2008). Atatürk döneminde de eğitim politikalarının merkezinde olan köye göre öğretmen yetiştirme konusunda 1924 yılında Türkiye’ye gelen John Dewey’in raporu, 1925 Konya Maarif Müfettişleri Kongresi, 1926 yılında hazırlanan ‘Maarif Teşkilâtı Kanunu’ ve Köy Öğretmen Okulları’nın açılması ile bu yönde adımlar atılmıştı. Ancak bu uygulamalara rağmen 1930’lu yıllara gelindiğinde köylerin ihtiyacı olan öğretmenler hâlâ karşılanamamış, Şehir Öğretmen Okullarından mezun olanlar köye öğretmen olarak gönderilmiştir. Bu duruma bir çözüm bulmak için Dr. Reşit Galib 1932’te Maarif Vekili olduktan sonra Bakanlıkta bir ‘Köy İşleri Komisyonu’ kurarak köy öğretmenin hangi özelliklere sahip olması köy öğretmenin görevlerini araştırmıştır. Komisyon köy öğretmeninde bulunması gereken özellikleri şöyle sıralamıştır:

“Köylüyü devrimci, lâik ve Cumhuriyetçi inançlarla yetiştirmek ve bunları köylüye benimsetmek, köyün sosyal hayatında etkili olabilmek, medeni kanunun hükümlerini köyde etkin kılmak, modern görgü kurallarını köylüye öğretmek; Köyün ekonomik hayatını etkileyebilmek, ileri tarım yöntemlerini, pazar ilişkilerini, onlara anlatmak; Köyün aydını olmak, öğretmenliğin bütün özelliklerine sahip olup bunları göstermek” (Ergün, 2008: 70).

Bu komisyon raporu ideal öğretmen modelini tasvir etmiştir ancak yukarıda belirttiğimiz sebeplerden ötürü 1935 yılına kadar mevcut Öğretmen Okulları ne nicelik ne de nitelik bakımından yeterli öğretmeni yetiştirememiştir (Kalaycı, 2008). 1935 yılında Saffet Arıkan’ın Milli Eğitim Bakanlığı ve İsmail Hakkı Tonguç’un da vekâleten İlköğretim Genel Müdürlüğü görevine başlamasıyla köy öğretmeni yetiştirme konusu tekrar gündeme gelmiş ve bu yolda atılan ilk adım Eğitim Kurslarının açılması olmuştur (Aldemir, 2007). Saffet Arıkan eğitim kurslarının açılmasına gerekçe olarak TBMM’de şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bugün ilköğretim*

muallimi olarak 13834 muallimimiz vardır. Bunun 3518'i erkek ve 3515'i kadın olmak üzere 6933'ü şehirde muallimdir. Köylerde ise, 5825'i erkek ve 1076'sı kadın olmak üzere 6901 muallimimiz vardır. Bu muallimler 1165'i şehirde ve 186'sı köyde bulunan mekteplerde tedrisat yapmaktadır. İlk muallim mekteplerinin bize takriba 650 kadar mezun verdiğini düşünürsek ve ilköğretim kadrosundan her sene tekaüd, istifa ve sair suretlerle çıkanları bundan tenzil edersek elimize her sene takriba 300 350 muallim geçiyor demektir. Bu, normal senelerdedir. Beşbin köyde muallim bulundurabildiğimize ve memleketimizde 39000 köy bulunduğuna göre daha mektebi ve muallimi bulunmayan 35000 köyümüz kalıyor. Eğer biz bu 35000 köye muallim bulmak için her sene çıkan 300-350 muallimi bekleyecek olursak takribi bir hesapla bir asır beklememiz lazımdır.” (TBMM ZC, Dönem: V, 68.Birleşim (26 Mayıs 1936) s: 245).

Eğitmen Kurslarının açılması fikrini ortaya atan ve hatta bu isimle anılmalarını öneren kişi Mustafa Kemal Atatürk'tür. Eğitim Bakanlığı Genel Müfettişi Tahsin Özer Trabzon'da çıkan Yeni Yol Gazetesi'nin 13 Mayıs 1939 tarihli sayısında yayınlanan bir yazısında Eğitmen Kursları hakkında şunları yazmıştır: “*Eğitmen projesi Atatürk'ten çıkmıştır*” (Yeni Yol Gazetesi'nden akt. Kaplan, 2002: 19). Bu görüşünü de şu satırlarla desteklemiştir:

Saffet Arıkan: “*Elimde bol para var. Fakat üzülmek söyleyim ki, köye öğretmen olarak gönderilecek eleman yok.*” demiştir. Bunun üzerine Atatürk: “*Rahat ol Saffet, bunun da bir çaresi vardır. Türk ordusunun yetiştirdiği, özellikle Cumhuriyet sonrasında yetiştirdiği çavuşlardan bu konuda pekâlâ yararlanabiliriz. Yüzlerce er arasından zekâları ile sivrilmiş bu erler, kısa süreli kurslarla bu iş için yararlı elemanlar durumuna kolayca getirilebilirler ve bunlara da 'Eğitmen' diyebilirsiniz*” diye cevap vermiştir (Kaplan, 2002: 20).

Eğitmen Kursları 11 Haziran 1937 tarihli ve 3238 sayılı ‘Köy Eğitmenleri Kanunu’ ile resmileşmiş ve ilk Eğitmen Kursu Eskişehir-Çifteler’de açılmıştır (Kalaycı, 2008). ‘Köy Eğitmenleri Kanunu’nun amacı yasada şöyle açıklanmıştır: “*Nüfusları öğretmen gönderilmesine elverişli olmayan köylerin eğitim ve öğretim işlerini görmek, ziraat işlerinin fenni bir şekilde yapılması için köylülere rehberlik etmek üzere köy eğitmenleri istihdam edilir*” (Resmi Gazete, Sayı: 3639: 1). Yasada belirtilen köy öğretmenlerini yetiştirmek için askerliğini onbaşı ya da çavuş olarak

yapmış köy gençleri, altı ay süreli bir eğitimden geçirilerek köy ilkokullarının ilk üç sınıfında öğretmenlik yapacak köy eğitimcileri olarak yetiştirilmiştir (Torun, 2010). İlk yıl deneme amaçlı açılan 100 kişilik eğitimci kursunun öğrenci sayısı 1937 yılında 700'e çıkarılmış, 1938 yılında 1200 eğitimci yetiştirilmiştir. Aynı yıl değişik yerlerde açılan eğitimci kurslarına 2000 eğitimci alınmış ve sayılarının giderek artırılması düşünülmüştür (Türkiye'de Tahsilin Bugünkü Durumu ve Ana Meseleleri Hakkında Rapor, 1939). Bu görüşü uygulamak için 1938 yılında Edirne Karaağaç'ta bir Köy Öğretmen Okulu açılmış, İzmir Kızılçullu'daki Köy Öğretmen Okulu ve Eğitimci Kursu'na on beş kadar köy kadını alınmış, böylece kadın öğretmen ihtiyacı da karşılanmaya çalışılmıştır (Öztürk, 1996).

7 Temmuz 1939 tarihinde 3704 sayılı 'Köy Eğitimci Kursları ile Köy Öğretmen Okullarının İdaresine Dair Kanun' un TBMM'de kabul edilmesiyle, Eğitimci Kurslarına yönelik yasal mevzuat tamamlanarak, Köy Eğitimci Kursları ülke çapında yaygınlaşmıştır (Erdem, 2008). Kanunun birinci maddesi şöyledir:

Madde 1: “*Öğretmen yetiştirilmek üzere Maarif vekilliğince köylerde açılmış ve açılacak öğretmen okulları ile Maarif ve Ziraat vekilliklerince köy eğitimcisi yetiştirilmek maksadı ile 3238 sayılı kanuna göre açılan eğitimci kursları ihtiyaçlarına kifayet edecek miktarda Maarif vekilinin talebi üzerine tahsis edilecek Devlete aid tarla, çiftlik, bağ, ve bahçe ve saire gibi arazi İcra Vekilleri Heyetince kararlaştırılacak esaslar dairesince tefrik ve tesbit olunur*” (TBMM ZC, Dönem:VI, 37.Birleşim(7 Temmuz 1939) s: 173).

Bu kursların eğitim öğretim faaliyetleri 1940'lı yıllarda iyice oturmaya başlamış ve 'Köy Eğitimcisi Yetiştirme Kursları Müfredat Programı Taslağı' yayınlanmıştır (Ergün, 2008). Eğitimci Kurslarının programlarını hazırlayan ve uygulamaya koyan İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'tur. Tonguç bir söyleşisinde şöyle demiştir: “...*Muhakkak yeni bir tip öğretmen yaratmamız, yetiştirmemiz gerek. Bu öğretmen tipi için Eskişehir Mahmudiye'deki binadan yararlanarak köye uygun öğretmen yetiştirmeyi düşünüyorum*” (Kaplan, 2002: 23).

Eğitimcilerle yapacakları eğitim ve öğretim faaliyetleri için kılavuz kitaplar hazırlanmıştır. Kursu başarı ile bitiren Eğitimciler, üç yıllık dönemlerde köy okullarında eğitim almışlardır. Eğitimcilerden köy çocuklarına sadece okuma yazma, basit matematik kuralları ve fen ve tabiât bilgisi okutmaları istenmiştir. İnönü'nün şu

sözleri aslında Eğitimden bekleninin bir özeti: “Köylere beş yüz mamluk lambalar götüremediğimize göre şimdilik öğretmenlerle yetineceğiz” (Kalaycı, 2008: 9).

Eğitim kursları 1930’lu yıllarda CHP’nin köy eğitimi politikasının ve ilköğretimin köylerde yaygınlaştırılması için attığı en somut adımlardan biridir. Eğitimden köylerde hem eğitimi gerçekleştirmeleri hem de köy kalkınmasında etkili olmaları beklenmiştir. (Türkiye’de Tahsilin Bugünkü Durumu ve Ana Meseleleri Hakkında Rapor, 1939). Bu sayede eğitimden aracılığıyla Cumhuriyet rejiminin esas prensiplerinin uzak köylere kadar yayılması, Türk köylüsünün vatandaşlık bilincine erişerek bilinçlenmeleri hedeflenmiştir.

Eğitim Kursu projesi sadece okulsuz köylere öğretmen gönderme projesi değildir. Cumhuriyet rejimi ile birlikte köyün hem teknik hem de sosyal anlamda toptan kalkınmasını hedefleyen bir uygulamadır (Erdem, 2008). Uygulamanın başlaması ve yasanın çıkarılmasına, bu uygulamaya yöneltilen eleştirilere rağmen yetiştirilen eğitimden sayesinde binlerce köy okulu öğretmene kavuşmuş, Cumhuriyet rejiminin ilkeleri uzak köylere kadar ulaşmış, köylüye vatandaşlık bilinci ve görevleri açıklanmıştır. Türk eğitim tarihinde çığır açan bu uygulama bir uyanışın ve dirilişin sembolü olmuş, Köy Enstitülerine model ve zemin olmuştur (Şahin, 1996).

BÖLÜM II:

İSMET İNÖNÜ DÖNEMİ VE MİLLİ EĞİTİM BAKANLARI

A. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Dönemi

24 Eylül 1884'te İzmir'de doğan İsmet İnönü, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Başbakanı ve ikinci Cumhurbaşkanıdır (Aydemir, 2000).

Cumhuriyet'in ilânında Gazi Mustafa Kemal Atatürk Cumhurbaşkanı seçildiğinde, İsmet İnönü de Başbakanlığa getirilmiş ve böylece uzun yıllar sürecek bir siyasal işbirliğinin temelleri atılmıştır. İsmet İnönü, Cumhuriyet'in ilanından itibaren, 21 Kasım 1924-2 Mart 1925 tarihleri arası hariç (bu dönem içinde Fethi Okyar Başbakanlık görevini yürütmüştür), Ekim 1923'ten Ekim 1937 tarihine kadar kesintisiz biçimde Başbakanlık yapmıştır. İsmet İnönü Atatürk döneminin değişmez Başbakanı; tek parti iktidarının 'İkinci Adamı' dır (Koçak, 2012).

Atatürk'ün 10 Kasım 1938'de vefatıyla devletin başı yani Cumhurbaşkanı olacak bir önder seçilmesi gerekiyordu. Yeni seçilecek Cumhurbaşkanı da o günün şartları altında ancak 'İkinci Adam' olabilirdi (Aydemir, 1991). İnönü'nün 'İkinci Adam' olarak isimlendirilmesinin sebebi budur.

Mustafa Kemal Atatürk'ün 10 Kasım'da vefatından bir gün sonra 11 Kasım 1938 tarihinde, TBMM, Malatya mebusu İsmet İnönü'yü Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı seçmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: V, 3.Birleşim (11 Kasım 1938) s: 1). İsmet İnönü 11 Kasım 1938-22 Mayıs 1950 tarihleri arasında Cumhurbaşkanlığı görevini yürütmüştür.

İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçildikten sonra en merak edilen konulardan biri O'nun devrimlerle ilgili tutumu olmuştur. İnönü, Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından, Meclis'e gelerek yemin etmiş ve Cumhurbaşkanı olarak ilk konuşmasında Türk Devrimine şu şekilde vurgulamıştır: *Türk milletini az zamanda büyük bir medeniyet seviyesine yükseltmiş, Türk milletine en kısa yoldan temiz cemiyet hayatını, feyizli terakki yollarını açmış olan inkılâplar, kalb ve vicdanımızın en aziz varlıklarıdır.*" (TBMM ZC, Dönem: V, 3.Birleşim (11 Kasım 1938) s: 17). İnönü'nün bu cümleleri Atatürk devrimlerini koruyup yaşatacağının göstergesi olmuştur.

İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesine basında da geniş yer ayrılmış ve İnönü'nün Atatürk'ü ve devrimlerini yaşatması beklentisi Cumhuriyet Gazetesi'nde

Yunus Nadi'nin satırlarında şöyle yer bulmuştur: *“Atatürk'ün prensiplerini en iyi bilen İsmet İnönü, Büyük Şefin eserini olduğu gibi devam ettirecek cidden en seçkin devlet adamımızdır.”* (Cumhuriyet Gazetesi, 12 Kasım 1938). Yine Yunus Nadi: *“Yeni Türkiye'nin ikinci Cumhurreisi olan İsmet İnönü'ye ikinci Atatürk demekte tereddüd etmeyiz.”* sözleriyle aslında o günkü Türk toplumunun beklentilerini ve duygularını dile getirmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 13 Kasım 1938).

İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçildikten sonra, CHP'nin parti başkanının da belirlenmesi gerekmiştir. Çünkü 1927 yılında toplanan CHP parti kurultayından beri CHP'nin değişmez genel başkanı da olan Atatürk'ün ölümüyle bu makam da boşalmıştır. Bu sebeple, CHP Genel Başkan Vekili Celâl Bayar tarafından, 26 Aralık'ta, Ankara'da CHP'nin ilk olağanüstü kurultayı gerçekleştirilmiştir. Bu kurultayda, Mustafa Kemal Atatürk 'Ebedi Şef', İsmet İnönü 'Milli Şef' ve 'Değişmez Genel Başkan' sıfatlarını almıştır (Koçak, 2012). Böylece olağanüstü kurultay şeflik müessesini siyasi bir müessese haline getirmiş ve Türkiye tarihinde 'Ebedi Şef' dönemi sona ererken 'Milli Şef' dönemi başlamıştır. Kurultaydan sonra 'Milli Şef' İsmet İnönü'nün resmi sıfatı ve bir dönemin adı olmuştur. İsmet İnönü Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı ve CHP'nin yeni değişmez genel başkanı olunca Türk siyasi tarihinde yeni bir dönem başlamıştır.

Şef, Cumhuriyetin kuruluş yıllarından çok partili hayata geçinceye kadar ve daha sonraları da siyasi literatürde önemli bir kavramdır. Şef, yol gösterici, en doğru düşünen, hata yapmayan, milleti kendi varlığında temsil eden, bir milletin iradesini temsil eden kişi demektir.

CHP'nin olağanüstü kurultayında İnönü, yalnız Cumhurbaşkanı olarak değil, tek partili siyasi iktidarın da Değişmez Başkanı ve 'Milli Şef' i olarak Türkiye Cumhuriyetinde kendine özgü bir yönetim oluşturmuştur (Aydemir, 1991).

Şef deyimini, Atatürk döneminde ve Atatürk de için basında sık sık kullanılmıştır. Milli Şef deyimine, İnönü'nün Cumhurbaşkanlığına seçilmesinden hemen sonra basında da rastlanmıştır. Koçak'a göre Milli Şef deyimini, o zamanki söylentiye göre, daha sonra Maarif Vekili olacak olan Hasan Ali Yücel tarafından bulunmuştur. Bu sıfat, kurultaydan sonra resmi olarak da kullanılmaya başlanmış ve 'Milli Şef' bir dönemin adı olmuştur (Koçak, 2012: 170).

İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı görevine başladığı günlerde Türkiye'nin ve dünyanın durumu oldukça karışıktır. II. Dünya Savaşı ihtimâli kapıdadır ve bu ihtimâl karşısında Türkiye'nin konumu ve durumu önem arz etmektedir. İnönü, Cumhurbaşkanı seçildiği günlerin, yani 1938 sonunun bu iç ve dış durumlarındaki temel meseleleri bize şöyle özetlemiştir:

“1938 Kasımında cumhurreisliğine seçildikten sonra, kendimi karşısında farzettığım önemli meseleler şunlardı: Dış âlemin yeryüzü ölçüsünde çatışmaya gittiğini, kesin inanmayla görüyordum. Ufukta beliren bu çetin fırtınayı selamle geçirmek en çok fikrimi işgal ediyordu. Dış münasebetlerimiz kararsız ve temelsizdi. Sovyetlerle münasebetlerimiz gölgeli, Nazilerle münasebetlerimiz şüpheli ve Garp âlemi ile münasebetlerimiz temelsizdi. İç politikada bir nizamına ihtiyacımız vardı. Ve bu mesele benim gözümde acele idi. Devletin iç ve dışişlerini inanılır bir zemine oturtmak ilk görevdi. 1930'dan sonra bir iktisadi plan tatbik etmeye başlamıştık. Son neticesini yakından henüz bilmiyordum. Zihnimi işgal eden meseleler bunlardı”(Aydemir, 1991: 33). İsmet İnönü, kendi sözlerinden de anlaşıldığı gibi oldukça karışık ve bilinmezliklerle dolu bir dönemde Cumhurbaşkanlığı görevini devralmıştır.

II. Dünya Savaşı'nın yaklaştığı ve kaçınılmaz bir gerçek olduğu artık 1938 sonları ile 1939'un savaş öncesi aylarında açıkça belli olmuştur. Ve savaş 1 Eylül 1939'da Almanya-Polonya sınırında başlamıştır. Yunanistan'ın Almanlarca işgali ve Bulgaristan'ın 1941 yılında Mihver Devletleri'nin safhına geçmesinden sonra savaş Türkiye'nin sınırlarına dayanmıştır. Bunun sonucunda Türkiye, Haziran 1941'de, Almanya'nın Sovyetler Birliği'ni işgalinden birkaç gün önce, Almanya ile bir dostluk antlaşması yapmış, sonraki bir buçuk yıl boyunca, büyük Alman yayılması döneminde, Türkiye hazırlık eksikliklerini ve İngiltere'nin göndereceği yardımlara olan gereksinimi mazeret olarak öne sürerek titizlikle savaş dışı konumu muhafaza etmiştir (Zürcher, 2000).

İsmet İnönü, II. Dünya Savaşı yılları boyunca denge politikası izlemiş, tam bir Milli Şef gibi hareket etmiş ve Türkiye'yi bu savaş ateşinin dışında tutmaya çalışmıştır. İnönü, savaş yılları boyunca bir taraftan baskı geldi mi, öteki tarafa yaklaşmıştır. Milli Şef'in dış politikada izlemiş olduğu yol ve verdiği kararlar, Türkiye'nin bu savaş ateşinin dışında kalmasıyla başarıya ulaşmıştır. Bu sebeple

Türkiye, 1945 yılının Mayıs ayında, Müttefik Devletlerin Avrupa’da kazandığı zaferi, İsmet İnönü’nün zaferi gibi karşılamış ve kutlamıştır (Toker, 1990).

İkinci Dünya Savaşı bittikten sonraki birkaç yıl içerisinde, Türkiye’nin siyasal sistemi, ekonomi siyaseti ve dış ilişkileri esaslı bir değişime uğramıştır. TBMM’de tartışmaya sunulan ‘Çiftçiye Topraklandırma Kanunu’ ve bu kanun üzerine olan tartışmalar, hükümetin ilk kez açıktan açığa ve şiddetle eleştirilmesine sebep olmuştur. Yasaya muhalefette bulunanlar, yakınları toprak sahibi olan milletvekilleridir ve bunların sözcülüğünü Adnan Menderes yapmaktadır. Sonunda Çiftçiye Topraklandırma Kanunu sert tartışmalara rağmen kabul edilmiştir. Ancak kanunun kabulünden kısa bir süre sonra Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü, CHP grubuna anayasanın tam uygulanmasını ve demokrasinin kurulmasını isteyen bir önerge sunmuştur. ‘Dörtlü Takrir’ diye bilinen bu önerge, bir muhalefet partisinin kurulmasından çok Cumhuriyet Halk Partisi’nde bir reformu amaçlar gözükmektedir. Ama yine de bu önerge, savaş sonrasındaki örgütlü siyasal muhalefetin başlangıç simgesi olmuştur. Dörtlü Takrir’in sunulduğundan bir hafta sonra, İstanbul’da ara seçimler yapıldığında, hükümet, ilk kez Cumhuriyet Halk Partisi’nin çeşitli adayları arasında tercih yapılmasına izin vermiştir. Sonraki birkaç ay içinde, Cumhurbaşkanı İnönü’den işaret almış olan Dörtlü Takrir sahipleri Demokrat Parti’yi 7 Ocak 1946 tarihinde resmen kurmuştur (Zürcher, 2000). Bu gelişmeyle Türk siyasi tarihinde çok partili dönem başlamıştır.

B. İsmet İnönü Dönemi Eğitim Politikası

İsmet İnönü döneminin eğitim politikası Atatürk devri eğitim politikasıyla paralellik göstermektedir. 29 Mayıs 1939’da toplanan beşinci CHP kurultayında İsmet İnönü milli, lâik ve modernleşmeye yönelik bir eğitim arzulamıştır. Atatürk döneminde olduğu gibi, bu dönemde de eğitim öncelikle kalkınma ve modernleşme problemi olarak ele alınmıştır.

CHP’nin beşinci büyük kurultayında eğitim politikasının dayandığı temel ilkeler belirlenmiştir. Kurultayın Milli Talim ve Terbiye Başlıklı beşinci kısmında alınan kararlar şunlardır:

Madde 42: *Milli talim ve terbiyede esas düsturumuz şunlardır:*

a)Maarif siyasetimizde temel taşı, bilimsizliğin giderilmesidir. Maarifimizde nisbeten daha fazla çocuk ve vatandaş okutacak ve yetiştirecek bir program takip olunacaktır.

b)Kuvvetli cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, lâik ve inkılâpçı vatandaş yetiştirmek tahsilin her devresi için mecburî ihtimam noktasıdır. Türk milletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini ve Türkiye devletini saygın tutmak ve tutturmak bir vazife olarak telkin olunur.

c)Fikrî olduğu gibi bedenî inkişafa da ehemiyet vermek ve bilhassa seciyeyi de millî derin tarihimizin ilham ettiği yüksek derecelerde tutmak büyük emeldir.

ç)Terbiye ve tedriste takip edilen usul, bilgiyi vatandaş için hayatın bütün safhalarında muvaffak olmayı temin eden bir cihaz haline getirmektir.

d)Terbiye her türlü hurafeden ve yabancı fikirlerden uzak, üstün, millî, vatanperver ve modern olmalıdır.

e)Her tahsil ve terbiye müessesesinde talebenin teşebbüs kabiliyetini kırmamağa, şefkat ve nüvazişle itina etmekle beraber onları hayatta kusurlu olmaktan vikaye için ciddî bir intizam ve inzibata ve samimî ahlâk telâkkisine alıştırmak mühim olduğu kanaatindeyiz. (CHP 5.Büyük Kurultay Zabıtları, 1939: 98).

1939'da hükümetin TBMM'de okunmuş bulunan programında eğitimle ilgili politikalarda Türk inkılâbına bağlı, millî ve modern bir eğitim politikası takip edilmek üzere harekete geçildiği görülmektedir. Eğitimin 'milliyetçi' yönüne vurgu yapılan ilkelerle Cumhuriyet ve devrimlere bağlılık esasına göre bir yol izleneceği anlaşılmaktadır. Bu da Milli Şef İnönü'nün eğitim anlayışının eğitim politikalarının ilkelerini belirlediğini göstermektedir.

B.1. İsmet İnönü'nün Eğitime Yönelik Görüş ve Söylemleri

İsmet İnönü döneminin hükümet programına giren bu ilk millî eğitim politikasıyla ilgili açıklamalar gözden geçirildiği zaman, Atatürk döneminin millî eğitim politikasından kesinlikle en ufak bir değişikliğin olmadığı görülmektedir. Ancak bu politikanın uygulanması zaman isteyecektir. Nitekim İnönü 1 Kasım 1939 tarihinde TBMM'nin altıncı dönem birinci toplantı yılını açarken yapmış olduğu konuşmasında eğitim tedbirlerinin uzun bir zamana ihtiyaç gösterdiğini, bu nedenle de eğitim hedeflerine ulaşabilmek için hükümetlerin bir an önce işe başlamasının

gerekli olduğunu vurgulamıştır. İsmet İnönü'nün bu konudaki sözleri şöyledir:

“...Maarif işlerimizin ana istikametlerde ilerlemekte geç kalmayacağını ve her halde esaslı tedbirlerin zamanında alınacağını ümit ederim... Hükümet, ilk tahsilin amelî ve ana tedbirlerine el koymuştur. Bunları süratle tetkikinize alarak karara bağlayacağınıza kaniim. Bütün maarif tedbirleri insan yetiştirmek gibi en çok zamana ihtiyaç gösteren tedbirlerdir. Onun için vaktile başlamak, maarif işlerimizde Hükümetin bilhassa dikkat edeceği bir unsur olmalıdır. Nihayet, maarif işlerimizin görgülü unsurlarımızın birbirine samimi olarak yardımları sayesinde ilerleyebileceğine kani bulunuyoruz...” (TBMM ZC, Dönem: VI, I.Birleşim (1 Kasım 1939) s: 5-6).

İsmet İnönü, 1 Kasım 1940 tarihindeki TBMM açış nutkunda Türk gençliğinin bedence, disiplin ve ahlâkça iyi yetiştirilmesi gerektiğine dikkatleri çekmiştir ve şunları söylemiştir: *“Türk Gençliğinin bedence, hususiyile inzibat ve ahlâk mevzuunda iyi yetiştirilmeleri için çok dikkatle ve ciddî hareket edilmesini millî terbiyemizin kuvvetlenmesi bakımından bir zaruret telâkki ederim.”* (TBMM ZC, Dönem: VI, 1.Birleşim(1 Kasım 1940)s: 7). Bu sözler hem izlenecek eğitim politikasında belirlenen ilkelere göre hareket edileceğini hem de dolayısıyla öğretmenlerden beklentileri özetlemesi bakımından önemlidir. İlerleyen bölümlerde de göreceğimiz gibi İsmet İnönü dönemi eğitim politikalarında ahlâk eğitimi önemli bir yer tutmuştur ve öğretmen yetiştirme politikalarında da ahlâk eğitimi ve milli değerler ön plandadır. Milli Eğitim Şûralarında toplanan muhtelif komisyonlarda, bu yönde alınan kararların hayata geçirilmesi bu politikanın uygulandığının göstergesidir. CHP parti programında kabul edilen milli, cumhuriyetçi ve tüm vatandaşları kapsayan bir eğitim anlayışının uygulaması öğretmen yetiştirme uygulamalarına da yön vermiştir ki bunun en bariz delili bu dönemdeki ilköğretim öğretmeni yetiştirme politikalarıdır.

İsmet İnönü'nün 1943 yılı milletvekili seçimleri dolayısıyla halka hitâben yayınlamış olduğu beyannâmesindeki şu sözleri de bu görüşü desteklemektedir: *“Ahlâkta ve karakterde sağlam, temelli vatandaşlar yetiştiren ilköğretimi en kıyту köye kadar kadın erkek bütün vatandaşlara ulaştırın, teknik öğretimde kadın erkek her vatandaşa kendi geçimini temin edecek çalışmayı, en ufağından en yükseğine kadar her türlü sanatı öğretebilen bir teşkilatın bütün memleketi kaplamasını*

istiyoruz...” (İsmet İnönü Eğitim Öğretim Üzerine, 2002: 138).

İsmet İnönü, bu sözleriyle Türk eğitim sisteminin o günkü ana hedeflerini çizmiştir. Ayrıca bu konuşmasında çok önem verdiği ilköğretim üzerinde de durduğunu görmekteyiz. İnönü, ilköğretim meselesi halledilmeden Türkiye’de hiçbir şeyin yapılamayacağına inanmış ve bu probleme özel olarak ilgi göstermiş; ilköğretimin gerçekleşmesini kendine amaç edinmiştir (Koçer, 1976). İsmet İnönü’nün, ilköğretime verdiği önemi, Hasan Ali Yücel şu sözlerle ifade etmektedir: *“Maarif Vekilliği vazifesine tayininin ilk günü beni huzuruna kabul eden Büyük Şefim İsmet İnönü’den ilk aldığım emir, Türkiye’de ilk tahsil meselesinin tam olarak halli çarelerini aramak oldu”* (Bozkurt, 2010: 344).

İsmet İnönü, ilköğretim davasını, çeşitli kültür ve eğitim işlerinden biri olarak değil, daha geniş bir çerçevede ele almıştır. Sadece okuma yazma bilenlerin sayısını artırarak istatistiksel bir artış istememiştir. İsmet İnönü ilköğretimi, ülke çocuklarının ancak ilköğretimle kendileri ve ülkeleri hakkında daha bilinçli olacaklarına inandığı için baş dava saymıştır. Bu davayı gerçekleştirmek için açılan Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları, öğretmen ihtiyacına yetişemediği için değil, kırk bin Türk köyünün ancak bu ışık altında aydınlanabileceğine inanıldığı için kurulmuştur (Basında Köy Enstitüleri, Cilt 2, 2001). İsmet İnönü köy kalkınması ile ilköğretim arasındaki yadsınamaz bağı şöyle ifade etmiştir:

“Köylünün kalkınması, bizim için yaşama meselesidir. Köylünün okumuş yazmış, teknik öğretime girmiş, esir hayatından kurtularak toprak sahibi olması, her halde gerçekleştirmeğe azmettiğimiz meselelerdir. Tek dereceli seçim yapmak ve milleti idare edecek olanları çoklukla takdir etmek yetkisi, vatandaşlara pek ağır sorumlular verir. Bu yetkinin vatana faydalı olarak kullanılması, kadın erkek, bütün vatandaşların, hiç olmazsa ilköğretimlerinin tamam olmasına bağlıdır. Onun için, ilköğretim, ve onun yapı, öğretmen ve devam gibi türlü meseleleri, milli varlığımızın temel meseleleridir.” (İsmet İnönü Konuşma, Demeç, Makale ve Söyleşileri, 2003: 49).

İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanı olduğu 1938 yılı istatistiğine göre okullardaki öğrenci ve öğretmen durumu şöyledir; Türkiye’de 6123 ilkokul, 125 ortaokul, 68 lise, 13 öğretmen okulu, 40 meslek ve teknik okulu vardır. İlkokullarda 4972 kadın, 9726 erkek olmak üzere 14698, ortaokullarda 745 kadın, 1903 erkek olmak üzere

2648 öğretmen vardır. Öğrenci sayıları ise ilkokullarda 711728, ortaokullarda 62930, liselerde ise 17514'tür. Öğretmen okullarında ise 2949 öğrenci vardır (1938 yılına ait istatistiksel bilgiler Devlet İstatistik Enstitüsü verilerini yayınlayan 3 Ocak 1939 tarihli Cumhuriyet Gazetesinden alınmıştır).

1939 yılında ise nüfusu 12355376 olan ve okuma çağında da bir buçuk milyon çocuğu bulunan 40000 Türk köyünden ancak 4638'inde okul vardır. Bu okullarda 7139 öğretmen çalışmakta ve 387141 çocuk okumaktadır. 1938 yılı sayımına göre toplam 14698 ilkokul öğretmeninden 7139'unun köylerde çalışıyor olması buralardaki öğretmen açığını gözler önüne sermektedir. 387141 çocuk ise köylerde okutulması gerekenin ancak yüzde 26'sıdır. Geriye kalan ve sayıları 1100000'i aşan köy çocuğunun okutulmamasının nedenlerinden biri de görüldüğü gibi köylerdeki öğretmen eksikliğidir. Bu açığın da 2949 İlköğretmen Okulu mezunu ile kapatılması mümkün değildir. 4638 köyde okul olduğuna göre memleketin okuma çağındaki bütün çocuklarının ayağına okulu götürmek ve ilköğretim meselesini bütün memlekette halletmiş olmak için 35000'den fazla köyde ilkokul açmak gerekmektedir. Yani köy öğretmen kadrosuna daha 35000'den fazla öğretmen katmak ve aşağı yukarı 40000 kişilik bir kadro yapıp bunu muhafaza etmek gerekmektedir. Fakat her yıl çeşitli sebeplerle meslekten ayrılan öğretmenlerin sayısı 400'ü bulmakta ve öğretmen okullarının her yıl çıkardığı 800 öğretmenin yarısı kadroda açılan boşluğu doldurmakta ve 400 kadar öğretmen yeniden kadroya katılmaktadır. Kadronun bu genişleme tarzı böyle bırakılırsa ilköğretim meselesinin bir asırda da halledilmeyeceği açıkça görülmektedir. İlköğretmen Okullarının sayısı 2-3 misline çıkarılarak yılda 2000-2500 mezun alınsa bile yine de çeyrek asır gibi bir süre yıldıan ilköğretim meselesi halledilmesinin mümkünü yoktur. Ayrıca Türkiye'nin o dönemki mali durumu da böyle bir programın uygulanmasına imkân vermemektedir (Türkiye'de Tahsilin Bugünkü Durumu ve Ana Meseleleri Hakkında Rapor, 1939).

Yukarıdaki istatistiksel veriler ve açıklanan sebepler göstermektedir ki nüfusun çoğunluğunun yaşadığı köylere en kısa zamanda ilköğretimin girmesi, köyler için yeni bir tipte öğretmen yetiştirilmesi lazımdır. Bu öğretmenin köy şartlarına kolaylıkla uyum sağlayabilecek ve atanacağı köyde uzun bir süre çalışmayı göze alabilecek nitelikte olması ve bu öğretmenler yetiştirilirken de o günün şartlarından

dolayı devlete fazla bir maddi yük olmaması istenmiştir. Tüm bu şartları sağlamak için özgün bir deneyime ihtiyaç vardır. Ayrıca köylerde yaşayan insanların sağlık, tarım ve el sanatlarıyla ilgili konularda aydınlanması ve beceri kazanması, sosyal ve kültürel bakımdan yetişmesi de o günün Türkiye için büyük bir ihtiyaçtır. Köy çocuklarına verilecek eğitimin yanında yetişkinlerin de eğitimi üzerinde durulması, onlara daha iyi bir yaşama ve çalışma ortamı sağlayacak bilgi ve beceriler kazandırılması gerekmektedir. Bunun için köylerde yaşayan çocukların ilkököl düzeyinde eğitim ihtiyaçlarını karşılayacak ve insanların sosyal ve ekonomik kalkınmasına katkıda bulunacak bir öğretmen tipinin yetişmesi gerekmektedir. Böyle bir öğretmenin doğal olarak amacı, öğretim programı, çalışma düzeni ve fiziki özellikleri değişik bir eğitim kurumunda yetiştirilmesi gerekirdi. Bu sebeple İsmet İnönü döneminde köy öğretmeni yetiştirme konusunda daha önceki denemelerden de yararlanarak 'Köy Enstitüsü' adıyla yeni bir kurum açılmasının uygun olacağı sonucuna varılmıştır. Öğrencilerini köylerden seçen ve öğretmenlik mesleğinin yapılmasının yanında köyün sosyal ve ekonomik kalkınmasına da katkıda bulunması beklenen öğretmenleri yetiştirmek üzere 'Köy Enstitüleri' açılmasına karar verilmiştir. Hazırlıkları 1935 yılında başlatılıp 1936 yılında Eğitim Kursları ile denemesine girişilen ve 1940'ta yasallaşan Köy Enstitüsü sistemi; İsmet İnönü döneminde ilköğretim meselesinin çözümü için hayat geçirilen eğitim alanındaki en özgün ve en çok ses getiren uygulamalardan biridir (Kartal, 2008). Atatürk'ün belirlediği ve İsmet İnönü'nün de aynen benimsediği eğitim politikasının en iyi uygulama alanı bulduğu Köy Enstitüleri'nin asıl mimarları İsmet İnönü, Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'tur. Atatürk gibi İsmet İnönü için de ulusun eğitilmesi, Cumhuriyetin geleceği için önemli bir güvencedir. Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü, Hasan Ali Yücel'i Milli Eğitim Bakanı yapmıştır. Yücel de İsmail Hakkı Tonguç'u İlköğretim Genel Müdürlüğüne asaleten atamıştır. Yücel ve Tonguç İsmet İnönü'nün talimâtları doğrultusunda birlikte Köy Enstitüleri projesini gerçekleştirmek için var güçleriyle çalışmıştır (Bozdemir, 2010).

1936-1946 yılları arasında İlköğretim Genel Müdürlüğü yapan İsmail Hakkı Tonguç ilköğretim alanında reform sayılabilecek uygulamalar gerçekleştirmiştir (Ulusavaş ve diğerleri, 2006). Tonguç'un ilköğretim alanındaki başarısı çağdaş eğitim ilkelerini Türk toplumunun o günkü koşullarına göre yeniden yapılandırması,

toplumun ihtiyaclarına cevap vererek toplumu eğitmesidir (Altunya, 2000). İsmail Hakkı Tonguç'a göre köylerdeki yaşam koşulları değişmedikçe ve köy halkı aydınlanıp bilinçlenmediği sürece köylerin kalkınması mümkün değildir. Tonguç: *“Köyü canlandırmaya eriştiğimiz gün, milletimizin her sahada kudreti, bugün güç tasavvur olunacak kadar yüksek ve heybetli olacağına inanyoruz. Bütün vatandaştan bu ülkünün yolcusu görmek istiyoruz”* diyerek köyün toplumsal kalkınmadaki önemine dikkat çekilmiştir (Kartal, 2008: 29). Bu kalkınma hamlesi o günün şartları altında tüm köy halkına ulaşabilecek yeni bir seferberlikle; ilköğretim seferberliğiyle mümkün olabilirdi. İşte bu yüzden İsmet İnönü döneminde ilköğretim millet olma davası olarak ele alınmıştır (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yay, 1997). Çünkü Türkiye nüfusunun %80'inin yaşadığı köylere ilköğretimi götürmek neredeyse tüm halkın eğitimden geçmesiyle eşdeğer olacaktır.

Köy Enstitüleri işte tam da bu amaç için; köylerde ilköğretimin yayılması ve köyün her yönüyle gelişip kalkınması için kurulmuştur. İsmail Hakkı Tonguç'a göre Köy Enstitülerinde yetişen öğretmenler aracılığıyla ilköğretim sadece köylülere ulaştırılmayacak aynı zamanda toplumumuz ekonomik, toplumsal ve siyasal yönden çağdaş yaşamın gereklerine eğitim aracılığıyla ulaşacaktır. Bu yüzden köylere öğretmen yetiştirmek üzere açılan enstitülerden mezun olan öğretmenlerin görevi, yalnızca köy çocuklarına okuma-yazma, dört işlem öğretmekle sınırlı tutulmamıştır. Çok partili siyasal hayata geçiş öncesi dönemi oluşturan bu ilk evrede, tek parti yönetimi, Köy Enstitülerinden mezun olacak köy öğretmenleri aracılığıyla, Cumhuriyet rejiminin ilkelerini en uzak köylere kadar yaymayı amaçlamıştır. Bu amaç, köy öğretmenin köy halkını Cumhuriyetin yeni değerleri doğrultusunda eğitmeye yönelik bir görev üstlendiğini göstermektedir (Aslaner, 2008).

Köy Enstitüleri ile köylerdeki ilköğretim sorununun çözümü amaçlanmıştır. İsmet İnönü Köy Enstitüleri uygulamasının başlamasında ve uygulanmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Başbakan olduğu dönemde ilköğretim sorununu TBMM'ye getirmesi ve çözümlenmesi için önerilerde bulunması; Cumhurbaşkanlığı döneminde CHP'nin 1939 Kurultayı'nda, gelecek yıllarda izlenecek siyasette, nüfusun çoğunluğunu oluşturan köylünün hem eğitim hem de yaşam seviyesini yükseltmenin hedeflendiğini ilan etmesiyle doğrudan köy eğitimi konusundaki tavrını ortaya koymuş ve Köy Enstitüleri uygulamasının başlatılmasını sağlamış,

Cumhurbaşkanlığı süresince Köy Enstitülerinin en büyük destekçisi olmuştur. Hasan Ali Yücel ‘Köy Enstitüleri Kanunu’ TBMM’de tartışılırken şu sözleriyle İsmet İnönü’nün desteğini vurgulamıştır: “*Milli Şefimizin direktif olarak bize verdiği bu esaslar dairesinde ilköğretim davasını halledileceğine inandığımız bu kanunla huzurunuzda gelmiş bulunuyorum.*” (Bozkurt, 2011: 195). İsmet İnönü’nün 1941 tarihinde yaptığı bir konuşmada Köy Enstitüleri’ni Cumhuriyetin eserleri içinde en kıymetlisi ve en sevgilisi sayması, enstitülerde yetişecek öğrencilerin başarılarını hayatı boyunca yakından takip edeceğini belirtmesi de Köy Enstitülerine verdiği önemin en güzel kanıtlarından biridir (Şeker, 2000). İnönü Köy Enstitüleri uygulamasını giderek daha çok sahiplenmiş ve 1942 yılında Samsun’da Köy Enstitüleriyle ilgili düşüncelerini şu sözleriyle ifade etmiştir: “*Samsun’a gelinceye kadar Köy Enstitüleri’nin üçünü gördüm. Kız ve erkek köylü çocuklarımız hem müesseselerini kuruyorlar hem de ileride ifa edecekleri yüksek vazifeleri için hazırlanıyorlardı. Yapıcı, çare bulucu, çalışkan bir ruh bu enstitülerin hayatına hâkim olmuştur. Bu durumu görmekten çok memnun oldum, pek ümitliyim, Türk kızlarının müstesna haysiyeti ve ciddi vazife severliği bütün mekteplerimizde olduğu gibi Köy Enstitülerinde de göze çarpmaktadır. Öğretmenle enstitü müdürleri Türk köyünün geleceğini sağlam temellere istinad ettirmek için aşkla çalışıyorlar. İktidarlı, fedakâr ve vatansever köy öğretmenleri yetiştirmek enstitülerin mukaddes emelleridir. Şüphe yok ki, enstitü öğretmenlerine ve müdürlerine düşen vazife, hepimiz için her vatansever için imrenilecek heves edilecek vazifedir. Şimdiki tutumları iyi netice alacağımız ümidini bende çok kuvvetlendirdi. Köy Enstitüleri hakkında bu müspet görüşlerimi vatandaşlarıma söylemekten zevk alıyorum.*” (Bozkurt, 2011: 197).

İsmet İnönü, baş dava saydığı ilköğretime verdiği önemi yazdığı yazılarla da göstermiştir. İnönü “İlköğretim Davamız” başlıklı yazısında, 1943-1944 öğretim yılı sonundaki verilerden yola çıkarak değerlendirmelerde bulunmaktadır. Buna göre, ilköğretimde en önemli sorunlardan biri okullara devam konusudur. Bunun sebepleri üzerinde duran İnönü, sorunu şöyle tespit etmiştir: “*Karşısında bulunduğumuz zorluk, pasif direnmedir. İlköğretimin kıymetini kendi anladığımız gibi ve kendim anladığımız ölçüde vatandaşa anlatamıyoruz. Daha fenası vatandaşa anlatacak olan vazifelilere anlatamıyoruz.*” İsmet İnönü, bütün görev sahiplerinin her şeyden önce bu

konuda çalışmaları gerektiğini belirtmektedir (Bozkurt, 2010: 344). Milli Şef İsmet İnönü 19 Mayıs 1944 tarihinde yaptığı başka bir konuşmasında ilköğretimle ilgili şunları söylemiştir:

“İlköğretim hiç bir devirde bugünkü ölçüsüyle ele alınmamıştır. Cumhuriyet’in ilk gününden beri arkasından koştuğu ilköğretim ülküsü hakiki ve tam manasıyla başarılmak yolundadır. Bu seneden itibaren binlerce sayılarla köy okullarının açılacağı bir devre giriyoruz. Hazırlıklar tamamdır. Makine kurulmuştur. Bundan sonra yalnız amelî neticeler alacağız. Yakın uzak, büyük küçük, toplu dağınık bütün köylerin kız erkek bütün çocukları, çok değerli öğretmenlerinin karşısında dersaneleri dolduracaklardır. Nihayet on sene Zarfında Türkiye’de ilköğretim meselesinin halledilmiş olacağını, açık ve kesin olarak görebiliyoruz” (Altunya, 2000: 7).

Bir sonraki yıl İnönü tarafından kaleme alınan yazı yine ilköğretimle ilgilidir. 17 Nisan 1945’te “İlköğretimin Yeni Yılı” başlıklı yazısında ilköğretime neden bu kadar önem verdiğini ve ilköğretimden ne beklediğini daha açık bir şekilde ifade etmektedir:

“İlköğretimi, büyük kütleyi maddi ve manevi alanda kaldırıp yükseltecek ana tedbir sayıyorum. Yirminci asrın ileri ve kudretli bir milleti olabilmek için, ilköğretim, çözeceğimiz ilk meseledir. Hür vatandaşlığın bütün feyizlerini, hususi ve resmî millet hayatında göstermek, şuurlu ve müstakil bir millet olarak içerden ve dışarıdan çıkacak bütün fırtınalara imanla göğüs germek, her şeyden evvel hiç olmazsa ilköğretim tamamı ile sağlanabilir. İlköğretimi olmayan memlekette, orta çağ idaresi, bütün şekilleriyle devam eder. Resmî kanunlar, ne derlerse desinler, ne haklar vatandaşlara tanınırsa tanınsın hiç olmazsa ilköğretim derecesinde bilgi olmazsa, haklar ve vazifeler canlanmaz, gönüllere ve yüreklere sinip yerleşmez. Bilmeyen, siyasi veya ekonomik kudret sahiplerinin elinde, orta çağda olduğu gibi, köle hayatı sürer. Asıl acıklı olan taraf da, bilmeyen, kendi düşkün ve köle hayatına karşı duygusuz ve kayıtsız kalır. Hür vatandaşlardan birleşik bir millet olmanın çarelerinin başında, ilköğretim çaresi vardır. Davayı bu kadar geniş ve derin mahiyetiyle görmeliyiz. İlköğretim davası, insan olmak, millet olmak davasıdır. Hepimiz, dava yolunda, bu gözle ve bu anlayışla yürüyüp ilerlemeliyiz” (Basında Köy Enstitüleri, Cilt I, 2001: 252-253).

İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç da ilköğretim ile ilgili sürdürülen çalışmalarda İnönü'nün desteğini şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Önümüzdeki on yıl sonunda Türkiye’de ilköğretimi yüzde yüz gerçekleştirmek problemi, milli ana davalardan biri haline geldi. İşi tam mânâsıyla milli bir mesele haline getiren, ilköğretimi modern manâsı ve bilimsel kavramı ile topluma mâl etmek için bu büyük gayreti, gece gündüz demeden harcayan, rahatsız olduğu zamanlar da bile buna zaman ayırmaktan çekinmeyen, ilgililerin arkasını kovalayan, davayı tarihe mal olacak şekilde makaleler yazarak, söylevler vererek anlatan ve icabında onu savunan Cumhurbaşkanı ve büyük fikir adamı İnönü’dür” (Bozkurt, 2010: 344).

İnönü, Cumhurbaşkanlığı döneminde eğitim-öğretim ve kültür alanlarında ‘Milli Şef’ olarak etkili bir liderdir. Bu dönemin başarılı yönlerinden birisi, Atatürk’ün çok önem verdiği kültür ve eğitim politikaları doğrultusunda daha geniş çaplı ve belirli bir programa dayandırılan uygulamalara girişilmesi olmuştur. İsmet İnönü döneminde İlköğretim seferberliği, toplumdaki öteki gelişmelerin önüne geçmiştir. İsmet İnönü: *“İlköğretim davası insan olmak, millet olmak davasıdır”* sözüyle eğitimde izleyeceği politikanın sinyallerini vermiştir.

II. Dünya Savaşı sonrasında dünyada ve Türkiye’de birçok şeyin değiştiği bir gerçektir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde II. Dünya Savaşı yıllarında bir eğitim seferberliğine girişilmesi ve Köy Enstitüleri’nin kurulması gerçek anlamda önemli gelişmelerdir.

B.2. İsmet İnönü Dönemi Milli Eğitim Bakanları

İsmet İnönü, çeşitli vesilelerle yapmış olduğu konuşmalarında eğitimle ilgili sorunlara, bu sorunların çözümlenmesinde izlenmesi gereken politikalara sıklıkla değinmiştir. Bu tavrıyla Milli Eğitim Bakanları Hasan Ali Yücel, Reşat Şemsettin Sirer ve Tahsin Banguoğlu’nun bakanlıkları dönemindeki icraâtlerini büyük ölçüde etkilemiştir. Dolayısıyla İsmet İnönü döneminin bu üç bakanının eğitim alanındaki girişimleri İnönü’nün yol göstericiliğinde ve bilgisi altında gerçekleşmiştir (Başar, 2004).

B.2.a.Hasan Ali Yücel (28.12.1938 - 5.8.1946)

İsmet İnönü döneminin en etkili Milli Eğitim Bakanı şüphesiz Hasan Ali Yücel'dir. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığına atanmasıyla, Türkiye'de eğitim ve kültür alanlarında belirgin bir canlanma görülmüştür. Yücel, özellikle İsmet İnönü'nün özenle üstünde durduğu 'ilköğretim seferberliği' ve 'köyde eğitim' için önemli adımlar atmıştır. O da Saffet Arıkan gibi daha çok köy eğitimine önem vermiştir. Hasan Ali Yücel Cumhuriyet tarihinin en uzun süre görevde kalan Milli Eğitim Bakanı olarak, beş Cumhuriyet hükümetinde görev yapmıştır. Bu hükümetler sırasıyla şunlardır:

1. Celal Bayar'ın Başbakanlık yaptığı hükümet (11.11.1938-24.1.1939), 2. Dr. Refik Saydam'ın Başbakanlık yaptığı hükümet (25.1.1939-3.4.1939), 3. Dr. Refik Saydam'ın ikinci kabinesi (3.4.1939-8.7.1942), 4.Şükrü Saraçoğlu'nun Başbakanlık yaptığı hükümet (9.7.1942-8.3.1943), 5.Şükrü Saraçoğlu'nun ikinci kabinesi (15.3.1943- 12.8.1946) (Başar, 2004).

Hasan Ali Yücel, Cumhuriyet dönemi hükümetlerinde görev yapmış olan milli eğitim bakanları içinde, ilk defa mesleğin içinden biri olarak bu göreve gelmiştir. Yücel'in öğretmenlere bakışı son derece sevgi ve saygı doludur. O, öğretmenliğin her türlü sevgiye ve övgüye layık bir meslek olduğunu her fırsatta vurgulamıştır. Yücel'in şu sözleri de bu görüşü desteklemektedir:

“Ailenin, ana ve babaların, evlatlarını yetiştirme hususunda ilk vazifesi, onların en yakın yardımcıları olan hocayı ve mektebi hürmete layık birer varlık olarak tanımaları ve tanıtılmalarıdır.... Türk ananesinde hocaya verilmiş olan itibar ve itimat hissini kaybetmek, milli vasıflarımızın en sağlamlarından birini terk etmek olur.” (Tebliğler Dergisi (TD), Sayı:90: 36).

Yücel 1945-1946 eğitim öğretim yılı başında da öğretmenlere, öğrencilere okunmak üzere bir demeç göndermiş ve bu demecinde Türk çocuklarının ve gençlerinin mazaret aramaksızın, her türlü imkânsızlığı yenerek mazeret aramadan ödevlerini tam yapmalarını ve bunun için öğretmenlerin yol göstericiliğinin çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Cumhuriyet Gazetesinde yer alan bu demecinde öğretmenler ile ilgili şunları söylemiştir: *“...Anlamadıklarınızı, bilmediklerinizi, öğrenmek istediklerinizi hiç tereddüt etmeden onlara sormalısınız. Onlar ana baba şefkati ile sizin yetişmenizi sağlayacaktır. Öğretmenlerinizin sevgisini kazanarak*

insanlık içinde sevilecek varlıklar olacaksınız. Ben de bir öğretmen olarak ayrı ayrı görüp konuşmadığım sizlere, bir baba yüreği ile bu öğütlerimizi yolluyorum...” (Cumhuriyet Gazetesi, 27 Eylül 1945).

Hasan Ali Yücel kendisi de öğretmen olduğu için öğretmenliği böyle kıymetli bir meslek olarak görmesi son derece doğaldır. Yücel’in öğretmenlik mesleğine bakış tarzını kendisinin sözlerinden öğrenebiliriz. Yücel şöyle demiştir:

“... Türk öğretmeni tıpkı askere çağrılmış bir Türk eri gibi, kadınlı, erkekli kurasını çekip memleketin en uzak ve yaşam koşulları en elverişsiz yerlerine seve seve giden, sırasında gece uykularını bırakarak öğrencisinden aldığı ödevleri, sizler rahat rahat uyurken düzeltmeye uğraşan, bildiği şeyleri iyi öğretebilmek için bütün güçlerini seferber ederek varlığını yıpratana, evlerimizde zor başa çıkabildiğimiz iki üç çocuğa karşın yüzlerce yavrumuzu eğitimi ve bilgili kılmak için çalışan bir insandır. Bu özverili ve görevlerine bağlı insanlar hakkında toptan olumsuz bir yargıda bulunabilmek için vicdanlar ne kadar katı, yürekler ne kadar insafsız olmalı. ...Türk öğretmeni, insanlık topluluğu içinde emin olunuz, büyük saygıya hak kazanmış bir varlık ve Türk okulu, ulusuna karşı görevini yapmak için bütün gücünü harcayan verimli bir kurumdur. Ona herhangi bir biçimde haksızlık etmek, bindiğimiz dalı kesmek olur...” (TD, Sayı:90: 36).

Hasan Ali Yücel, eğitimde en uzun süre bu görevi yapan bir bakan olarak, Türk Milli Eğitimindeki merkezi yapılanma politikasını hem geliştiren hem de pekiştirilen bir bakandır. Yücel’in bakanlığı zamanında, merkezîyetçi eğitim politikası bütün yükseköğretim kurumlarını da Milli Eğitim Bakanlığı çatısı altında toplayacak şekilde genişletilmiştir. 1945 yılına gelindiğinde Türkiye’deki bütün ilk, orta ve yüksek öğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı çatısı altında toplanmıştır (Taşkesen, 2006).

Yücel’in Milli Eğitim Bakanlığı döneminde, CHP’nin 6. Büyük Kurultayında kabul edilmiş olan ‘Parti Programı’nda eğitim politikalarına da geniş bir biçimde yer verilmiştir. Parti programında ‘Millî Eğitim ve Öğretim’ başlıklı üçüncü kısımda şu kararlar alınmıştır:

Madde 6: Millî eğitim ve öğretimde esas düsturlarımız şunlardır;

Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devletçi, Lâik ve İnkılâpçı ve halkçı vatandaş yetiştirmek, öğretimin her derecesi için mecburi ihtimam noktasıdır. Türk milletini,

Türkiye Büyük Millet Meclisini ve Türk Cumhuriyetini saymak ve saydırmak bir vazifedir.

Millî karakteri, derin tarihimizin ilham ettiği yüksek decede tutmak ve tek bahtiyarlığı millete hizmette aramak büyük hedeftir.

Türkiye, fikirde, karakterde, bedende birbirinden ayrılmaz bir surette güdülür.

Eğitim ve öğretimde tutulacak yol, maksadı, nazarî ve amelî olarak temin etmelidir.

Eğitim, her türlü hurafeden uzak, millî ideolojiye uygun, vatan, millet ve aile severlik esasına dayanmalıdır.

Her öğretim ve eğitim kurulunda talebenin teşebbüs kabiliyetini geliştirmek ve onları ciddî bir intizam hayatına alıştırmak, amaç olacaktır. ...

Madde 7: Okullar hakkındaki başlıca hedeflerimiz:

A)Normal ilköğretim beş yıldır. Yakın uzak, büyük küçük her köyde ve bütün şehirlerde kız erkek bütün çocuklar için ilköğretimi gerçekleştirmek amacını güdüyoruz. Rasgeleceğimiz güçlükler ne olursa olsun en kısa zamanda bu neticeye varmak Partimizin tereddüt kabul etmiyen kat'î kararıdır.

B)İlköğretimde henüz ihtiyaç olan yerler için eğitimli ilkokullar devam edecektir. İlköğretim cihazı tamamlandıkça eğitim okullarının sınıfları da tamamlanacaktır.

Her derecedeki öğretim kurumlarımız için millî kültürü sağlam ve bilgili öğreticiler yetiştirmeğe devam edeceğiz.

İlk, orta ve yüksek öğretmen okullarıyla, teknik ve meslek öğretmen okullarına ve Köy enstitülerine geniş imkânlar verilecektir (C.H.P Programı, 1943: 6-8).

1943 parti programında, cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, lâik ve inkılâpçı vatandaş yetiştirme işi öğretimin her derecesinde mecburi görülmüştür. Ayrıca Türkiye fikirde, karakterde, bedende birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak ifade edilmiştir. Eğitim her türlü hurafeden uzak, milli ideolojiye uygun, vatan, millet ve aile severlik esasına dayandırılmıştır. Eğitim ve öğretimde tutulacak yolun teorik ve pratik olarak temin edileceği açıklanmıştır. Parti programına göre ilköğretimi uzak, yakın her köy ve şehirde yaygınlaştırmak başlıca amaçtır. Hatta bu amaca ulaşmak için, “rasgeleceğimiz güçlükler ne olursa olsun en kısa zamanda bu neticeye varmak, partimizin tereddüt kabul etmiyen kat'î kararıdır” ifadesiyle

güçlendirilmiştir. Ayrıca milli kütürü sağlam öğretmen yetiştirme politikası doğrultusunda her türlü öğretmen okullarına ve Köy Enstitülerine geniş imkânlar verileceğine vurgu yapılmıştır. Parti programında da vurgu yapıldığı gibi Yücel'in bakanlığı döneminde İnönü'nün yol göstericiliğiyle ilköğretim, milli eğitim politikalarının merkezindedir.

Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığı döneminde 1945 yılı nüfus sayımına göre Türkiye'de 34061 köy vardır ve nüfusun %80'i köyde yaşamaktadır. Hükümet okulsuz bu köylere okul açmak istemektedir fakat 18565 köyde okul bulunmamaktadır (Wofford, 1952). Köylerdeki okul azlığı yüzünden köyde ilkokul öğrenci sayısı, toplam ilkokul öğrencisi sayısına göre dengeli değildir. Millî Eğitim Bakanlığı'nca Valiliklere gönderilen 24.11.1945 tarihli ve 6/20428 sayılı genelgede, 1946-1947 ders yılından 1955-1956 yılına kadar on yıl sürecek olan bir ilköğretim çalışma planı hazırlanması uygun görülmüştür (Cicioğlu, 1985). Bu genelgenin amacı Hasan Ali Yücel tarafından şöyle dile getirilmiştir:

“İlköğretimi yüzde yüz gerçekleştirmek amacıyla; Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiş olan kanunların uygulanmasına başlandığından beri yurdun her tarafında eşine rastlanmayan çalışmalara girişilmiş bulunmaktadır. Gelecek yıllarda öğretmen okullarından ve Köy Enstitülerinden çıkacak öğretmenler için birçok alanlarda türlü hazırlıklar yapılmış ve ilerisi için de yapılacaktır. Bugüne kadar bazı illerde Bakanlıkça onanmış veya onanmamış olarak vücuda getirilen çalışma planları yapılırken ayrı ayrı görüşlerden hareket edilmiş bulunması büyük bir mesele olan İlköğretim işini aynı ilkelere dayanarak takibetmeyi güçleştirdiğinden bu genelge ile illerin hepsinde, ana davayı beraber anlayışı sağlamayı uygun gördük. Köylerin, şehir ve kasabaların özelliklerine göre her il ve ilçeyi gelecek yıllara göre hazırlanacak bir çalışma planına uyuşturmak istedik...” (TD, Sayı: 356: 346).

Yücel'in bu sözleri 1943 yılında belirlenen parti programındaki eğitim ilkelerinin gerçekleştirilmesi için atılan adımlardır. Özellikle yine İsmet İnönü'nün direktifleri doğrultusunda ilköğretimin yaygınlaşması için faaliyetlerin hız kazandığının bir göstergesidir. Bu alandaki en büyük çaba da şüphesiz Yücel'in bakanlığı döneminde hayata geçirilen, ilköğretim öğretmeni yetiştirme uygulaması olan Köy Enstitülerinin yaygınlaşmasıdır.

1945'lerden sonra Türkiye'nin dışa açılma ve Batı dünyasıyla işbirliği geliştirmesi sebebiyle iç siyasete bu gelişmeler yansımıştır. 1946 yılında çok partili yaşama geçilip demokratik hayatın başlamasıyla birlikte her alanda olduğu gibi eğitim alanında da talepler artmıştır. Bu talepler de CHP'nin programlarına ve uygulamalarına yansımıştır (Dinç, 1999).

B.2.b.Reşat Şemsettin Sirer (5.8.1946 - 9.6.1948)

İsmet İnönü döneminde, 1946 yılı seçimleri sonrası Recep Peker'in Başbakanlığını yaptığı kabinede Milli Eğitim Bakanı olan Reşat Şemsettin Sirer, Cumhuriyet döneminin 22. Milli Eğitim Bakanıdır. Sirer, Milli Eğitim Bakanlığı görevini 9 Haziran 1948 tarihine kadar sürdürmüştür. Sirer'in bakanlık dönemi, 1946 seçimlerinin ardından ülkede başlayan çok partili siyasi hayatın ilk yıllarına denk gelmiştir. Sirer de tıpkı Hasan Ali Yücel gibi Türk eğitim sistemini yakından tanıyan ve sorunlarını bilen bir bakandır. İsmet İnönü Sirer'in bakan olmasını uygun görmüştür çünkü birçok eğitim politikasının oluşturulması ve uygulamaya geçirilmesinde Sirer'in payı büyüktür (Başar, 2004).

Reşat Şemsettin Sirer'in Milli Eğitim Bakanı olduğu Recep Peker'in hükümet programında, eğitimle ilgili olarak izlenmesi düşünülen politikalara da yer verilmiştir. Öncelikle programda milli servetlerin en değerlisinin milli zekâ olduğuna dikkatler çekilmiş, devlet çalışmalarında istenilen verimin alınabilmesi için bütün vazife unsurlarının milli zekânın işlenmesini temin edecek şekilde harekete geçirileceği belirtilmiştir. Daha sonra da öğretimin her kademesinde ve türünde, Türk gençliğinin milli duygusunun kuvvetlenmesine, Türk gençlerinin Türk inkılâbının ana fikirlerini benimseyecek şekilde yetiştirilmesine çalışılacağı ifade edilmiştir (Başar, 2004). Peker'in bu konudaki sözleri şöyledir:

“Sayın arkadaşlarım; biz Hükümetçe, millî servetlerin en değerlisi millî zekâ olduğuna inanıyoruz. Devlet çalışmalarının verimini en üstün dereceye ulaştırmak için Devletin bütün hizmet ve vazife unsurlarında millî zekânın işlenmesini temin etmek lâzımdır... Öğretimin her kademe ve nevindeki Türk gençliğinde millî duygunun kuvvetlenmesi ve gençlerimize Türk inkalâbının ana fikirlerinin benimsetilmesi, Türk tarihi mefahirinin öğretilmesi öğretim ve eğitim çalışmalarımızın esası olacaktır... Köy enstitülerinden çıkan gençlerin kendilerinden

beklenen hizmeti başaracak surette bilgi ve tam bir millî duygu için yetişmelerine dikkat edilecektir...” (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, III.Birleşim(14 Ağustos 1946)s: 28;34).

Peker ayrıca hükümet programında öğretmen yetiştirme konusuna da değinmiş ve hükümetin planını şu sözleriyle açıklamıştır: “*Öğretimin her derecesi için ihtiyacı karşılayacak sayıda ve ehliyetinde öğretmen yetiştirme işini dikkatle göz önünde bulunduracağız. Bu maksatla öğretmen okullarımızın teşkilât ve programlarında ihtiyacın bugünkü şekline uygun düzeltmeler yapılacaktır... Kasaba ve şehirlerimizin ortaokul ihtiyacını gidermek için gereken öğretmen kadrolarının yetiştirilmesine önem verilecektir...*”(TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, III.Birleşim(14 Ağustos 1946)s: 35).

Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırer 1946 yılında yapmış olduğu bir konuşmasında o günkü ilköğretimin durumunu da şöyle özetlemiştir: “*İlköğretim bakımından şehirde durumumuz; Türkiye şehir ve kasabalarında ilköğretim %80 yayılmış haldedir. İlk tahsilden nasibini alması icabedenlerin yüzde 80’ni okullara devam eder durumdadır. Fevkalâde neviden birtakım tedbirleri almağa hacet kalmadan önümüzdeki kısa yıllar içerisinde şehir ilkokulları kadrolarını tamamlamak mümkün olacaktır. Çünkü köy enstitülerinden yeni mezun çıktıkça, köylerde bulunan şehir öğretmen okullarından yetişmiş öğretmenler kasabalara, şehirlere getirilmektedir.*”(TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, 22.Birleşim(24 Aralık 1946)s: 461).

Reşat Şemsettin Sırer’in Millî Eğitim Bakanlığı döneminde ilköğretimdeki sayısal değişimler aşağıda gösterilmiştir.

Öğretim Yılı	Okul	Öğrenci	Öğretmen
1946-47	15009	1413983	30206
1947-48	15804	1448093	32081

(DİE: Türkiye’de Eğitim Hareketleri 1927-1966, 1967, ss: 13-16).

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı gibi Sırer’in zamanında da ilköğretim çalışmaları aksamadan sürmüştür. Bu dönemde ilköğretime öğretmen yetiştiren en önemli kaynak olan Köy Enstitüleri’nin de bu konudaki katkısı büyüktür. Reşat Şemsettin Sırer de öğretmen yetiştiren Köy Enstitüleri’nin önemine köylülere yolladığı bir mesajda değinmiş ve bu sözleri de Cumhuriyet Gazetesinde şöyle yer

almıştır: “Devlet, köylerimize öğretmen yetiştirmek için köy enstitülerini kurmuştur. Bu enstitülerde köylerden gelen yavrularımızı besliyor, büyütüyor, okutuyor ve size gönderiyoruz... Size gönderilen öğretmenler, günün birinde emekliye ayrılınca veya herhangi bir sebeple hizmetten çekilince yerine başkalarını gönderecek, aylıklarını verecek ve ebdiyen okulunuzu yaşatacak, sizin çocuklarınızı ve gelecek nesillerdeki torunlarınızı okutacaktır.” (Cumhuriyet Gazetesi, 28 Kasım 1947).

Bu dönemde öğretmen yetiştiren kurumlarla ilgili sayısal değişimler şöyledir;

Öğretim Yılı	İlköğretmen Okulları		Eğitim Enstitüleri		Teknik Öğretmen Okulları	
	Okul	Öğrenci	Okul	Öğrenci	Okul	Öğrenci
1946-47	28	15553	3	970	2	642
1947-48	26	13655	4	1141	2	818

(DİE: Türkiye’de Eğitim Hareketleri 1927-1966, 1967, ss: 35-82).

Reşat Şemsettin Sırer’in bakanlığı döneminde Eğitim Enstitüleri ve Teknik Öğretmen Okulu öğrenci sayılarında yaşanan artış Sırer’in döneminde izlenen politikanın ve III. Milli Eğitim Şûrası kararlarının hayata geçirilmesinin olumlu sonucudur. İlköğretmen Okulları ve öğrenci sayılarındaki kısmî düşüş ise öğretmen okullarından iki tanesinin 1947-1948 eğitim öğretim yılında Eğitim Enstitüsü haline getirilmesi ve ilk sınıflarına öğrenci alınmaması uygulamasıyla açıklanabilir.

Reşat Şemsettin Sırer’in Milli Eğitim Bakanı olduğu dönemde, 1947 yılında toplanan CHP Kurultayında kabul edilen programda milli eğitimle ilgili olarak belirlenmiş bulunan politikalar daha önceki programlardan önemli bir farklılık göstermemektedir. CHP’nin 1947 programında Milli Eğitim politikası şu şekilde belirlenmiştir:

91-Millî Eğitim ve öğretimde prensiplerimiz şunlardır:

Türkiye Cumhuriyetinin dayandığı esaslara bağlı yurddaş yetiştirmek,

Tarihimizin ilham ettiği milli karakteri her vasfın üstünde tutmak ve mutluluğu millete hizmette aramak,

Ahlâk, fikir ve beden eğitiminde Türk gençliğine ahenkli bir gelişme sağlamak,

Fikir ve iş eğitimini birbirinden ayırmamak ve topluluğa yarar her türlü işe saygı göstermek fikrini aşılama,

Her öğretim ve eğitim kurumunda öğrencilerin şahsî teşebbüs kabiliyetlerini geliştirmek ve onları her güçlüğü yenecek derecede azimli, işinde hesaplı, intizamlı ve ailesever yurddaş olarak yetiştirmek.

93-Her derecedeki öğretim kurumlarımız için güttüğümüz başlıca amaçlarımız şunlardır:

Kız ve erkek bütün çocuklar için ilköğretimi şehir ve kasabalarda ve büyük küçük her köyde gerçekleştireceğiz.

93- Her derecedeki öğretim kurumlarımız için millî kültürü sağlam ve bilgili öğreticiler yetiştirmeğe devam edeceğiz.

Her dereceden öğretmen yetiştiren kuramlarımızla teknik ve meslek öğretmen okullarına ve köy enstitülerine geniş imkanlar verilecektir (C.H.P Yedinci Büyük Kurultayı, 2.Birleşim(18 Kasım 1947), ss: 54-55).

1947 CHP Kurultayında kabul edilen programda eğitim ve öğretim konusunda bütün temel noktalarda önceki programların çizgisini sürdürmekle birlikte üslup yumuşatılmıştır. Cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, lâik ve inkılâpçı yurttaşlar yetiştirmek hedefi artık “Türkiye Cumhuriyeti’nin dayandığı esaslara bağlı yurttaş yetiştirmek” olarak dile getirilmiştir. Ayrıca her derecedeki öğretmen yetiştiren kurumlara gereken önemin verileceği vurgulanmıştır. Bu dönemde Eğitim Enstitüleri ve Yüksek Öğretmen Okulu ile ilgili III. Milli Eğitim Şurasında alınan kararların uygulanmasıyla belirlenen eğitim ve öğretim hedeflerine ulaşmak için adımlar atılmıştır.

Hükümet programında da parti programına vurgu yapan eğitimle ilgili şu ifadeler bulunmaktadır: “Hiç şüphe yok ki bütün icraatında partimizin programına bağlı kalan hükümetimiz sağlık işlerinin ve millî eğitimin gelişme şartları üzerinde ehemmiyetle duracağı gibi, işçi ve çalışma hayatını nizamlama ve sosyal emniyeti sağlama meseleleri ile de çok yakından alâkâdar olacaktır.” (<http://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP16.htm>,Güncelleme Tarihi:15.11.2014).

B.2.c.Tahsin Banguoğlu (10.6.1948 - 22.5.1950)

Tahsin Banguoğlu, hem CHP iktidarının, hem de İsmet İnönü döneminin son Milli Eğitim Bakanı olarak görev yapmıştır. Banguoğlu, Türk toplumunun kalkınmasının temel şartının eğitimin nimetlerinden bütün Türk halkının yararlanması olduğuna inanmış ve bu doğrultuda çalışmalar yapmıştır. Bakanlık görevine başlamasının ardından teşkilâtına ilk genelgesini yayınlamış ve bu görüş doğrultusunda şu direktifleri vermiştir:

“Hedefimiz bütün Türk milletini okuyup yazma nimetine kavuşturmak ve medeniyetin bilgileri ve görgüleriyle cihazlandırmaktır. Milletçe kalkınma yükselme ümitlerimizi buna bağlamışızdır. Gözlerimiz ilköğretimin ön saflarında savaşılan arkadaşlarımızdadır. Milli eğitim nuru yayıldıkça, ufuklarımız genişlemiş, nefsimize güvenimiz artmıştır. Medeni gelişmemizde bir erginlik çağına ulaşmış bulunuyoruz. Türk inkılâbının yüksek nimetlerinden faydalanıyoruz ve inanıyoruz ki yeni medeniyetimiz mamur, refahlı dev işlerine doğru yol almaktayız. Onun için bizden daha mutlu günler görecektir olan evlatlarımızı buna göre yetiştireceğiz. Onlar daha ileri devrin geniş hürriyet havası içinde hayata atılacaklardır. Biz onlara sıcak ve şuurlu bir milliyet duygusu vermeliyiz. Ve onlarda milletimizin şanından olan nizam anlayışını yükseltmeliyiz. Bununla birlikte çocuklarımızı tekrar ve teşebbüs sahibi insanlar olarak yetiştirmekle ve yüksek bir topluluğun demokratik yaşayışına alıştırmakla vazifeliyiz...”(Başar, 2004: 408).

Sözlerinden de anlaşıldığı gibi Banguoğlu kuşakların yetişmesinde, eğitiminde milliyet ve disiplin duygusunu geliştirici bir yöntemin izlenmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bu arada Türk çocuklarında teşebbüs ruhu ve demokrasi bilincinin de yerleştirilmesini istemesi, ayrıca dikkatleri çeken önemli bir noktadır. Bu açıklama, 1946 yılından sonra çok partili hayata geçilmesiyle, demokratik hayatın geliştirilmesi ve eğitim anlayışına yansıtılması isteğinin ve milli eğitimde başlayan amaç değişikliğinin göstergesidir.

Banguoğlu bakanlığı zamanında, öğretmen kadrolarını, Türkiye’de bölgeler arasında ayırım gözetmeden dengeli dağıtmaya yönelik bir politika izlemiştir. Türk milli eğitim sisteminde öğretmen israfının zaman zaman başgösterdiğine dikkatleri çeken Banguoğlu, bunu kesinlikle önlemek kararında olduğunu ifade etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, 52.Birleşim (25 Şubat 1949) s: 671-672).

Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu kendisinin izlemiş olduğu eğitim politikası ile ilgili olarak 21.12.1949 tarihinde TBMM’de şu açıklamayı yapmıştır: “Eğitmenlerin sayısı azalmaktadır. Yeniden eğitimci yetiştirmiyoruz. Eğitimcilerin iyi çalışanlarını terfi ettiriyoruz... Bunlardan, iyi çalışanların ilerde öğretmenlik sıfatını iktisap etmelerini ben çok arzu ederim. Fakat bunlardan çalışmayanların tasfiye edilmesi zaruridir...” (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, 20.Birleşim (21.12.1949) s: 367). İşte o bu düşüncesi doğrultusunda büyük şehir merkezlerinde gereksiz yere yığılmış bulunan öğretmenlerden bir bölümünü ihtiyaç bölgelerine naklederken, kendisinin bu konuda izlemeye çalıştığı politikayı şu şekilde açıklamaya çalışmıştır:

“... Evvelce bir okulumuzda kaç öğretmen vardır? Bu bizce bilinmezdi. Bu yıl dersane sayısına ve öğrenci sayısına göre her okula kaç öğretmen verileceği tayin ve tespit edildi. Valiliklerden malûmat istedik aldık. O esaslar dâhilinde her okula isimsiz bir öğretmen kadrosu verdik ve dedik ki: ‘Sizin emrinize vereceğimiz hocaları bu kadrolar dahilinde yerleştireceksiniz...’ Sebepsiz ve usulsüz öğretmen nakline asla müsaade etmeyeceğim. Valiliklerden hesap soracağım... Valilere yaptığım tamimde; ‘Hiç bir öğretmeni sınıf dışında kullanmayacaksınız ve işsiz bırakmayacaksınız.’ (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, 3.Birleşim (11 Kasım 1949) s: 37).

Banguoğlu’nun bu kararlı ve mevcut öğretmenlerden en yüksek verimi almaya yönelik politikası sonucunda özellikle İstanbul’dan bir kısım öğretmen, taşradaki ortaöğretim kurumlarına nakledilmiştir. Bu nakiller yapılmadan önce de bir ‘Tayin ve Nakil Yönetmeliği’ de hazırlanmıştır. Bu yönetmeliğin gerekçesini ve izlenen politikayı Banguoğlu TBMM’de şu sözlerle açıklamıştır:

“İstanbul’da bir mektebin beş sınıfı vardır, bunun 250 talebesi mevcuttur. Her sınıfa bir hoca lâzımdır, fakat buna mukabil burada 7 hoca mevcuttur. Yanıbaşında Tekirdağ’ında, Balıkesir’de, Kocaeli’nde yine beş sınıflı bir okul vardır, 250 mevcuttur. Bu okulda iki hoca vardır. Ben, İstanbul’daki mektepten iki hoca aldım, bu mektebe ilâve ettim. Birinde beş hoca kaldı, diğerinde dört hoca oldu. Bu suretle misli bir muvazene temin edilmiş oldu.” (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, 3.Birleşim(11 Kasım 1949)s: 40).

Bu uygulama ile ilgili haberler basında da “Öğretmen kadroları, nakiller, tayinler ve yeni açılacak okullar için büyük bir hazırlık var.” Başlığı ile yer almış,

bütün illerdeki öğretmen açıkları belirlendikten sonra bu açıklara göre öğretmen okullarından mezun olan ilkokul öğretmenlerinin atamalarının yapılacağı ve nakil isteyen öğretmenlerde de tayin istedikleri yerlerdeki öğretmen açığının göz önünde bulundurulacağı belirtilmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 8 Ağustos 1947).

Bu uygulama bu dönemde öğretmen kadrolarının dengeli dağılımı ve öğretmen israfının önlenmesi yönündeki politikanın uygulamalarıdır.

Tahsin Banguoğlu, eğitim icraatlarını planlı yapmaya özen göstermiştir. Banguoğlu'nun eğitim görüşleri ve eğitim politikası genel olarak değerlendirildiğinde, kendisinden önceki bakanların düşünce ve politikalarına göre önemli bir farklılık görülmemektedir.

BÖLÜM III

İSMET İNÖNÜ DÖNEMİ ÖĞRETMEN YETİŞTİRME POLİTİKALARI

A.İlkokullara Öğretmen Yetiştirme Politikaları

İlkokul öğretmeni yetiştirme konusunda yapılan çalışmaların başlangıcı Osmanlı padişahı Fatih Sultan Mehmet zamanına uzanır. Fatih, Eyüp ve Ayasofya medreselerinde, sıbyan mektebi muallimi olacaklar için farklı bir program öngörmüştü. Fakat bu dönemden sonra bu alanda bir yenilik ve gelişme olmamıştır. Daha sonraları Sıbyan okullarında öğretmenlik yapacak olanların medreselerden icâzet almasının yeterli görülmesi bu okulların uzun yıllar dini bir karakter taşımasına neden olmuştur. 16.yüzyıldan sonra medreseler tamamen bilim dışına kaymış, toplumun ihtiyaçlarına cevap verememiştir. 17.yüzyılda savaşlarla gelen yenilgilerin etkisiyle askeri alanda yenileşme hareketi başlamıştır. Lale Devrinde medrese öğrencilerini bir kısmı Batı teknikleriyle eğitim veren okullara geçmiştir. 18.yüzyılda ordunun modernleşmesi çabalarıyla başlayan askerî okul reformu yüzeysel kalmıştır.

Alınan yüzeysel tedbirler Batı tarzında eğitim veren Rüştüyelerin kurulmasını gündeme getirmiş, bu okulların öğretmen ihtiyacının karşılanması için 16 Mart 1848 tarihinde ilk öğretmen okulu ‘Darümuallimin’ kurulmuştur.

1868 yılında da ilkokullara (sıbyan okulları) öğretmen yetiştirmek üzere ‘Darümuallimini Sıbyan’ (öğretmen okulu) açılmıştır. 1882 yılından sonra İstanbul dışında da ‘Darümuallimini Sıbyan’ lar açılmaya başlanmış, kısa sürede sayıları 12’ye; 1908’de de 31’e çıkmıştır. Türk ilköğretiminde 48 yıl yürürlükte kalan 1913 tarihli ‘Tedrisatı İptidaiye Kanunu Muvakkati’ ilköğretime öğretmen yetiştirmek için her il merkezinde bir ‘Darümuallimini İptidaiye’ açılması hükmünü getirmiştir (Ataünal, 1994).

Cumhuriyet ilan edildiğinde Türkiye’de çoğu şehirlerde olmak üzere 4894 ilkokul vardı. Bu okullarda 9021’i erkek, 1217’si kadın olmak üzere 10238 öğretmen görev yapmaktadır. Cumhuriyet devrinde eğitim ve sosyal alanda yapılan yenilik hareketleriyle okul ve öğretmen sayılarında artış olmuştur. Aşağıdaki tabloda ilkokulların ve ilkokul öğretmenlerinin 10 sene ara ile sayıları verilmiştir.

Seneler	Okullar	Erkek Öğretmen Sayısı	Kadın Öğretmen Sayısı	Toplam
1923-24	4894	9021	1217	10238
1930-31	6598	11504	4814	16318
1940-41	10462	14303	5384	19678
1950-51	16849	25347	8276	33623

(Wofford, 1952: 86-87).

1923'te 20 yeni öğretmen okulu açılmıştır ve bu okullardaki öğrenci sayısı 2528'dir. Öğretmen okulu sayısı fazla fakat öğrenci ve mezun sayısının az, öğretimin yetersiz olması nedeniyle bu okulların sayısının azaltılıp öğrenci sayısı ve öğretimin niteliği yükseltilmeye çalışılmıştır. 1924-25'te sayısı 24'e çıkan bu okulların öğrenim süresi 1924 yılında Heyet-i İlmiye kararlarıyla ilkokul üzerine 5 yıla çıkarılmıştır. II. Heyet-i İlmiye toplantısında İlköğretmen Okullarının süresi ve müfredat programları ile ilgili önemli değişiklikler yapılmıştır. Atatürk döneminde Türkiye'ye davet edilen yabancı eğitim uzmanlarının hazırladıkları raporlar da bu alandaki uygulamalara yön vermiştir. Mustafa Necati Bey'in Maarif Vekili olmasıyla bu alanda önemli adımlar atılmıştır. Öğrenim süresi beş yıl olan İlköğretmen Okullarının sayısı 1930'lu yıllara kadar sürekli değişmiştir. 1931-32 yılı, beş yıllık İlköğretmen Okullarının son yılı olmuştur (Öztürk, 1995). 1932-33 ders yılı başında, İlköğretmen Okullarının süresi 6 yıla çıkarılmış, ilk üç yıl ilk devre sayılarak bu devrede ortaokul programlarının aynen uygulanması kararlaştırılmış, son üç yıl da mesleki devre sayılarak yeni bir program yapılmıştır. O tarihten itibaren, ilk devreye öğrenci alınmamış, üç yıl sonra, ortaokul mezunları doğrudan mesleki devreye alınmış ve bu sistem uzun yıllar sürmüştür (Akyüz, 2012).

Mustafa Necati Bey'in ölümünden Atatürk devrinin sonuna kadarki dönemde şehir ve kasaba ilkokullarına öğretmen yetiştirme çalışmaları duraklamıştır. Bunun yerini 1933'lerden itibaren gelişen 'köycülük' ve 'köy kalkınması' hareketine paralel olarak eğitimde politikalarının merkezi haline gelen köye göre öğretmen yetiştirme çabaları almıştır. Bu duraklamaya 1929-1931 Dünya Ekonomik bunalımının da etkisi olmuştur.

1933'lerde başlayan köye göre öğretmen yetiştirme politikasına paralel olarak 1929-1938 yılları arasında şehir ve kasaba ilkokullarına öğretmen yetiştiren İlköğretmen Okullarının sayısı azalmıştır. Bu sebeple 1930-1933 yılları arasında

öğretmen okullarında nitelik yönünden bazı düzenlemeler yapılmış; bu sayede 1933-1938 yılları arasında Şehir İlköğretmen Okullarında nicel bir artış değil mevcut okullardan azami derecede faydalanma politikası izlenmiştir. Fakat bu politika da istenilen sonucu vermemiş; ilköğretmen okullarından mezun olanların sayılarında kayda değer bir artış olmamıştır. Aşağıdaki tablo 1923-1938 yılları arasında Öğretmen Okullarında okuyan öğrenci sayısındaki değişimleri göstermektedir.

Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Erkek	Kız	Toplam
1923-24	20	1.745	783	2.528
1924-25	24	2.398	1.382	3.771
1925-26	25	2.556	1.577	4.133
1926-27	22	2.782	1.776	4.558
1927-28	19	2.986	2.036	5.022
1928-29	21	3.307	2.442	5.749
1929-30	21	2.873	2.537	5.410
1930-31	20	3.040	2.495	5.535
1931-32	20	2.948	2.345	5.293
1932-33	17	1.128	1.017	2.145
1933-34	15	1.376	1.350	2.577
1934-35	13	1.309	1.268	2.577
1935-36	11	1.403	1.402	2.805
1936-37	11	1.357	1.592	2.949
1937-38	11	1.209	1.598	2.807

(Öztürk, 1996).

Cumhuriyetin ilan edildiği tarihte 20 olan İlköğretmen Okulu sayısı Atatürk devrinin sonunda 11'e inmiştir. Okul sayısındaki bu düşme, devrin başında uygulamaya konan, çok sayıdaki niteliksiz öğretmen okullarından birkaçını birleştirerek, modern ve büyük öğretmen okulları kurma politikasının bir sonucudur diyebiliriz. Bu politikanın uygulanmasında ülkemize davet edilen Amerikan Heyeti ve Berly Parker'ın hazırladıkları raporların etkisinin olduğu söylenebilir. Çünkü her iki raporda da çok sayıda ve niteliksiz öğretmen yetiştirmek yerine mevcut okulların sayısının azaltılarak nitelikli öğretmen yetiştirme uygulamasına geçilmesi tavsiye

edilmişti. Bu tavsiyelerin Atatürk döneminden başlayarak İsmet İnönü döneminde de göz önünde bulundurulması yabancı uzman raporlarının öğretmen yetiştirme politikalarına etki ettiğini göstermektedir. Nitekim Parker ve Amerikan Heyeti'nin tavsiyelerinin İsmet İnönü döneminde Hasan Ali Yücel'in bakanlığı döneminde toplanan I.Maarif Şûrasında uygulamaya geçirildiğini göreceğiz.

Bu dönemde okul sayısındaki düşmeye karşılık öğrenci sayısında önemli bir düşüş olmaması hatta nisbî bir artışın sağlanması bu politikanın başarıyla uygulandığını göstermektedir. Fakat izlenen bu politikanın başarısına rağmen İlköğretmen Okulları açıldıkları tarihlerden itibaren öğretmen ihtiyacını karşılamaktan uzak kalmıştır. Maarif Vekâleti 1934-1935 eğitim öğretim yılında, bazı öğretmen okullarının kapatılmasına ve açık bırakılanlara da yeni öğrenci alınmamasına karar vermiş; buna gerekçe olarak da ülkede yeni ilkokul açılmadığı için mevcut pek çok ilkokul öğretmenin işsiz kalmasını göstermiştir (Öztürk, 1995). Fakat bu uygulama da mevcut öğretmen okullarını nitelik yönünden geliştirme politikasının bir sonucudur.

İsmet İnönü döneminin başlangıcı olan 1939-1940 ders yılında gerek liselerin ve gerekse öğretmen okullarının ve müstakil ortaokulların son sınıflarında 21502 öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerden 9117'si başarılı olmuş ve diploma almaya hak kazanmıştır. 12385 öğrenci ise çeşitli nedenlerle başarılı olamamışlardır. Bu okullar içerisinde öğretmen okullarından mezun olanların sayısı 4772 olarak belirtilmektedir. Diploma alan öğrenci sayısı ise 2225'tir (TD, Sayı:95 ss: 58-59). Bu sayı o günlerdeki ilkokul öğretmeni ihtiyacını karşılamaktan çok uzaktır. Şehir ve kasabalardaki ilkokul sayılarını da hesaba katarsak bu sayı şehirlerdeki ilkokul öğretmeni sayısını bile karşılayamazken köyler için, mezun olan bu öğretmenlerle öğretmen ihtiyacını karşılamak pek mümkün görünmemektedir.

1939 yılında hazırlanan "Türkiye'de Tahsilin Bugünkü Durumu ve Ana Meseleleri Hakkında Rapor" da şehirdeki öğretmen sayısını karşılayabilmek için: "*Öğretmen kadrosunu beşte bir nisbetinde genişletmek ve şehir öğretmeni yetiştirmek üzere ayrılacak okullarımızdan böyle bir kadroyu doldurup sonra da muhafaza edecek adette mezun çıkmasını temin etmek lazımdır*" önerisi yer almaktadır (Türkiye'de Tahsilin Bugünkü Durumu ve Ana Meseleleri Hakkında Rapor, 1939: 7).

1940-41 ders yılında 11 öğretmen okulunda 5433 öğrenci varken 1950-51 ders yılında ise 10 öğretmen okulunda 2233 öğrenci bulunmaktadır. 1950’li yıllarda artan öğretmen ihtiyacına rağmen daha az öğretmen okulu ve öğrenci bulunmasının nedenlerini Wofford, Türkiye İlkokulları Hakkındaki Raporunda şöyle sıralamıştır:

1-Okulların birleştirilmesi

2-Birkaç öğretmen okulunun kapatılması

3-Bunu destekleyecek paranın noksanlığı

4-Köy Enstitüleri adedinin artması(Wofford, 1952: 87-88).

1943-44 öğretim yılından İsmet İnönü döneminin sonuna kadar köy ve şehir ilkokullarındaki öğrenci, öğretmen ve bir öğretmene düşen öğrenci sayıları ise aşağıdaki gibidir:

Öğretim Yılları	Köydeki İlkokul Öğrenci Sayısı	Köydeki Öğretmen Sayısı	Köyde Bir Öğretmene Düşen Öğrenci Sayısı
1943-44	429542	6947	61
1944-45	615236	10206	60
1945-46	709961	11377	62
1946-47	761872	13445	57
1947-48	819425	15247	54
1948-49	892281	17183	53
1949-50	1018759	19317	53

Öğretim Yılları	Şehirdeki Öğrenci Sayısı	Şehirdeki Öğretmen Sayısı	Bir Öğretmene Düşen Öğrenci Sayısı
1943-44	354824	7995	44
1944-45	413792	8319	50
1945-46	423151	8820	48
1946-47	423164	9312	45
1947-48	428136	9709	44
1948-49	422510	10008	42
1949-50	443074	10060	44

(Türkiye’de Eğitim Hareketleri 1942-1972, 1973, s.11’den hesaplanmıştır).

Öğretmene düşen öğrenci sayısı bakımından köyde çalışan öğretmenler, şehirde çalışanlara göre daha çok öğrenci yükü taşımaktadır. Köylü nüfusu, genel nüfusun çoğunluğunu meydana getirdiği halde, köyde ilkokul öğrenci sayısı, toplam ilkokul öğrencisi sayısına göre dengeli değildir.

Aşağıdaki tabloda 1942-1943 eğitim öğretim yılından İsmet İnönü döneminin sonuna kadar köy ve şehir ilkokullarındaki öğretmen sayıları gösterilmiştir.

Öğretim Yılları	Şehir İlkokullarındaki Öğretmen Sayısı	Köylerdeki Öğretmen Sayısı	Toplam
1942-43	7810	12963	20773
1943-44	7995	13545	21540
1944-45	8319	16484	24803
1945-46	8820	17608	26428
1946-47	9312	19978	29290
1947-48	9709	21428	31137
1948-49	10008	22202	32210
1949-50	10060	23784	33844

(DİE: Türkiye’de Eğitim Hareketleri 1942-1972, 1973, s.15’ten hesaplanmıştır. Köylerdeki öğretmen sayısına eğitimci sayıları da dahildir).

Yukarıdaki tablolarda da görüldüğü gibi mevcut ilkokul öğretmeni sayısı özellikle köyler için yetersizdir. Köy ve şehirlerde bir öğretmene düşen öğrenci sayılarını incelediğimizde bu sorunun çözümü için yeni bir politika izlemek gerektiği açıkça görülmektedir. Bu durum İsmet İnönü döneminde ilki 1939 yılında olmak üzere bu dönemin sonuna kadar toplanan dört Milli Eğitim Şûrasında öğretmen yetiştirme konusunun ele alınmasına neden olmuştur. Bu Şûralarda alınan ve hayata geçirilebilen kararlar öğretmen yetiştirme uygulamalarına yön vermiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren eğitimle ilgili önemli sorunlarla karşılaşmış, bu sorunları çözmek amacıyla kendi kurumu içinde önemli teşkilâtlar oluşturmuştur. Bu teşkilatların içinde en önemlilerinden birisi de Milli Eğitimin planlanması, program, müfredat ve periyodik hedeflerin belirlendiği siyasi otoritenin dışında eğitimcilerin katıldığı, fikir ve düşüncelerinin ifade edildiği

Milli Eğitim Bakanlığının danışma organı olan Milli Eğitim Şûrasıdır. Milli Eğitim Şûrası kanunda belirtilen konumu gereğince bir danışma ve bir planlama kurumu özelliğini taşımaktadır. Hasan Ali Yücel'in I.Maarif Şûrasının açılışında söylediği ve Cumhuriyet Gazetesinde yer bulan şu sözleri de Maarif Şûralarının bu özelliklerine vurgu yapmaktadır: *“Vekilliğimiz teşkilâtı içerisinde en yüksek danışma organı olan bu heyetin birinci toplanmasında vazife almış bulunan sizleri sevgi ile saygı ile selamlarım... Arkadaşlar, Cumhuriyet maarifine aid meseleler üstünde düşünürken, kültür hayatında tecrübe ve bilgileri ile ün almış şahsiyetlerin fikirlerine başvurmak ve onları dinlemek, öteden beri Cumhuriyet hükümetinin ehemmiyetle iltizam ettiği bir usuldür. Kanaatimce bütün Maarif teşkilatı tam ve mükemmel bir ünsiyet olabilmek için her uzvunun birbiriyle münasebetli bir şekilde işlemesi lazımdır. Ben maarifimizde ahenk meselesini ana davalarımızdan biri biliyorum...”* (Cumhuriyet Gazetesi, 18 Temmuz 1939). Komisyonda hazırlanan raporlar ve öneriler genel kurulda onaylanır veya değiştirilir. Onaylanan kararlar Şûra kararı olarak Milli Eğitim Bakanlığına tavsiye mahiyetinde iletilir. Milli Eğitim Bakanlığı alınan kararları uygular ya da hükümete öneri olarak sunar. Bu açıdan Milli Eğitim Şûrasında alınan kararların uygulamaları bakanlığın gayreti ve hükümetlerin konuya yaklaşımı oranında gerçekleşmektedir. 1939 yılında ilk kez yapılan Milli Eğitim Şûrası, Milli Eğitimin Danışma ve Planlama organı olarak eğitim ve öğretim tarihimizde ilk olması itibariyle önemli bir yer tutar. İlk, orta, yüksek ve mesleki eğitime yönelik önemli kararların alındığı şûrada planlama konusuna özel bir önem verilmiştir. Bu şurada ortaokul, lise ve ilköğretmen okulları sınav, disiplin yönetmelikleri ile öğretim programları incelenerek, eğitim öğretim zaman çizelgeleri yeniden düzenlenerek kabul edilmiştir (Dinç, 1999).

17-23 Temmuz 1939 tarihinde toplanan I. Milli Eğitim Şûrasında öğretmen okullarının programları ele alınmıştır. Şûra kararları doğrultusunda Köy Enstitüleri programları ile mevcut Öğretmen Okulları programlarında değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişikliklerle öğretmen okulu programında ağırlık pedagojik formasyon verilmiştir. Köy Enstitüsü programlarında bu derslerin ağırlığı ders grupları arasında son sırada yer almıştır. Köy Enstitülerinde en büyük ağırlık programdaki ders gruplarının toplam ağırlığının yarısına eşit olan teknik ve tarım derslerine ve bunların uygulamalarına verilmiştir. Türkçe ve diğer kültür dersleri bakımından da öğretmen

okulu programındaki derslerin ağırlıkları daha fazladır. (Ataunal, 1994). Bu değişiklik ile Öğretmen Okullarında ve özellikle Köy Enstitülerinde yetişecek öğretmenlerin köylerde görev alacağı düşünülerek bu şartlara uyum sağlamaları ve köy halkına faydalı olmaları amaçlanmıştır.

İsmet İnönü döneminde Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in başkanlığında 15-21 Şubat 1943 tarihinde toplanan II. Milli Eğitim Şûrası'nda "Anadilinin Öğretimi Komisyonunca Umumi Heyete Verilen Rapor" başlığı altında incelenen program ve öğretmenler bölümünde ilk, ortaokul, lise ve öğretmen okulu, meslek okulları programları tekrar incelenmiş ve şu kararlar alınmıştır:

"Mevcut programların en iyi tarzda tatbiki ve anadili öğretiminden beklenen maksatların gereği gibi sağlanması için türkçe öğretmenlerinin hususi bir itina ile yetiştirilmesi lâzımdır. Hâlbuki ilkokullara öğretmen yetiştiren okulların bugünkü türkçe programları bunlardan çıkacak öğretmenlerin anadilini gereği gibi öğretmeye yetecek surette yetişmelerine müsait değildir.

Üç senelik ortaokul öğretimi üzerine üç senelik meslekî tahsil veren ilköğretmen okullarının birinci sınıflarında üç, son iki sınıfında ikişer saat edebiyat dersi okutulmaktadır. Dersin programı da münhasıran talebeye edebî bir kültür vermek gayesine göre tertibedilmiştir. İlk öğretmen okullarında türkçe, yalnız hususi tedris usullerinin muhtelif konuları arasında bir konu olarak yer tutabilmektedir ki bu kadarı asla kâfi değildir. Komisyonumuz ilk öğretmen okulları mezunlarının anadilini lâyikiyle okutabilecek surette yetişmeleri için aşağıdaki tedbirlerin alınmasını lüzumlu görmüştür.

1-Programlarda türkçe saatleri mutlaka artırılmalıdır

2-Öğretmen okullarına alınacak talebe türkçeden sıkı bir imtihana tâbi tutulmalıdır.

3-İlk iki sene talebeye okulun maksat ve gayesine uygun yeni bir programla edebiyat bilgisi verilmeli ve üçüncü senede talebe bir taraftan gramer ve sentaks tatbikatı, diğer taraftan ilkokul türkçe kitapları ve çocuk edebiyatı tetkikleriyle meşgul olmalıdır. Türkçenin tedris usulü de bu dersin programı içine girmeli ve aynı öğretmen tarafından okutulmalıdır. "Diksiyon" ve "deklâmasyon"a ayrıca önem verilmelidir. Bunlardan başka el yazısı dersleri de programlarda yer tutmalıdır. Bu

okulların türkçe öğretmenleri böyle bir programa göre hakkiyle ders verecek yeterliğe sahip olmalıdır.

4-Son sınıf imtihanlarında her talebenin mutlaka türkçeden bir tatbikat imtihanı geçirmesi şart olmalıdır(1943 Maarif Şurası, Anadilinin Öğretimi Komisyonunca Umumi Heyete Verilen Rapor, 1943, ss: 3-5).

II. Milli Eğitim Şûrası II. Dünya Savaşının etkilerinin yakından hissedildiği bir dönemde yapılmıştır. Şûranın ağırlıklı konusunu kültür ve kültürün milli eğitimde program, ilke ve müfredatlara yansıtılması teşkil etmiştir (Dinç, 1999). Bunun yansımaları da alınan kararlar doğrultusunda Öğretmen Okullarında Türkçe derslerinin sayısının artırılması olmuştur.

Yine II. Milli Eğitim Şûrasında ahlâk eğitimine yer verilmiş, “Okullarda Ahlâk Eğitiminin Geliştirilmesi Şartları ve Vasıtaları” başlığıyla ilkök, orta dereceli okullar, yükseköğretim, meslek ve teknik okullar ile Köy Enstitülerinde ahlâk eğitiminin ilkeleri ve ders programlarına bunların yansıtılmasına ilişkin öneriler yer almıştır. Okullarda ahlâk eğitimi birbirini tamamlayan üç amaca bağlanmıştır:

1-Türk diline, kültürüne, inkılâbın eser ve esaslarına, umumiyetle Türklük idealine bağlı bir Türk,

2-Bütün medeni milletlerce kabul edilen yüksek ahlâk ilkelerini benimsemiş bir insan,

3- Kendine ve başkalarına saygı gösteren, haysiyet, şeref ve namus sahibi bir şahsiyet yetiştirmek (1943 Maarif Şûrası, Ahlak Eğitimi Komisyonunca Umûmi Heyete Verilen Rapor, 1943: 3).

İsmet İnönü döneminde özellikle Hasan Ali Yücel’in başkanlığı döneminde okullarda ahlâk eğitimine son derece önem verilmiştir. 18 Mart 1942 tarihinde İsmet İnönü İzmir’den bütün Türk Milletine seslenirken ahlâk eğitiminin geliştirilmesiyle ilgili şunları söylemiştir: “*Ancak ahlâklı ve karakterli çocukların bilgilerinden memleket faydalıdır. Yavrularımız, memleketin ilerisi kendi ellerinde olduğunu bilerek kudretli ve bilgili olduğu kadar ahlâklı ve karakterli olarak yetişmelidirler. Böyle bir yüksek amaç, küçük yaşta, mektep sıralarında zihinlerde yerleşirse sağlam olur.*” (Aslaner, 2008: 111). Bu konuşmasıyla İsmet İnönü Türk çocuğunun niteliklerini belirgin şekilde ortaya koyarken, aynı zamanda bunu gerçekleştirecek olan öğretmenlerden beklentisini de dile getirmiştir.

İsmet İnönü döneminde ilki 1939 yılında olmak üzere 1949 yılına kadar dört defa Milli Eğitim Şûrası toplanmıştır. Her dört Şûra dönemi de, ülkemizde siyasal ve toplumsal olayların yoğun olduğu ve bazı çalkantıların yaşandığı yıllardır. Bu ortamda eğitim ve öğretmen yetiştirme, tartışmaların odağında yer almış ve 1940'lı yıllarda artık eğitim 'köycülük davası' ile şekillenmeye başlamıştır. Bu görüşün etkisi bu dönemde daha çok köylere ilkökul öğretmeni yetiştirme politikalarının ağırlık kazanmasına ve bu yönde uygulamalar yapılmasına sebep olmuştur.

A.1.Köy İlkokullarına Öğretmen Yetiştirme Politikaları

Cumhuriyet döneminde şehir öğretmeni yetiştirme alanında olduğu gibi köy öğretmeni yetiştirme alanında da ilk köklü ve başarılı teşebbüsler Mustafa Necati Bey zamanında yapılmıştır. John Dewey'in hazırladığı raporun etkisi ve 22 Mart 1926 tarihli 'Maarif Teşkilatına Dair Kanun' ile Öğretmen Okulları 'İlk Muallim Mektepleri' ve 'Köy Muallim Mektepleri' olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. 1927 yılında Maarif Eminleri Kongresi'nde de Köy Muallim Mektepleri açılması konusuna temas edilmiş ve bu konuda önemli kararlar alınmıştır.

1927-1928 eğitim öğretim yılında iki Köy Muallim Mektebi açılmış bunun yanında öğretmen ihtiyacını karşılamak için geçici çözüm yollarına başvurulmuştur. Açılan Köy Muallim Mektepleri 1932-1933 yıllarında kapanmıştır.

Mustafa Necati Bey'in ölümüyle köy öğretmeni yetiştirme politikası terk edilmiştir. Atatürk'ün de yakından takip ettiği Köy Muallim Mekteplerinin kapatılmasıyla köy öğretmeni yetiştirme politikası bir duraklama devrine girmiştir. Bu duraklamaya 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin de etkisi olmuştur.

Köy öğretmeni yetiştirme konusu yeniden 1932 yılında Dr. Reşid Galib tarafından ele alınmıştır. Bu dönemde daha önceki bölümlerde de belirttiğimiz gibi önemli gelişmeler yaşanmıştır. Köy öğretmeni yetiştirme konusu 1934-35 yıllarında CHP'nin de eğitim politikasını teşkil etmiş, ilköğretim davasının şekillenmesine yol açmıştır. Bu konuyla o dönemde bizzat ilgilenen de İsmet İnönü olmuştur. Hasan Ali Yücel 1939 yılında İnönü'nün o dönemdeki çabasını şu sözleriyle ifade etmiştir: *"...Cumhuriyetin 10'ncu yıl dönümü münasebeti ile o zaman Başvekil olan Millî Şefimiz ilk tahsil davası ile yakından alâkadar olmuşlardı. Verdikleri direktif üzerine*

geçen devrede Parti grubunda komisyonlar yapılmış ve bu mevzuda çalışılmıştır...” (TBMM ZC, Dönem: VI, 17.Birleşim (25 Mayıs 1939)s: 268).

İsmet İnönü'nün o tarihlerde köyde ilköğretim sorununu TBMM'ye getirmesi ve bu meselenin CHP'nin de eğitim politikasını teşkil etmesinin nedeni 1935 yılı nüfus sayımına göre 16157450 kişinin 12355376 kişinin köylerde yaşamasıdır (Türkiye'de Tahsilin Bugünkü Durumu ve Ana Meseleleri Hakkında Rapor, 1939). Bu yüzden Cumhuriyet Hükümetleri, ilköğretim sorununu bir köy eğitimi sorunu olarak ele almıştır. Çünkü nüfusun % 80'i köylerde yaşamaktadır. Dolayısıyla, köy çocuğuna ilköğretimi götürmekle, ülke çocuklarının çok büyük bir kısmının ilköğretimden geçmesi sağlanmış olacaktır (Cicioğlu, 1985). Şöyle ki 1938-1939 ders yılı istatistiğine göre ilkokullarda okuyan 762049 çocuğun 387141'i köylerde; faaliyette bulunan 5865 ilkokuldan 4638'i köydedir. Köylerde okuma çağındaki bir buçuk milyon çocuktan 387141'i okumaktadır (Türkiye'de Tahsilin Bugünkü Durumu ve Ana Meseleleri Hakkında Rapor, 1939).

İsmet İnönü 1939 yılında toplanan CHP Büyük Kurultayında köy eğitimi konusuna değinmiş ve izlenecek yolu şu sözleriyle ifade etmiştir: *“Önümüzdeki senelerde; nüfusumuzun çoğunu teşkil eden köylümüzün, gerek tahsil, gerek geçim hususunda seviyesini yükseltmeyi başlıca hedef tutacağız. Bu hususta elde edeceğimiz neticelere, çok ehemiyet ve kıymet veriyoruz. Katî olarak inanıyoruz ki, köylümüzün tahsilini ve maişetini daha yüksek bir dereceye vardırduğumuz gün milletimizin her sahada kudreti, bu gün güç tasavvur olunacak kadar yüksek ve heybetli olacaktır.”* (CHP 5.Büyük Kurultay Zabıtları, 1939: 20). I.Milli Eğitim Şûrasının açılış konuşmasında İsmet İnönü'nün bu konudaki sözlerini hatırlatan Hasan Ali Yücel köyde ilköğretimle ilgili şunları söylemiştir: *“Köyde ilköğretim işine gelince; mesele burada büsbütün başka bir vaziyet arz etmektedir. Memleketimizde mevcut 40 bin köyden 32 bininde (Bu rakamı, bağlı oldukları muhtarlıklara bakıp idari yönden değil; sırf morfolojik durumlarına göre söylüyorum) nüfusunun dört yüzden aşağı olması ve köylerin birçoğunun birbirinden uzak mesafede bulunması, köyde hayat şartlarının şehirdekilerle kıyas edilemeyecek bir manzara göstermesi; köylerde ilköğretim meselesinin klâsik usullerle halledilmesine imkân vermeyecek amillerdir. Bu meselenin her türlü tasavvurun üstünde olan hayatî ehemmiyetini, Millî Şef İsmet İnönü, değişmez Genel Başkanı*

buldukları Cumhuriyet Halk Partisinin Beşinci Büyük Kurultayını açarken irat ettikleri nutuklarındaki sözleri ile ortaya koymuşlardır... Hakikatin en belîğ ve en veciz ifadesi olan bu yüksek direktifi maarif sahasında tahakkuk ettirmek sizin, bizim, hepimizin millî borcu ve millî şerefimizdir.” (1939 Maarif Şurası Programı, 1939: 4).

Hasan Ali Yücel'in bu sözlerinden de anlaşıldığı gibi o günün şartları içinde, İsmet İnönü döneminde köylerde şehirden ayrı bir eğitim verilmesi zorunluluğu 'Köycülük ve Köy Eğitimi' politikası ile ilköğretimin yaygınlaştırılması olmuştur. Bu politika 1939 yılında toplanan 5.CHP Büyük Kurultayında 'Millî Talim ve Terbiye' başlığı altındaki 'İlk Tahsil' bölümünde de şu şekilde yer almıştır:

“Aziz arkadaşlarımızın da malûmu olduğu üzere Millî tâlim ve terbiyede esas düsturumuz cehli gidermektir. Öğretmen kadromuzun kifayetsizliğine ve köy okullarının azlığına rağmen Partimizin bu yüksek emelini tahakkuk ettirebilmek için Maarif Vekâletimiz son senelerde bu mevzu üzerinde yaptığı tetkikat neticesinde köy öğretmenleri yetiştirip çalıştırmayı muvafık görmüş ve az zamanda önemli sonuçlar elde etmiştir. Öğretmen gönderilmesine imkân bulunmayan köylerimizde öğretim ve eğitim işlerinde köylüye rehberlik etmek üzere hususî şekilde yetiştirilen ve yetiştirilecek olan bu köy öğretmenlerinin çalıştırılması ve sayılarının süratle çoğaltılması muvafık görülerek köy ilkokul işini ve Parti programımızın bu mevzuya ait ana hükümlerini yerine getirmek için bu sistemin ilk tahsil hakkındaki esaslar gözden uzaklaştırılmaksızın tamim ve inkişaf ettirilmesi maksadıyla programın 45. maddesinde gördüğünüz “B” fıkrası tedvin edilmiştir.” (CHP 5.Büyük Kurultay Zabıtları, 1939: 29).

Bu kurultayda Hükümet ilköğretim sorununun çözümü için önemli kararlar almış ve bu kararları uygulamaya geçirmek için önemli adımlar atmıştır. Bu adımlar ilköğretim seferberliği için tez elden harekete geçilmesi, I.Maarif Şûrası'nda alınan kararlar doğrultusunda 1940 yılında yasalaşan Köy Enstitüsü sistemidir.

Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel 1940 yılında, TBMM'de 'Köy Enstitüsü Yasası' tartışılırken ilköğretimin durumunu şöyle tasvir etmiştir: *“Bizim nüfusumuz 17 milyondur. Yuvarlak bir hesaba 4 milyona yakın insanımız şehirlerde oturur ve 13 milyon halkımız köylerde dir. Buna mukabil tahsil çağında bulunan çocuklarımızın, klâsik surette hesap edildiği takdirde, yani nüfusun % 12'si alınarak hesap olunduğu takdiri de iki milyon kadar çocuğumuz okutmak lâzım. Bununun 785*

binini okutmaktayız. Şu halde % 12'si hesap edilerek alınan ve tahsil çağında bulunan çocukların ancak üçte birini okutabiliyoruz demektir. Halbuki bu klâsik hesap dışına çıkıp istatistiklerimizin tahsil mecburiyetini tahmil ettiği 7 ile 16 yaş arasındaki çocukların mikdarına bakacak olursanız bu 3.354.000 dir. Orta mekteplerde ve bu derecede bulunan diğer okullarda okuyan çocukları bu yekûnden çıkaracak olursanız, demek ki, 7 ile 16 yaş arasında, takribi bir hesabla üç milyon çocuğumuz vardır. % 12 klâsik hesap ile aldığımız takdirde üçte birini okuttuğumuz bu çocukların 415 bini köylerde ve 370 bini şehirlerdedir. Şu halde 13 milyon köylü nüfusuna mukabil 370 bin çocuk okutmaktayız. 4 milyon şehirli nüfusa mukabil 415 bin çocuk okutuyoruz. Bunu hulâsa edecek olursak, şehirlerde oturan vatandaş çocuklarının yüzde 80 ni okuldadır. % 20 si okumaktan mahrumdur. Köylerde oturan 13 milyon vatandaşımızın çocuklarını da nazarı dikkate alırsak bunun ancak % 25ini okutabiliyoruz, % 75 ini okutamıyoruz. Binaenaleyh, okutmak, okutamamak nisbeti şehirli ile köylü arasında hemen, hemen tersinedir. İşte sizlere arzedeceğim levha budur...”(TBMM ZC, Dönem: VI, 41.Birleşim (17 Nisan 1940)s: 77).

Hasan Ali Yücel'in de açıkladığı gibi o tarihlerde köylerde okutulması gereken çocukların büyük bir kısmı okutulamamaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden biri köylerdeki öğretmen açığıdır ve bu sorunun klâsik usüllerle çözülmesine ve bu açığın öğretmen okulu mezunlarıyla karşılanmasına imkân yoktur. Bu yüzden Yücel'in bakanlığı döneminde ilköğretim sorununun çözümü için en önemli unsur olarak öğretmen yetiştirme konusu ele alınmıştır. Köyde çalışabilecek, köye gittiğinde her alanda öncülük yapabilecek bir öğretmen yetiştirmek amaçlanmıştır (Taşkesen, 2006). Bu politika ile köydeki yaşam ile öğretmenlerin eğitildiği okuldaki yaşam arasında bir uyum sağlanmaya çalışılmıştır. Bu dönemde bu noktadan hareketle izlenen politikalar doğrultusunda Yücel'in bakanlığı döneminde ilköğretim kurumlarındaki sayısal gelişmeler de aşağıdaki gibi bir gelişim göstermiştir.

Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
1938-39	7.862	813.532	17.120
1939-40	9.417	905.139	19.047
1940-41	10.596	956.000	20.564
1941-42	10.948	940.00	22.042
1942-43	11.404	940.000	22.387
1943-44	12.903	1.247.000	25.687
1944-45	14.010	1.358.000	27.317

(DİE: Türkiye İstatistik Yıllığı, 1981,s.100'den hesaplanmıştır).

Hasan Ali Yücel'in bakanlığı döneminde okul, öğrenci ve öğretmen sayılarında yaşanan artış, ilköğretim reformunun başarıyla uygulandığını ve olumlu sonuç alındığını göstermektedir.

Yücel'e göre eğitimde dört temel unsur vardır. Bunlar program, kitap, ders aletleri ve öğretmendir. Bunların en önemlisi öğretmendir. Çünkü bunların hepsini kullanan öğretmendir. Ona göre öğretmen okul reformlarının ana unsurunu teşkil eder. Çünkü yapılacak reformlara can verecek öğretmendir. Yücel bu konuda şunları söylemiştir: *“Maarif meselesi mevzubahs olduğu vakitte, program, kitap, ders levazımı ve öğretmen, dört esaslı unsur olarak hatıra gelir. Benim şahsî kanaatim şu merkezdedir ki, bu unsurların hepsine takaddüm eden bizzat öğretmendir, öğretmen iyi olduğu zaman kitap fena ise fenalığını tadil edebilir. Program yüklü ise onu tahfif etmek kudreti kendisinde mevcuttur. Ders levazımı yoksa kendi kudreti dahilinde her türlü imkândan istifade edip talebesini müstefid kılabilir. Fakat öğretmen zayıf ise, lâzımgelen meslekî iktidardan mahrum ise iyi kitap onun elinde fena kitap olur, iyi ders âleti onun elinde fena ders âleti olur ve hafif program yüklü, iyi program kötü bir hal alır. Onun için benim kanaatim, kısmen mevcut olan kanaatin tamamile tersine, öğretmen işinden başlamak ve onu bütün bu anasıra mukaddeme yapmak yolundadır.”* (TBMM ZC, Dönem: VI, 17.Birleşim (25 Mayıs 1939)s: 266).

Hasan Ali Yücel bu yüzden ilköğretim işini sadece okul açmak değil, aynı zamanda öğretmen yetiştirme olarak da ele almıştır. Önce öğretmen yetiştirilmiş sonra okul açılmıştır. Yücel'in bakanlığı döneminde açılan Köy Enstitüleri

ilköğretime öğretmen yetiştirme işidir. Bu yüzden ilköğretimin yaygınlaştırılması öğretmene bağlanmıştır (Taşkesen, 2006).

Aşağıdaki tabloda Hasan Ali Yücel'in bakanlığı döneminde öğretmen yetiştiren kurumlardaki sayısal değişimler gösterilmektedir.

Öğretim Yılı	İlköğretmen Okulları	Ortaöğretmen Okulları	Teknik Öğretmen Okulları
1938-39	2.962	263	263
1939-40	3.387	307	243
1940-41	8.176	429	251
1941-42	10.539	417	368
1942-43	12.277	446	422
1943-44	15.415	490	476
1944-45	16.615	636	478
1945-46	16.604	746	546

(DİE: Türkiye'de Eğitim Hareketleri 1927-1966, 1967, ss:32-61'den hesaplanmıştır).

Bu tabloya göre Yücel'in döneminde her türdeki Öğretmen Okullarının sayısında artış gözlenmektedir. Özellikle İlköğretmen Okullarının sayısında gözlenen artış izlenen politikaların ve bu dönemde girilen ilköğretim seferberliğinin başarılı olduğunu ve olumlu sonuç verdiğini göstermektedir. Bu artışta 1940 yılından itibaren açılan ve sayıları hızla artan Köy Enstitüleri'nin de payı büyüktür.

Yücel'in ilköğretim alandaki başarısı şüphesiz İnönü'nün bu konudaki desteği, Yücel'in büyük gayreti ve hükümetle uyum içinde çalışmasıdır. Yücel, Milli Eğitim Bakanlığı görevine başlamasının hemen ardından, Bakanlık örgütüne yayınlamış olduğu genelgesinde, *“İrfanımıza kuvvetli hamlelerle yeni bir hayat veren Atatürk ve büyük Türk Milletinin şuur ve iradesini temsil eden “Milli Şef”in (İnönü'nün) direktiflerine uyarak, Cumhuriyet Halk Partisinin kültür meselelerinde tespit ettiği prensiplerle, hükümet programımızda yazılı esaslara dayanarak, selefim Saffet Arıkan'ın bıraktığı faaliyet noktasından hareketle mesaiide bulunacağım”* ifadesini kullanmıştır (Başar, 2004: 339). Yücel bu sözleriyle Atatürk'ün ve İnönü'nün direktiflerine, CHP'nin kültür meselelerinde tespit ettiği prensiplere ve hükümet

programında yazılı esaslara dayanarak, seleflerinin başlattığı bilim ve kültür hizmetlerini sürdüreceğini açıklamıştır

Hasan Ali Yücel, Maarif Vekili olarak öncelikle Saffet Arıkan döneminde başlayan fakat yarım kalan işleri tamamlamak üzere faaliyete geçmiştir. Hasan Ali Yücel bu konuda çaba göstereceğini şu sözleriyle belirtmiştir: “...*Memleket sevgisi ile hareket eden bütün seleflerim, bu mevzuda hakikaten emek çekmişler ve buldukları ahval ve şeraiti göz önünde tutarak büyük işler görmüşlerdir. Bu görülmüş büyük işlerin on beş sene gibi ihmal edilemeyecek bir devre sonunda artık umumî hesabını yapmak ve arkadaşların arzu ettiği şekilde bir kıvam iktisab edecek hale gelmesine çalışmak vazifesi bendenize düşüyor.*” (TBMM ZC, Dönem: VI, 17.Birleşim (25 Mayıs 1939)s: 265). Yücel’in zamanında kurulan Köy Enstitüleri, aslında Saffet Arıkan’ın temelini atmış olduğu Köy Öğretmen Okullarının geliştirilmiş hâlidir (Başar, 2004).

Hasan Ali Yücel’in en önemli başarısı da 1939 yılında I.Maarif Şûrasını toplamak olmuştur. I. Maarif Şûrası ülkenin eğitim politikası ve köy davası için bir kamuoyu oluşturmuş ve Köy Enstitüsüleri’nin yasal zemini oluşturmuştur (Kerimoğlu, 2010). 1938 yılında başlayan ilköğretimin geliştirilmesi ve köylere yaygınlaştırılması faaliyetinin hız kazanmasıyla I. Milli Eğitim Şûrasının en önemli gündem maddelerinden birini ilköğretim meselesi oluşturmuştur.

Hasan Ali Yücel, I.Marif Şûrası’nda ilköğretim meselesinin çözümü için köye öğretmen yetiştirme çabalarının hız kazanacağını ve yeni bir arayışın başladığının ipuçlarını vermiştir: “*Arkadaşlar, ilköğretimin köylere girmesi yolunda ilk yapılacak iş, realiteyi olduğu gibi görmek, onun apaçık gösterdiği vaziyetten ümitsizliğe düşmeksizin icap eden tedbirleri almak ve tatbik etmektir. Köy hayatının kendine mahsus şartlarını göz önünde bulundurmadan köyde eğitim işini şehir hayatına kıyas ederek tanzim etmenin sakatlığını, tecrübe bize fiili surette göstermiştir. Köy öğretmenini; köyde doğmuş, büyümüş, köy hayat şartlarını yakından duymuş gençler arasından seçip köy hayat şartlarının canlı olarak yaşadığı öğretmen okullarında yetiştirmeyi prensip olarak ele almış bulunuyoruz. Bu prensibe göre iki seneden beri muhterem selefim Saffet Arıkan’ın himmetiyle kurmuş olduğumuz köy öğretmen okulları, köy öğretmenliği davasını en iyi surette epeyce mesafe kat etmiş bulunmaktadır. Bu öğretmen okullarından yetişecek öğretmenler, köy bünyesinde*

asırlardan beri ibram ettiği halde ancak Cumhuriyet devrinde zaruretini duyurduğu kalkınma hareketinin yorulmaz ve idealist yapıcılarını olacaktır” (I.Maarif Şurası Programı, 1939: 4-5). Bu konuda İsmail Hakkı Tonguç da şöyle demektedir: “Köylerde açtığımız öğretmen okulları tam manasıyla bu işi yapacak karakterde insan yetiştiriyor. Bu tarzdaki insana bizim memleketimizde münevver işadamı kılığı dolayısıyla bu vazife verilmiştir. Belki de inkılâp dolayısıyla bu vazife verilmiştir ve denmiştir ki bizim köylerimizde nasıl öğretmen ihtiyacı varsa aynı şekilde demirci, kooperatifçi, inşaatçı ihtiyacı da vardır. Binaenaleyh müstakbel öğretmen bildiğimiz klasik öğretmen gibi ilkokul öğretmenliği yapmakla kalmayacak, köyde geçecek bir mesleği de, mesela demircilik mesleğini de iyi bilmeli ve köydeki çocuklara da öğretmelidir.” (Okçabol, 2005: 50). Tonguç’un bu sözleri de Hasan Ali Yücel’in açıklamalarını destekler niteliktedir. Ayrıca İsmail Hakkı Tonguç’un I. Milli Eğitim Şurası’ndaki: “Şuranın ilk hedefi öğretim meseleleri görüşülürken memleket çocuklarını %75–80’inin ilgili olduğu yerler, köyler olmalıdır. Buralardan yüksek tahsile gidilememesinden mütevellit bir ıstırap duyuyoruz. Acaba Yüksek Öğrenim Komisyonu esas dava ve bazı meseleler için bunu bir sebep olarak telâkki etmez mi?” sözleri köylerde eğitim sorununun çözümü için kurulacak olan Köy Enstitüleri ile ilgili ipuçları vermektedir (Aslaner, 2008: 84).

A.2.Köy Enstitüleri

Köy Enstitüleri, köylerde ilköğretim sorununun yüzde yüz çözümü amacıyla kurulmuştur.

Bilindiği gibi Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren üzerinde en fazla durulan konulardan biri köy eğitimidir. Köyde eğitim sorununun en önemli problemlerinden biri kırsal kesimdeki nüfusun bilgi, bilinç ve beceri bakımından belli bir düzeye getirilmesi, yurttaşlık bilincine kavuşturulması, yeni rejime kazandırılmasıdır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında bu yolda denemeler yapılmış fakat başarılı olamamıştır ve çeşitli girişimler sonuç vermemiştir. Eğitim ve öğretim alanında istenilen hedeflere bir türlü varılamamasının nedeni, nüfusun çoğunluğunun köyde yaşamasına karşılık, yapılan eğitim çalışmalarının köy için yeterli olamamasıdır.

Köyde eğitimle ilgili asıl gelişmeler 1930’lu yıllarda yaşanmıştır. Bu yıllarda okumuş köylüyü köyde tutup, kendi çevresine katkıda bulunması amaçlanmıştır. Bu

tarikhlerde köyde eğitime yönelik gelişmelerin hızlanmasında 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ile Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması etkili olmuştur. 1929 yılında dünyada yaşanan ekonomik bunalım zaten yeterli sermaye birikimi ve nitelikli iş gücü olmayan Türkiye'yi etkilemiş, devletçi ekonomi politikalarını gündeme getirmiştir. Devletçi politika doğrultusunda özellikle tarım toplumu olan Türkiye'nin planlı kalkınması hedefi eğitimde planlama yapma zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda kısa zamanda ve ekonomik olarak köylüye bir şeyler öğretmek eğitim politikalarının hedefi durumuna gelmiştir (Aldemir, 2007).

1930'lu yıllarda eğitimde başlayan köycülük davası bu dönemde köye uygun tipte ve sayıda öğretmen bulma sorununu da beraberinde getirmiştir. Şehir öğretmen okullarından mezun olan öğretmenlerin sayısı hem köyler için yeterli olmamış hem de öğretmenler çeşitli nedenlerle köye gitmek istememiş, gidenler ise köy şartlarına uyum sağlamakta zorluk çekmiştir (Şeren, 2008).

Başbakan İsmet İnönü, 1934 yılında CHP parti grubunda ülkemizin iköğretim durumunu açıklayıp, sorunlara çözüm bulunmasını istemiştir. İnönü, bu toplantıda, okul çağında bulunanların ancak üçte birinin okullaşabildiğini; öğrenci başarısızlığının yüksek olduğunu ortaya koymuş, zorunlu öğrenim çağını geçmiş okumaz yazmazların, okuryazar yapılmasını ve ilköğretimin sorunlarının temelinden çözülmesini istemiş, böylece eğitimde yeni bir atılımı başlatmıştır. Bu atılım ilköğretim seferberliğinin hızlanmasına ortam hazırlamıştır. İlköğretim seferberliği ile köylerde okuryazarlığı artırırken, köyü ekonomik, kültürel ve toplumsal yönden kalkındırmak de temel amaç olmuştur. Bu amacı gerçekleştirebilmek için gerekli olan okul ve öğretmen sayısına ulaşmak ise eski yöntemlerle mümkün görünmemektedir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yay, 1997).

Köyde şehirden ayrı bir eğitimin verilme düşüncesi, 1935 yılına gelindiğinde kendisini tek parti programında da göstermiştir. 1935 yılında toplanan CHP kurultayında ideolojik ve kültürel olarak netleşmeye ulaşmıştır. Kurultayda belirlenen Cumhuriyetin değerlerinin köylere ulaşması için girişimler başlamıştır. Bu girişimi gerçekleştirecek kadronun başında da Mustafa Kemal Atatürk'ün eski kurmayı, devrimci Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan vardır. Arıkan köyü canlandıracak bir lider aramış ve bulmuştur. Bu lider İsmail Hakkı Tonguç'tur. Saffet Arıkan, Tonguç'u, 1935 yılında İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne getirmiştir.

1935 yılında yaşanan bir başka gelişme CHP'nin 1935 yılındaki IV. Kurultayı'nda ilköğretimin yaygınlaştırılması amacıyla bir dizi karar alınmasıdır. IV. Büyük Kurultay Programı'nın 42. maddesinde, "köy çocuklarına kısa zamanda ameli hayatın istediği zaruri bilgiyi verebilecek üç veya dört sömestrli köy mektepleri" açılması üzerinde durulmuştur. Bu kararın uygulaması askerliğini onbaşı ve çavuş olarak yapan köy gençlerinin kısa bir eğitimden geçirilerek kendi köylerinde öğretmen olarak görevlendirilmesi yani Eğitim Kurslarının açılmasıdır. İlk uygulama 1936 yılında Eskişehir'e bağlı Çifteler Eğitim kursuyla (Altunya, 2000). 1936 yılında Eskişehir Çifteler'de açılan köy eğitim kursunun ve daha sonraki yıllarda açılan Köy Eğitim Kursları'nın başarılı neticeler vermesi Köy Enstitüleri'nin açılmasına zemin hazırlamıştır (Kirby, 2010). Köy Enstitülerinde amaç, köye göre, köy koşullarına uyabilecek nitelikte, kültürlü, üretici tip öğretmen yetiştirmektir (Aktan, 1999). Köy Enstitülerinde köyü her yönüyle geliştirmek için, rehberlik görevi köy öğretmenlerine verilmiştir (Aslaner, 2008).

Tek parti yönetimi, Köy Enstitülü köy öğretmenleri vasıtasıyla köylerde öğretimin olduğu kadar, eğitimin de gerçekleşmesini beklemiştir. Söz konusu olan bu eğitim, sadece ilköğretim yaşına gelmiş olan köy çocuklarına değil, bütün köy halkına, Cumhuriyet rejiminin değerlerinin benimsetilmesine yönelik bir eğitimidir. Köylerde eğitimle, Cumhuriyet'in temel değerlerinin toplumun ekonomik, sosyal, kültürel hayatın bütününe nüfuz etmesi amaçlanmıştır. Çünkü "kırk bin köyün her birine bir nefes inkılâp götürmenin" bundan daha çabuk, daha ekonomik kısaca daha pratik bir başka yolu yoktur. Köy Enstitülerinde yetişecek olan Cumhuriyetçi öğretmenler, Türk köylüsünü, Cumhuriyet yönetiminin icaplarına göre yetiştireceklerdir.

Köy Enstitüleri'ne zemin hazırlayan gelişmeleri kısaca özetledikten sonra Türk Eğitim tarihinde iz bırakan Köy Enstitüleri'ni inceleyelim:

Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı ve İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığına seçilmesiyle başlayan dönem, dünyanın ikinci kez savaş ortamında bulunduğu yıllardır. Türkiye her ne kadar bu savaşa girmemişse de olumsuz şartlar içinde yaşamıştır. Her alanda tasarruf ve yeni vergilerle (Varlık Vergisi, Toprak Mahsulleri Vergisi) nüfusun büyük bir bölümünü oluşturan köylü oldukça büyük sıkıntı çekmiştir. Bu sebeple Köy Enstitüleri ile köyün kalkınması esas alınmıştır. II. Dünya

Savaşı yıllarında Türkiye'nin fırsatı değerlendirilmesine ilköğretim seferberliğine girişmesi önemli bir gelişmedir. Köy Enstitüleri Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk ve zor yıllarında hayata geçmiştir. O günlerin şartları altında da adeta bir zorunluluk olarak görülmüştür (Aktan, 1999).

1939 yılında Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel döneminde toplanan I. Milli Eğitim Şûrası'nda 'Köy Enstitüsü Yasa Tasarısı' hazırlanarak TBMM'ye gönderilmiş ve 17 Nisan 1940'ta tasarı yasalaşmıştır. Köy Enstitüleri'nin açılmasına gerekçe olarak Hasan Ali Yücel şöyle demiştir: *“Büyük devrimleri köylere götürecek adam yetiştirmek istedik. Çünkü ümmet devrinin böyle bir adamı vardı. Bu imamdır, imam insan doğduğu vakit kulağına ezan okuyarak, vefat ettiği vakit mezarının başında telkin vererek, doğumundan ölümüne kadar manen hâkimidir. Bu manevi hâkimiyet maddi tarafa da intikaledir. Çünkü köylü hasta olduğu vakit de sual mercii imam olur; Biz imamın yerine devrimci düşüncenin adamını göndermek istedik. İşte Köy Enstitüleri fikri böyle doğdu”* (Bozdemir, 2010: 356).

Bu kanunun kabulüyle ilköğretime yönelik öğretmen sorununun yüzde yüz çözümü amaçlanmıştır. İsmet İnönü aynı yıl TBMM'nin açılış konuşmasında konuyla alakalı şunları söylemiştir:

“Maarif işlerinde kabul buyurduğunuz Köy Enstitüleri ve Devlet Konservatuvarı kanunlarının hayırlı tatbikleri, şimdiden iftiharî mucip vaidlerle doludur. Memleketin muhtelif muntıkalarında açılan 14 enstitüde, şimdiden 6000 talebemiz yetişmektedir. Bütün alâkadarlarının en geniş bir emek ve çalışma ölçüsü ile kurulup yürümesine savaştıkları bu müesseseler, 15 yıl içinde Türkiyede ilköğretim meselesini tam olarak halletmeğe imkân verecektir.” (TBMM ZC, Dönem: VI, 1.Birleşim (1 Kasım 1940, 7).

Yasada Köy Enstitülerinin kuruluş amaçları şöyle açıklanmıştır:

“Türkiye’de büyük nüfus ekseriyetinin yaşamakta bulunduğu köylerimizde ilk tahsili süratle ve kolaylıkla yaymak, aynı zamanda köylerimize köy zanaatlarını öğrenmiş unsurlar kazandırmak ihtiyacı, hükümeti; mahiyeti aşağıda anlatılacak olan köy enstitülerini kurmak ve mezunlarını istihdam edebilmek üzere kanunî salâhiyet talebine sevketmektedir...1935 nüfus sayımı istatistiklerine nazaran bu sayımın yapıldığı tarihte Türkiye’de erkek nüfusun % 23.3’ü, kadınların % 8.2’si okuma yazma bilmekte; erkeklerin % 76.7 si, kadınların da % 91.8’si

bilmemektedir... Bu durum; ilk tahsilin süratle yayılmasını birinci plânda bir millî dava haline koymaktadır... Bilimsizliğin en mütekâsif olduğu yer, faal nüfusun % 81'ini teşkil eden çiftçi halkın yurdu olan köylerdir... Bu sebeple devlet elinin süratle köylere uzatılması, köylünün okutulması, terbiye edilmesi, istihsal kabiliyetlerinin artırılması, sağlık işlerinin yoluna konması zarurîdir... Türk köylüsünü okutmanın ve onu daha iyi bir müstahsil haline getirmenin birinci şartı ve baş vasıtası adetçe ve keyfiyetçe bu işi başaracak şekilde hazırlanmış rehberlere ihtiyaç vardır ki bunlar köy öğretmenleridir... 40000 Türk köyünden ancak 4959'unda öğretmenli ve 4000'inde de eğitimci okulumuz vardır. 31000 köyümüz okulsuzdur. Nüfusları 150'den aşağı 16 bin köyümüzde eğitimci kullanmak şartıyla okuma çağındaki bütün köy çocuklarını okula alabilmek ve ilk tahsil meselesini bütün memleket mikyasında halletmiş olmak için köy öğretmenleri kadrosuna 15 bini, okulsuz köylerde vazife almak; 2 bini eğitimci köy bölgelerinin merkezlerinde açılacak tam devreli okullarda çalıştırılmak, 3 bini de eğitimci teşkilâtında gezici başöğretmenlik vazifesi görmek üzere daha 20.000 öğretmen ilâvesi lâzımdır. Bu kadar öğretmenin çabuk, kolay ve iyi yetiştirilebilmesi için yeni ve pratik usullere ihtiyaç vardır. Eğer böyle yapılmaz, ilk tahsil ile ilgili bu günkü kanunî mevzuatın dışına çıkılmadan ilk tahsil çağındaki bütün çocuklar okutulmak istenirse bu hedefin zaman itibariyle bir asırdan evvel istihsali mümkün olmadığı gibi masraf bakımından da malî takatimizin hudutlarını aşan meblâğlar sarfi iktiza eder. Çok beklemeğe vaktimiz olmadığı gibi çok paramız da yoktur. Az zamanda ve az masrafla ilk tahsili yayabilme hususunda şu iki tedbir hatıra gelmektedir:

Nüfusları 400'den az küçük köyler için, köy öğretmenleri yetiştirmeğe devam etmek. Mahiyeti aşağıda arz edilecek Köy Enstitüleri vasıtasıyla, şimdiye kadar yapıldığından ayrı bir şekilde köye öğretmen ve bu arada köye lüzumlu elemanları yetiştirmektir.

Köylerimizde vazife görmekte olan öğretmenlerin çalışmalarından müsbet neticeler alınmakta, bu işe devam edilmesi lâzım ve zarurî bulunmaktadır... Şimdiye kadar köye hep büyük şehirlerimizde kurulmuş olan öğretmen okullarında yetiştirdiğimiz şehrli gençleri yolladık. Bu okullar daha ziyade şehir ve kasabaların ihtiyaçları gözönünde tutularak tesis edilmiş müesseselerdir. Kuruluş ve inkişaf tarihlerinin gösterdiği safhalar da bunu teyit etmektedir. Bu müesseselerden yetişen

öğretmenlerin köy şartlarına gereği gibi uymadıkları görülmüştür. Bunun için müstakbel köy öğretmenlerini görecekları hizmetin icaplarına daha uygun şekil ve şartlar altında yetiştirmek zarurî bulunmaktadır.”(Köy Enstitüleri Kanunu Lahiyası, 1940, ss: 3-6).

Hasan Ali Yücel’in I.Milli Eğitim Şûrası’nın açılış konuşmasında söylediği sözler de bu amaçların bir açıklaması gibidir: *“Şimdiye kadar ancak 4638’ine öğretmen gönderebildiğimiz 40000 köyün hepsine, öğretmen okulundan çıkmış öğretmen göndermenin, ne kadar parlak olursa olsun bugün bulunduğumuz şartlar içerisinde ancak bir hayal olduğunu takdir edersiniz. Onun için nüfuslarının azlığı dolayısı ile, öğretmen okulundan çıkmış bir öğretmen göndermeğe bugün için imkân bulamadığımız köyleri eğitmenle okutmanın zarurî olduğunu yüksek heyetiniz de teslim buyurur. Üç seneden beri memleketin muhtelif yerlerinde açmış olduğumuz kurslardan yetiştirdiğimiz eğitmenlerden köylerimizde aldığımız randıman, hepimizi memnun edecek bir kıymettedir. Köyden yetişmiş, köy kalkınmasının hayati ehemmiyetini içinden duymuş, çalışkan ve müteşebbis gençleri, köy çocuklarını ve köy halkını yetiştirmek için lâzım olan bilgiler, meharetle, teknik vasıtalar ve bilhassa ideallerle teçhiz ediyoruz. Bunları, yayından fırlamış bir ok gibi bütün hızı ve bütün enerjisiyle vazifesi basma koşar ve memleketin kendilerinden istediği ödevi canla başarır gördükçe bu millî işin az zamanda muvaffakiyetle neticeleneceğine inancımız artıyor.”(1939 Maarif Şurası Programı, 1939: 5).*

Köy Enstitüleri Kanunu kabul edildikten sonra Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel duygu ve düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir: *“...Bu kanunun memleketimizin istikbali, halkımızın maarif ihtiyacı ve köylümüzün kalkınması bakımından haiz olduğu ehemmiyet, tasvibinizle bir kere daha en esaslı surette tahakkuk etmiştir. Bunu görmekte büyük bir bahtiyarlık duyuyorum ve şahsen, uzun yıllar kalbimde sakladığım bir idealin tahakkukuna şahit oluyorum...” (TBMM ZC, Dönem: VI, 41.Birleşim(17 Nisan 1940)s: 92).*

“Millî Şefimizin büyük bir millet davası olarak eline aldığı bütün Türk çocuklarını okutma işi bu Büyük Millet Meclisimizin kabul ettiği Köy Enstitüleri Kanunu ile Cumhuriyet Hükümetinin başarıcı elinde bu yıldan itibaren hakikat sahasına çıkmış bulunuyor. Kendime ve geniş yürekle size ve tam iman ile tebşir

edebilirim ki bütün köylerimizin, okula kavuşacakları yıllar artık uzakta değildir...”
(TD, Sayı:90: 38).

3803 sayılı Köy Enstitüleri Yasası'nın 1. 3. ve 6. maddeleri Enstitülerin amaçlarına açıklık getirmektedir:

Madde 1-Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazisi bulunan yerlerde, Maarif Vekilliğince Köy Enstitüleri açılır.

Madde 3-Enstitülere tam devreli köy ilkokullarını bitirmiş sıhhatli ve müsait köylü çocuklar seçilerek alınurlar.

Madde 6-Köy Enstitüleri'nden mezun olan öğretmenler, tayin edildikleri köylerin her türlü öğretim ve eğitim işlerini görürler. Ziraat işlerinin fenni bir şekilde yapılması için bizzat meydana getirecekleri örnek tarla, bağ ve bahçe, atölye gibi tesislerle köylülere rehberlik eder ve köylülerin bunlardan istifade etmelerini temin ederler (TBMM ZC, Dönem: VI, 41.Birleşim(17 Nisan 1940)ss: 82-88).

3803 sayılı Köy Enstitüleri Yasası ile daha önce açılan Köy Öğretmen Okulları 'Köy Enstitüsü' adını almış ve öğrenim süreleri 5 yıllık ilkokul üzerine 5 yıl olarak belirlenmiştir (Aydın, 2007).

Köy Enstitüleri yalnızca köyün maddi kalkınmasını değil, aynı zamanda ve daha önemli olarak köy insanını bilinçlendirmeyi amaçlamıştır (Kartal, 2008). Dönemin Mili Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Köy Enstitüleri'nden beklentilerini dile getirirken şu sözleri oldukça etkilidir: “*Köydeki öğretmen, Cumhuriyet'in ve inkılâbın yayıcısı, bekçisi ve öğreticisidir. Kutsal bildiğimiz ve bu memleketin, milletin hayatı için canımızı vermeye hazır bulduğumuz ana kıymetleri bu unsurlar vasıtasıyla halkımıza, merkezden uzak köylere götürmek hâsıl olacaktır*” (Aslaner, 2008: 154). Cumhuriyetle beraber rejimin ana prensipleri olarak ortaya çıkan inkılâpların, bu çocuklar vasıtasıyla köylere kadar yayılacağını ifade etmektedir.

Sonraki yıllarda, Köy Enstitülerine yönelik yapılan eleştirilerden biri, her enstitü mezunu öğretmenin köyde kendisini bir Atatürk olarak görmesi oluşturuyordu. Bu eleştirilere cevap veren Hasan Ali Yücel, Meclis kürsüsünden şu ifadeleri dile getirecektir:

“Emin Sazak arkadaşım, köylere verilmiş olan Köy Enstitüsü mezunlarının kendilerini birer Atatürk zannettiklerini ve hatta daha salâhiyetli hissettiklerini

söylüyor. Biz, arkadaşlar, köy enstitüsündeki bu Türk çocukları, sizin kabul ettiğiniz kanunlarda yazılı ne vazifeler varsa onları yapmak üzere yetiştiriyoruz. Bu çocukların birer Atatürk olması birer temenniye değer bir şeydir. Amma Atatürk olmak güç bir şeydir. Biz onları Atatürk"ün parçaları olmak üzere yetiştiriyoruz" (Çakmak, 2007: 233).

'3803 sayılı Köy Enstitüleri Kurulması Hakkındaki Kanun'un kabulünden sonra Köy Enstitüleri Türkiye'nin her yerinde hızla açılmaya başlanmıştır. 1941 yılında Köy Enstitüsü sayısı 17'ye yükselmiştir. İsmet İnönü Köy Enstitüleri'nin gösterdiği gelişmeyi aynı yıl şu sözlerle ifade etmiştir: "Maarif işlerinde, köy enstitüleri adedi, geçen seneye nazaran üç tane daha ilâvesile 17'ye varmıştır. Talebe sayısı 9000'e çıkmak üzeredir. Köy Eğitimden okullarından çıkan 1500 öğretmen, köylerinde işe başlamışlardır. Bu suretle, on sene gibi, millet hayatı için çok kısa bir zamanda 15000 öğretmen ve 30000 öğretmeni köylerimize dağıtmak yolundaki çalışma hızla devam etmektedir." (TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: VI, 1.Birleşim (1 Kasım 1941)s: 7).

Aşağıdaki tabloda yıllara göre Köy Enstitüleri, öğretmen ve öğrenci sayıları gösterilmiştir.

Seneler	Köy Enstitüsü Sayısı	Öğretmen Sayısı (Toplam)	Öğrenci Sayısı (Toplam)
1941-42	17	294	7692
1942-43	17	354	9671
1943-44	18	418	12839
1944-45	20	487	14236
1945-46	20	505	14464
1946-47	20	547	14158
1947-48	20	642	12892
1948-49	21	709	11998
1949-50	21	600	13972

(Wofford, 1952: 89).

Köy Enstitülerinde, eğitimli köy okulundan mezun olan çocuklar üç yıllık mezun sayıldıkları için Köy Enstitüleri'nin hazırlık sınıflarına alınıp geriye kalan iki yıllarını tamamlayarak beş yıllık ilköğretim mezunu olmaya hak kazandıktan sonra Köy

Enstitüleri'nin öğrencisi sayılmıştır. Köy Enstitülerine sadece köy çocukları alınmıştır. Bunun gerekçesini Hasan Ali Yücel şu sözlerle açıklamıştır: “...*Bu maddede “Beş sınıflı köy ilkokullarını bitirmiş köylü çocukları alınır” denilmesinin sebebi bu çocukların esasen başka yerden gelmesine imkân olmamasıdır. Demin maruzatta bulunurken söyledim, bir sene sonra bütün köy ve şehirdeki ilkokullar beş sınıflı olacaktır. Köylerin ilkokullarından çıkmış bulunanlardan şu ve bu evsafıta bulunanları seçib alacağız. Dava şudur: şimdiye kadar şehir öğretmen okullarına, hatta köyden gelmiş çocukları aldığımız halde kaloriferli, fazla konforlu tertibatlar ile bildiğiniz tarzı hayatta yetiştirdiğimiz çocukları (Yine tekrar edeyim idealizm noksanından değil, alışkanlık olmadığından dolayı) köye gönderemedik, çokları bu işi yapamadılar. Aynı hataya düşülmesin diye bu kaydı katği olarak koyduk ve encümenlerdeki arkadaşlarla uzun, uzun münakaşalardan sonra onlar, bu kaydı takviye bile ettiler. Encümenlerde, menşei köy olduğu halde kasaba veya şehire gelmiş, o hayata alışmış olanlar gelib, kuracağımız bu müesseseye başlarken bir bozgunluk yapmasınlar diye düşünüldü ve esasen biz de böyle düşünmüştük. Esasen kanunun adı, köy enstitüsüdür. Burada yetişecekleri, köye göndermek istiyoruz...”* (TBMM ZC, Dönem: VI, 41.Birleşim (17 Nisan 1940)s: 85).

Enstitülerde eğitim süresi 5 yıldır. Köy Enstitülerinde okutulan derslerin %50'si kültür, %25'i tarım, %25'i de teknik dersleridir. Bu orana göre 5 yıllık sürenin 114 haftasında kültür, 58 haftasında ziraat, 58 haftasında ise teknik ders çalışmaları yapılmaktadır (Aslan, 2006).

Köy Enstitüleri karma öğretim sistemine dayanmaktadır. Öğrencilerin ilk üç yıllık başarı düzeylerine bakılarak en başarılılar öğretmenliğe, geri kalanlar öteki köy hizmetlerine yönlendirilmiştir (Altunya, 2000).

3803 sayılı Köy Enstitüleri Yasasınının 17. maddesine göre Enstitü öğretmenliklerine şunlar atanabiliyorlardı:

Madde 17- *Köy enstitülerine aşağıda adları yazılı müesseselerden mezun olanlar öğretmen tayin edilirler:*

- 1) *Yüksek okullar ve üniversite fakülteleri mezunları*
- 2) *Gazi terbiye enstitüsü mezunları,*
- 3) *Öğretmen okulları mezunları,*
- 4) *Ticaret liseleri ve orta ziraat okulları mezunları,*

- 5) Erkek sanat okulları ve kız enstitüleri mezunları,
- 6) Köy enstitüleri mezunları,
- 7) İnşaat usta okulları mezunları,
- 8) Bunlardan başka her türlü teknik ve meslekî okullar mezunları.

Bu enstitülerde mutahassıs işçiler yevmiye veya aylık ücretle usta öğretici olarak çalıştırılabilir. Köy enstitülerinde çalıştırılacakların ne suretle tayin edilecekleri, terfi şekilleri ve bu enstitülerin idarî işlerinin nasıl yürütüleceği nizamnamme ile tespit olunur (TBMM ZC, Dönem: VI, 41.Birleşim (17 Nisan 1940)s: 90).

Enstitülerde öğretmen yetiştirmede şu ilkeler uygulanmıştır:

1. Öğretmen adaylarını köyden almak;
2. Bunları, köy çevresinden uzaklaştırmayan bir çevre içinde iyi bir çiftçinin bilgilerine sahip ve bildiklerini de uygulayan muktadir bir hale getirmek;
3. Bunlara, öğretmenlik mesleği ile birlikte, köyde geçecek demircilik, dülgerlik, kooperatifçilik, kız öğrenciler için de çocuk bakımı, dikiş, ev idaresi, tarım sanatları, hastaya bakmak gibi işleri de öğretmek;
4. Bunların olağanüstü yetenek gösterenlerine, yüksek öğretim yollarını kapalı bulundurmamak;
5. Öğretmen olmayacakları, öğrendikleri işlerden birini yapmak üzere, serbest köy yaşamına bırakmak;
6. Öğretmen olacakları da köy yaşamının koşullarına dayanabilecek ve çevre içinde daha olgun ve verimli bir yaşam yaratmak gücünü kazandıracak biçimde hazırlamak. Öğretmen ve köye gerekli meslek adamı yetiştirmek üzere açılacak kurumları, arazi durumu elverişli yerlerde kurmak, onları üretici bir kurum haline getirmek, hiç olmazsa, öğrencinin yeme içme gereksinimlerini sağlayacak biçimde yönetmek ve böylelikle masraflarını azaltarak devlete yük olmayacak hale gelmelerini sağlamak.

Bu ilkeler doğrultusunda Köy Enstitüleri'nde sırasıyla dört program uygulanmıştır:

1. 1943'e kadar, öğretmenler kurulunun Bakanlık onayıyla yaptığı program;
2. 1943 Programı;
3. 1947 Programı;

4. 1952 yılında öğretmen okullarının programı ile birleştirilen program.

Bunların içinde asıl Köy Enstitüleri'ni temsil eden program 1943 programıdır (Binbaşıoğlu, 2009). Bu programda dersler üç grupta toplanmaktadır.

Bu programa göre Kültür dersleri şunlardır: Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi, Matematik, Fizik, Kimya, Tabiat Bilgisi, Yabancı Dil, El Yazısı, Resim-İş, Beden Eğitimi, Ulusal Oyunlar, Müzik, Askerlik, Ev İdaresi, Çocuk Bakımı, Öğretmenlik Bilgisi. Öğretmenlik Bilgisi Dersleri şunlardır: Toplum Bilim, İş Eğitbilimi, Çocuk ve İş Ruhsalbilimi, İş Eğitimi Tarihi, Öğretim Metodu ve Uygulama. Kültür dersleri arasına ayrıca Ziraat İşletme Bilgisi ve Kooperatifçilik dersi de girmiştir (Binbaşıoğlu, 2009).

Ziraat Dersleri şunlardır: Tarla Ziraatı, Bahçe Ziraatı, Sanayi Bitkileri Ziraatı, Zooteknik, Kümes Hayvanları Bilgisi.

Teknik Dersler şunlardır: Köy Demirciliği, Köy Dülgerliği, Köy Yapıcılığı, Köy ve El Sanatları(Kızlar için) (Akyüz, 2012).

1942 yılının Haziran ayında 4274 sayılı 'Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu'nun kabulü ile enstitülerin teşkilat yapısı ve işleyişi netleştirilmiştir. Bu dönemde kurulan hükümetler Köy Enstitülerine her türlü ekonomik ve siyasi desteğini vermiş, böylece ilk defa öğretmene eğitimcilik görevinin yanında önderlik vasfı verilmiştir (Dinç, 1999).

Hasan Ali Yücel kanunun kabulünden sonra düşüncelerini şu sözlerle dile getirmiştir: *“Arkadaşlarım, artık hep beraber emniyet edebiliriz ki, el koyduğumuz ilköğretim davasını gerçekleştirerek Türk vatanının dağlarında, bayırlarında ve kırlarında, hatta en ücra yerlerinde, kendi kendine açıp solan çiçek bırakmayacağız”* (TBMM ZC, Dönem: VI, 68.Birleşim (3 Haziran 1942)s: 57).

Bu kanunun 10. maddesine göre öğretmen ve eğitimcilerin köy halkını yetiştirmekle ilgili görevlerinden bazıları şunlardır:

Madde 10: *Köy eğitimci ve öğretmenlerinin vazife ve salâhiyetleri ikiye bölünür:*

a) Okul ve kurslarla ilgili işler;

Köy halkının milli kültürünü yükseltmek, onları sosyal hayat bakımından asrın şartlarına ve icaplarına göre yetiştirmek, köy kültürünün müsbet kıymetlerini yaymak ve kuvvetlendirmek için gereken tedbirleri almak.

b) Köy halkını yetiştirmekle ilgili işler;

Köyün ekonomik hayatını geliştirmek için ziraat, sanat, teknik alanlarında köylülere örnek olabilecek işler yapmak; köy iş hayatının canlandırılmasıyla ilgili tedbirlerin alınmasında köylülere gereken yardımlarda bulunmak (TBMM ZC, Dönem: VI, 68.Birleşim (3 Haziran 1942) s: 61-62).

Kanunun öğretmene yüklediği bu ödevleri öğretmenlerin gereği gibi yerine getirebilmesi için çok iyi yetiştirmeleri lazımdır. Türk köyünün ve köylüsünün hassasiyetleri dikkate alınarak yeni bir tipte öğretmen yetiştirilmek istenmiştir. Bu öğretmen dinamik, yapıcı, yaratıcı ve zorlukları yenici olmalıdır.

Bu kanunlarla Köy Enstitüsü Sistemi ile eğitime, eğitsel, ekonomik, toplumsal ve siyasal olmak üzere dört işlev yüklenmiştir:

Eğitsel Açıdan; Okulsuz köyleri okula ve öğretmen kavuşturmak, yani ilköğretimi yaymak. Köylerde yetişen öğretmenlerle öncelikle köylerdeki okuma yazma sorununa çözüm bulmak ve eğitim yoluyla köy halkını bilinçlendirmek. Köy halkına eğitimi götürerek, Cumhuriyet rejimiyle de tanışıp O'nu benimsemelerini sağlamak.

Ekonomik Açıdan; Eğitim yoluyla köylünün, geleneksel üretim yöntemlerinden kurtulup, tarımda ve el sanatlarında çağdaş yöntemleri kullanması hedeflenmiştir.

Toplumsal Açıdan; Eğitim yoluyla köylünün, kendi kültürünün bilincine varmasını sağlayarak dış dünyaya açılmasını sağlamak.

Siyasal Açıdan; Eğitim yoluyla, köylünün öncelikle kendi kendini yönetmesi sonra da bu yolla ülke yönetimine katılması hedeflenmektedir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yay, 1997).

İsmet İnönü'nün 22 Nisan 1945 tarihinde Milli Egemenlik ve Çocuk Bayramı açılışında yaptığı konuşma da aslında Köy Enstitüleri'nin kuruluşunu hazırlayan sosyal ve ekonomik nedenlerin bir tekrarı gibidir:

“İlköğretimi, büyük kitleyi maddi ve manevi alanda kaldırıp yükseltecek ana tedbir sayıyorum. Yirminci asrın ileri ve kudretli bir milleti olabilmek için, ilköğretim, çözeceğimiz ilk meseledir... İlköğretimi olmayan memlekette, ortaçağ idaresi, bütün şekilleri ile devam eder. Resmi kanunlar ne derlerse desinler, ne haklar vatandaşlara tanınırsa tanınsın, hiç olmazsa ilköğretim derecesinde bilgi

olmazsa haklar ve vazifeler canlanmaz. Gönüllere ve yüreklere sinip yerleşmez. Bilmeyen, siyasi ve ekonomik kudret sahiplerinin elinde, ortaçağda olduğu gibi köle hayatı sürer. Asıl acıklı olan taraf da bilmeyen, kendi düşkün ve köle hayatına karşı duygusuz ve kayıtsız kalır... İlköğretim davası, insan olmak, millet olmak davasıdır. Hepimiz, dava yolunda, bu gözle ve bu anlayışla yürüyüp ilerlemeliyiz” (Aydın, 2007: 21).

Köy Enstitülerinde halkın yaşamını hızla değiştirecek öğretmenler yetiştirilmiştir. Yetiştirdikleri öğretmenler, köy çocuklarının eğitilmesini sağlarken, halkımızın da sosyal, ekonomik ve kültürel yönden kalkınmalarına ve bilinçlenmelerine yardımcı olmuşlardır (Aktan, 1999). Zaten o günkü Türkiye şartlarında yetiştirilecek öğretmenden köyün yaşamını her yönden etkilemesi beklenmektedir. Köy Enstitüleri Türk çocuklarının geleceğini, Cumhuriyeti benimsemiş, devrimlere hizmet etmeyi gaye edinmiş genç öğretmenlere vermeyi amaçlamıştır (Kerimoğlu, 2010).

Köy Enstitüleri köyden başlayarak tüm ülkenin kalkınmasını ve modernleşmesini amaçlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile başlayan aydınlanma hareketinin en özgün örneği olan Köy Enstitüleri projesi bir bakıma ülkemizin çağdaşlaşma ve modernleşme projesidir (Kartal, 2008).

B.Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme Politikaları

B.1.Ortaokul Öğretmen Okulları

Ortaöğretime öğretmen yetiştirme problemi ilk olarak Cumhuriyet'ten önce ele alınmış, Cumhuriyet Türkiyesinin öğretmenini yetiştiren birçok okul o dönemde açılmıştır. Cumhuriyet döneminde uygulamaya konan bazı görüşler de o yıllarda ortaya atılmıştır.

Milli Mücadele döneminde eğitim ve öğretmen yetiştirme konusuyla ciddi bir şekilde ilgilenilmiş; bu konunun ele alındığı toplantılar yapılmıştır. Ortaöğretime öğretmen yetiştiren yeni kurumların açılması ve Yüksek Öğretmen Okulu'nun ıslah edilmesi üzerinde de bu dönemde durulmuştur.

Atatürk döneminde Cumhuriyet maarifinin en önde tuttuğu hususlardan biri ortaöğretim öğretmenlerini bir sistem içinde yetiştirmek olmuştur. Bir yandan mevcut kaynaklar geliştirilirken diğer yandan da yeni kaynaklar temin etme yollarına

başvurulmuştur (Duman, 1991). Milli, lâik ve ulusal bir eğitimin uygulayıcısı öğretmenleri yetiştirmenin önemi bu dönemde iyice anlaşılmıştır. Bu sebeple Cumhuriyet'in ilk yıllarında ortaöğretim okulları ile öğretmenlerinin durumları ele alınmıştır.

1923- 1924 eğitim öğretim yılı başında genel ve mesleki ortaöğretim kurumları, okul, öğretmen ve öğrenci sayısı aşağıdaki gibidir:

Okulun Adı	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
Ortaokul	72	796	5905
Lise	23	513	1241
Mesleki Teknik Okullar	63	583	6547

(Duman, 1991: 28).

Tabloda da görüldüğü gibi bu yıllarda ortaöğretim kurumlarındaki okul, öğrenci ve öğretmen sayısı oldukça azdır. Bu sorunun çözümü için Cumhuriyet'in ilanından İsmet İnönü döneminin sonuna kadar izlenen politikalar ile bu alandaki eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır.

1926-1927 eğitim öğretim yılında, Konya'da, ortaokul öğretmeni yetiştirmek amacıyla, sadece edebiyat bölümü bulunan iki yıl süreli 'Orta Muallim Mektebi' açılmıştır. 1927-1928 eğitim öğretim yılında bu okul, Ankara'ya nakledilmiş ve eğitim bilimlerini, öğretmen okulları üstünde öğretmek ve ülkeye yayılmasını sağlamak amacıyla bu okulda Pedagoji bölümü açılmıştır. 1928-1929 eğitim öğretim yılında matematik, fizik ve tabii bilimler ile tarih-coğrafya bölümleri açılmış, genel bilgi veren iki yıllık bir hazırlama sınıfından sonra, bir buçuk yıllık meslek eğitimi vermek üzere öğretim süresi uzatılmıştır. 1929-1930 eğitim öğretim yılında okula, 'Gazi Orta Muallimi Mektebi Terbiye Enstitüsü' adı verilmiştir. 1932-1933 eğitim öğretim yılında okulun süresi dört yıla çıkarılmış, resim-iş ve beden eğitimi bölümleri açılarak, bölümler için üç yıllık öğretim süresi kabul edilmiştir. 1929 yılında açılan hazırlık sınıfları, 1934-1935 eğitim öğretim yılından itibaren kaldırılmıştır. 1936 yılında okula iki, üç sene başarı ile hizmet etmiş ilkokul öğretmenleri sınavla alınarak, ortaokul öğretmeni yetiştirmek üzere üç semestrlik sınıflar açılmış ve bu sınıfları bitirenlere ortaokullarda öğretmenlik yapma hakkı verilmiştir. Okulda 1937-1938 öğretim yılında müzik, 1941-1942'de Fransızca

bölümleri açılmıştır. 1941, 1944 yıllarında Enstitü programlarında yeni düzenlemeler yapılmış ve 1943’de de bir yönetmelik çıkarılmıştır.

1943 tarihli yönetmelikte Gazi Orta Muallimi Mektebi Terbiye Enstitü’sünün amacı ve yapısı şu şekilde belirtilmiştir: “*Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Terbiye Enstitüsü, ortaokullara, teknik öğretim kurumlarına ve köy enstitülerine öğretmen ve ilköğretim müfettişi yetiştiren, eğitim ve öğretim meseleleri üzerinde bilimsel araştırma ve incelemelerle, yayınlar yapan bir yükseköğretim kurumudur*” (Duman, 1991: 50).

Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Terbiye Enstitüsü her türde ortaöğretim kurumuna öğretmen yetiştiren bir kaynak olduğundan ve Köy Enstitüleri ve meslek okullarının da sayıları 1940 yılından itibaren hızla arttığından, o yıllarda bu alandaki öğretmen açığının mevcut mezunlarla kapatılması pek mümkün olmamıştır. Bu sebeple Hasan Ali Yücel’in bakanlığı döneminde 1943 yılında kabul edilen ‘Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Terbiye Enstitüsü Kadroları Hakkında Kanun’ ile Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Terbiye Enstitüsü öğretmen kadrolarının artırılması kararlaştırılmıştır. Gerekçesi de şu şekilde açıklanmıştır: “*Lâyiha, Ortaokullara öğretmen yetiştirmek maksadiyle kurulan Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Terbiye Enstitüsü, öğretmen ve idare kadrolarının artırılması maksadını istihdaf etmektedir. Son zamanlarda muhtelif mıntikalarda kurulan yeni sanat okullarıyla köy enstitülerinin adetleri gittikçe çoğalmakta bulunmuş olduğundan bu mekteplere lüzumlu olan öğretmen adedinin arttırılması ve bunun için Gazi Öğretmen Okul ve Enstitüsü’ne alınacak talebe sayısının arttırılmasını zarurî kılmış ve bu sebeple müessesenin tedris ve idare kadrolarının tevsii icap eylemiş olduğundan lâyiha Encümenimizcede kabule şayan görülmüştür.*” (TBMM Bütçe encümeni Esas No. 1/143 Karar No. 85: 141).

Bu kanunun kabulüyle bu alandaki açığı kapatabilmek için okuldaki öğrenci sayısı 500’e çıkarılmıştır. Fakat bu uygulama da öğretmen açığını gidermede yeterli olmamıştır. Çünkü kanunun gerekçesinde de belirtildiği gibi o yıllarda meslek okullarının ve Köy Enstitülerinin sayısı artmaktadır. Yücel aynı yıl bu konudaki çabayı şu sözleriyle ifade etmiştir: “*Öğretmen yetiştirilmek hususunda bize büyük yardımı dokunan Gazi Terbiye Enstitüsü bundan beş sene evvel 270 kişilik kadro ile çalışırken geçen sene 400’e kadar çıkarıldı. Şimdi içinde bulunduğumuz bu sene, 500’ü bulmuştur. Önümüzdeki yıl bu kadronun 600’e çıkarılması için tertibat*

almaktayız...” (TBMM ZC, Dönem: VII, 13.Birleşim (22 Aralık 1943) s: 69). Okuldaki öğretmen sayısının artırılması ve yapılan çalışmalarla öğretmen miktarında kısmi bir artış sağlanmıştır. Hasan Ali Yücel 1945 yılındaki öğretmen sayısını ve yapılan çalışmaları şöyle aktarmıştır:

“1937-1938 senesinde kadromuzda 2600 asli öğretmen vardı. Biten ders yılında kadromuz 3847’ye yükselmiştir. Demek ki 1937-1938’den bu yana geçen 6-7 sene zarfında o senede bulunanların yarısı kadar, yani 1241 öğretmeni kadromuza yeniden almış bulunuyoruz. Bunda öğretmen yetiştirmek için aldığımız tedbirlerin müesseriyyetini görmekteyiz. Gazi Terbiye Enstitüsünde 200 olan mevcudun 500 küsura çıkarılması sonra Balıkesir’de bu sene mezunlarını verecek olan matematik, fizik, kimya Orta Öğretmen Okulunun açılması ve Üniversitede okumuş gençlerin yavaş yavaş öğretmenliğe rağbet etmeleriyle bu yekûnu bulmuşuz...” (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VII, 17.Birleşim (24 Aralık 1945)s: 338).

Yücel’in açıklamasında da bahsettiği gibi Gazi Orta Öğretmen Okulu’nun kadrosunun artırılması, öğretmen okullarından mezun olanların sayısının artması ve üniversitede okuyanların öğretmenlik mesleğine rağbetlerinin artmasına karşılık ortaöğretimdeki öğretmen sayısında kısmî bir artış sağlanmıştır. II. Dünya Savaşı’ndan sonra ortaokullardaki öğretmen açığı ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bu açığı kapatmak için öğretmen yetiştiren kurumların sayısının artırılmasına karar verilmiştir. Bu amaçla Reşat Şemseddin Sirer ancak ‘Eğitim Enstitüleri’ adı altında açılacak öğretmen yetiştiren kurumlarla, orta dereceli okulların öğretmen ihtiyaçlarının giderilebileceğini ileri sürmüştür. Çünkü bu tarihlerde ortaokullardaki öğretmen ihtiyacı halen yükseköğrenim görenler arasından, Gazi Terbiye Enstitüsü mezunlarından ve ilkokul öğretmenlerinden sınavla ortaokul öğretmenliğine geçenler olmak üzere üç kaynaktan karşılanmaktadır. Aslında Sirer, bu projesini daha Bakan olmadan önce de denemeye, uygulamaya dönüştürmeye yönelik girişimlerde bulunmuştur. Bu amaçla 1945 yılında bir kanun çıkarabilmek için yasa tasarısı hazırlamış ve bu konuda şunları söylemiştir:

“Kısa bir zaman zarfında memleketin bütün kaza merkezlerinde ve kasabalarında ortaokulu açılmış görebilmek için yapacağımız şeylerden birisi şudur: İlk ve ortaokul öğretmenliğini birleştireceğiz. Ortaokulu ilkokulun kasaba ve şehirde bir devamı ve tamamlayıcısı olarak kabul edeceğiz. Acaba bu mümkün müdür, yoksa

bir, bi'at mı, olur! İlk ve ortaokul öğretmenliğinin birleştirilmesi keyfiyeti yani tahsilin başlangıcından itibaren sekizinci sınıfa kadar çocuklarımızı yetiştirecek insanların aynı menşeyden çıkması keyfiyettir. Arkadaşlar, dünyanın birçok memleketlerinde bu böyledir. Bizim orta ve ilkokul dediğimiz sınıfların heyeti umumiyesine şamil olan mekteplerin hocaları tektir. O halde biz de o tip bir takım öğretmen yetiştiren müesseselere muhtacız ki, buradan çıkanlar hem bugünkü ilkokulun ve hem de ortaokulun çocuklarını okutsunlar... Bu tip okullardaki, tedrisatın, öğretimin karakteri nasıl olacaktır? Bu tip okulların karakteri şu olacaktır: Lise tahsilini ikmal etmiş çocukların pedagojik formasyonunu temin edeceğiz ve bir her dersin tedris usulünde derinleşme imkânını vereceğiz. Bunların lisenin son sınıfına kadar, her konuda almış oldukları bilgi dışında yeni bir bilgi almalarına ihtiyaç yoktur. Öğretmenleri böyle bir tertip ile yetiştirmekten ne fayda doğacaktır. Mevcut Muallim mektepleri; bugün sayıları on, on iki kadardır bunların öğretim kadroları yine mevcut öğretmen okullarımızdan ve bazı liselerden tedarik etmem mümkündür. Bu ders senesi olmasa bile gelecek ders senesi başında faaliyete geçildiği takdirde, şu netice hasıl olacaktır: 1948, 1949 senelerinde bu okullar bize 1000 mezun verdikleri takdirde Türkiye'deki bütün kazaların ortaokullarının ilk sınıfı teşekkül etmiş olacaktır. Ertesi sene ortaokulların ikinci sınıfı, üçüncü senede de ortaokulların üçüncü sınıfı teşekkül etmiş olacaktır. Ve önümüzdeki 6-7 sene içinde Türkiye'de ortaokul bulunmayan ilçe merkezi; kalmayacaktır.” (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VII, 60.Birleşim (23 Mayıs 1945) s: 298-299).

Sirer bu sözleriyle açılmasını düşündüğü Eğitim Enstitüleri'nin bir nevi plânını yapmıştır. Fakat bunu TBMM'de kabul ettirememiştir. Hasan Ali Yücel bu projeye karşı çıkılmasının nedenini aynı yıl TBMM'de şu sözleriyle ifade etmiştir: “*Bu projede bugünkü ile öğretmen okulları pedagoji enstitüleri haline getirilmeli, bunlara öğrenci olarak lise mezunları alınmalı, pedagoji enstitülerinde öğretim iki yıl olmalı, bu kurumları bitiren geçler birleştirilmiş ilk ve ortaokul öğretmenliğine aktarılmalı. Bu suretle ortaokullarla şehir ilkokulları aynı yüksek menşeylerden gelen öğretmenlerle idare olunacaktır. Tetkiklerimiz neticesinde, vardığımız kanaat şu oldu: Bunun, birinci kısmına tamamen iştirak ediyoruz. Nitekim Balıkesir'de Edirne'de, Adana'da, İzmir'de açtığımız ve açmağa teşebbüs ettiğimiz orta öğretmen okulları buna delildir. Burada arkadaşımızla beraberiz. Yalnız, ilkokul*

öğretmenleriyle ortaokul öğretmenlerini aynı menşeyden çıkarmak durumuna henüz gelmiş halde değiliz. Bu projeyi gerçekleştirmekte lise mezunlarının olgunluk verenerinin çoğaldığını arkadaşım ileri sürerek öğretmen olmak üzere bol istekli bulacağımızı ifade ediyor. Tecrübemiz bunun zıddını göstermektedir. Biz parasız yatılı talebe imtihanları yaparken, evvelce, 4500 - 5000 arasında çocuk imtihana girdiği halde elimizdeki kamuni salâhiyeti kullanarak öğretmen olmak üzere imtihana çağırduğumuz zaman bu rakam 2500'e düşmüştür...” (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VII, 17.Birleşim (24 Aralık 1945)s: 342-343).

Hasan Ali Yücel'in sözlerinden de anlaşıldığı gibi, lise mezunu olanların öğretmenlik mesleğine yönelik ilgisinin az oluşu, o tarihte bu planı gerçekleştirmeyi mümkün kılmamıştır. Şemsettin Sirer ancak Milli Eğitim Bakanı olunca düşüncesini gerçekleştirebilmek için gerekli yetkiye kavuşmuştur ve 1946 yılında Eğitim Enstitüleri'ni şöyle anlatmıştır:

“Şehir ilkokulları öğretmenlerini, öğretmen okullarında yetiştiriyoruz. Bunlar ortaokul mezunu olarak üç senelik bir zaman zarfında umumi bilgilerini genişletmekle beraber onları bir de meslekî formasyondan geçiren müesseselerdir ve mezunları 5 aylık ilk tahsilini vermek salâhiyetiyle teşhiz edilmişlerdir. Şehir öğretmen okullarını, aşağıda arzedeceğim sebeplerle, yükseltiyoruz ve bunları tekâmüllerine, istihalelerine devam ettiriyoruz, eğitim enstitüleri haline getiriyoruz. Eğitim enstitüleri bütün ileri dünya memleketlerindeki örneklerine mütenazır olarak, lise mezunu alacak ve iki senelik bir pedagojik formasyondan geçirdikten sonra onu, hizmete; hayata sevkedecektir. Bu suretle daha yüksek umumi bir bilgi kazanmış olan ve meslekî formasyondan geçmiş olan bu eğitim enstitülerinin yetiştirdiği hocalar, yalnız tahsilin ilk beş yılının hocalığını yapmağa yetkili hocalar olmayacaklar, bundan başka daha ileri bir tahsil kademesi teşkil eden sınıfların da yetkili hocaları olacaklardır. Bu suretle önümüzdeki zaman içersinde ilkokul hocaları, şehirlerimizdeki ilkokul hocaları yüksek tahsil müessesesi karakterini iktisap etmiş müesseselerden çıkanları için, bir yüksek tahsil müessesesinin bahşettiği hakları ve şerefi ihraz edecekleri için, müsterih adamlar olacaklardır. Cemiyet içerisinde itibarları, haysiyetleri şerefleri daha yükselmiş bir adam olmanın vereceği huzur ve güveni duyacaklardır.”(TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, 22.Birleşim (24 Aralık 1946) s: 462).

Sirer, bu konuşmasında da bahsettiği gibi mevcut üç sınıflı İlköğretmen Okullarının Eğitim Enstitüleri haline getirilerek, ortaöğretimin öğretmen ihtiyacının karşılanabilmesi için 1946 yılının Ağustos ve Eylül aylarında bakanlıkta ciddi bir çalışma yaptırmıştır. Bu çalışmalar devam ederken 19 Eylül 1946 tarihinde Cumhuriyet gazetesine yapmış olduğu bir açıklamasında, mevcut şehir öğretmen okullarından üçünün bu yıl, dördünün gelecek yıl, geriye kalanlarının da 1948 Eylül'ünde Eğitim Enstitüleri haline getirileceğini belirtmiştir. Yine aynı açıklamasında eğitim enstitülerine lise mezunları ile şehir ilköğretmen okulu mezunlarının alınarak iki yıllık bir öğretimden sonra ortaokulların Müzik, Beden Eğitimi, Resim-İş, Yabancı Dil derslerinin dışında kalan derslerini okutabilecek yeterliğe sahip öğretmenler olarak yetiştirileceklerini ifade etmiştir. Böylece özel yetenek isteyen derslerin dışında kalan dersleri okutabilecek ortaöğretim sınıf öğretmenlerinin yetiştirileceğini ve Eğitim Enstitülerinin birer yükseköğretmen kurumu olacaklarını belirtmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 19 Eylül 1946). Nitekim Sirer daha sonra basına yapmış olduğu açıklamalarında ve TBMM'deki konuşmalarında, aynı nokta üzerinde önemle durmuş ve bunun gerçekleştirilebileceğini savunmuştur. Sirer'in bu konudaki sözleri şöyledir:

“Eğitim enstitüleri 1948 sonbaharından itibaren bize ilk yılda 500, ikinci yılda 500, ondan sonraki yıllarda her sene bin mezun verecektir. Bu feyizli kaynağın zengin hasılâsı ile ilk hamlede, 1948 yılını takip eden üç beş sene zarfında bütün memleketi ortaokul ile cihazlamak mümkün olacaktır. Eğitim enstitüleri bize ilk ve ortaokullarımızda beden terbiyesi, müzik, resim iş ve yabancı dil gibi hususi bir istidat ve maharet isteyen derslerin dışında kalan dersleri okutan hocaları yetiştirecektir. Eğitim enstitülerinin içinde ve bunlara muvazi olarak beden eğitimi, resim-iş, ve müzik hocalarını yetiştiren kaynakları da ayarlamak yolundayız.” (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, 22.Birleşim (24 Aralık 1946)s: 463).

Reşat Şemsettin Sirer Öğretmen Okullarının Eğitim Enstitüsü haline getirilmesiyle ilgili de şunları söylemiştir: *“Bugün okullarda şehir ilkokullarına, öğretmen okullarından çıkan gençlerimizi hoca tâyin ediyoruz, bir yandan Eğitim enstitülerimizi kurarken öğretmen okullarımızı da kuvvetlendirmek yolundayız. Fakat bir gün gelecek artık bugün kuvvetlendirerek muhafaza ettiğimiz öğretmen okullarımızda, tekâmüllerininileri bir merhalesini teşkil eden Eğitim enstitüleri*

haline getireceğiz.” (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, 26.Birleşim (29 Aralık 1947)s: 618-619).

Sirer 8 Ekim 1946 tarihinde yine Cumhuriyet Gazetesi’ne vermiş olduğu demecinde, eğitim enstitülerinin kuruluşu ile ilgili olarak daha ayrıntılı açıklamalarda bulunmuş ve Türkiye’nin eğitim ihtiyacının ortaokulun, ilkokulun bir tamamlayıcısı ve devamı olarak geliştirilmesini zorunlu kıldığını ve bunu önlemenin de asla mümkün olmayacağını dile getirmiştir. Sirer, aynı açıklamasında mevcut ilköğretmen okullarının eğitim enstitüleri haline getirilmekle Türkiye’de yüz yıllık bir geçmişi olan şehir öğretmen okullarının bugünkü hayatın ve zaruretlerin icaplarına göre tekamül edeceklerini vurgulamış ve eğitim enstitülerini bitirenlerin özel yetenek dersleri dışındaki tüm dersleri okutmaya yetkili olarak yetişeceklerini dile getirmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 8 Ekim 1946).

Eğitim enstitüleri konusu, Reşat Şemsettin Sirer döneminde 2.12.1946 tarihinde toplanan III. Milli Eğitim Şurasında da ele alınarak görüşülmüştür. Toplanan bu şurada “Orta ve Bu Derecedeki Teknik Öğretmen ve Öğreticileri ile İlgili Mevzuatı Ayarlama Komisyonu Raporu” görüşülürken önemli kararlar alınmış ve bu raporlarda alınan kararlar öğretmen yetiştirme uygulamalarına yön vermiştir. Raporda Eğitim Enstitüleri ile ilgili şu öneriler sunulmuştur:

“Bugün ilk ve ortaokul adları altında ayrı ayrı okullar halinde işleyen kurumların, psikolojik, pedagojik sebepler dolayısıyla ve seviyelerine ulaşmak zorunda olduğumuz memleketlerin misaline uyularak 8 yıllık öğrenim veren ve bir bütün teşkil eden okul tipine irca edilmesi zaruri olduğuna göre, gerek orta ve gerek ilkokul sınıfları için yüksek tahsil görmüş yeni tip bir öğretmen yetiştirecek kaynakların tesisi tabii görülmüştür. Bu müesseseler kurulurken, Müzik, Resim-İş, Beden Eğitimi, Biçki-Dikiş ve Yabancı dil gibi özel bir bilgi, maharet veya istidat isteyen dersler için ayrı ayrı öğretmenler yetiştirilmesi ve bu öğretmenlerin 8 yıllık okullarda, yabancı dil müstesna, branşları ile ilgili dersleri küçük sınıflardan itibaren deruhte etmeleri çok yerinde olacaktır. Bunların dışında kalan derslerin, öğrenim süresi 8 yıl olacak olan bu dönemde bir ihtisas mevzuu olarak alınması ve ayrı ayrı mütehassıs öğretmenler tarafından okutulması, öğretim ve eğitim bakımından faydalı ve lüzumlu görülmemiştir. Aksine olarak bu sınıflarda ders okutan öğretmenlerin yukarıda sözü geçen dersler dışında kalan bütün dersleri

okutmaya yetkili olarak yetiştirilmelerinin öğretim bakımından lüzumlu, ve yönetim yönünden kolaylıklar sağlaması, ortaokulların yurdun her tarafına bir an önce ulaştırılması bakımından faydalı olacağı tesbit edilmiştir. Mesele öğretmen bakımından mütalaa edilince de kuvvetli genel bir kültüre sahip olan ve meslekî formasyonunu yüksek bir tahsil ile tamamlamış bulunan bir öğretmen için 5 yıllık ilk öğrenim kademesinde bir sınıfın birkaç dersini veya bir okulda yetine göre değişik bilgi dersleri gruplarını hiç bir zorluk çekmeden okutabileceği kanaatine varılmıştır. Ayrıca; bu surede yetişecek öğretmenler lüzumuna göre bir sınıfın muhtelif derslerini üzerlerine alabilecekleri gibi, bu onlara, öğrencilerini daha yakından tanımak, eğitim bakımından ödevlerini daha iyi yapabilmek, öğrencilere derslerde verilecek ödevleri ayarlamak ve daha az sayıda öğrenci ile meşgul olabilmek imkânlarını da sağlayacaktır. Bu itibarla Öğretmen Okullarımızın yüksek dereceli birer “Eğitim Enstitüsü” haline sokularak yeni eğitim ve öğretim esaslarına göre teşkilâtlandırılmaları, bu enstitülere olgunluğunu vermiş lise mezunları ile öğretmen okulu mezunlarının alınmaları ve bunların iki yıllık bir öğrenim süresi içinde meslekî bir formasyon alıp 8 yıllık okulların yüksek tahsil mezunu öğretmeni olarak yetiştirilmeleri yerinde ve isabetli görülmüştür. Bu karar şerefli bir tarihe malik bulunan öğretmen okullarımız için yeni bir hayat ve hareket hamlesi olması bakımından da sempati ile karşılanmaya değer görülmüş ve komisyonumuz, bu karardaki isabeti yüksek şûraya ifade etmeyi bir vazife bilmiştir.”

“Eğitim enstitülerinde öğretmen yetiştirilmesi sağlanırken bu okulların, köy enstitülerinin ve diğer orta dereceli okulların müzik, resim-iş, beden eğitimi, yabancı dil dersleri için de birkaç eğitim enstitüsünde, yeniden, bu branşlara öğretmen yetiştirecek bölümlerin hemen açılması ve bu enstitülerin bu istikamette vazifelendirilmesi zaruri görülmüştür.”(Üçüncü Milli Eğitim Şûrası, Orta ve Bu Derecedeki Teknik Öğretim Okulları ve Öğreticileri ile İlgili Mevzuatın Bugünkü İhtiyaçlarla Ayarlanması Komisyonu Raporu, 1946, ss: 8-10).

Yukarıda alınan kararlar neticesinde öncelikle Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü ile Yücel'in bakanlığı döneminde açılan Necati Bey Terbiye Enstitüsü ile İstanbul Öğretmen Okulu yeni bir anlayışla 1946-1947 eğitim öğretim yılından itibaren Eğitim Enstitüsü haline getirilmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 19 Eylül 1946). Böylece bu okulların yeni durumlarına göre birinci sınıflarına öğrenciler Eğitim Enstitüsü

öğrencisi olarak alınmış, ortaöğretmen okulunun da tasfiyesine gidilmiştir. Türkçe, Tarih-Coğrafya, Eğitim bilimi, Matematik, Fizik-Kimya, Biyoloji Bölümlerinin birinci sınıfları kaldırılmış, Müzik, Resim-İş, Beden Eğitimi, Yabancı Diller Bölümleri ise eski statüleriyle bırakılarak yeni Enstitü yapısı içine alınmışlardır. Bu arada Necati Bey Eğitim Enstitüsü'nün ikinci sınıf öğrencileri de Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'ne nakledilmiştir. Yine 1946-1947 eğitim öğretim yılında İstanbul Eğitim Enstitüsü, 1947-1948 eğitim öğretim yılında da Adana Eğitim Enstitüsü açılmıştır (Başar, 2004). Gazi Terbiye Enstitüsü'nde 1941-1942 eğitim öğretim yılında açılan Fransızca şubesine ek olarak 1944-1945'te İngilizce, 1946-1947'de Almanca şubeleri açılmıştır. 1945 yılında açılan Necati Bey Eğitim Enstitüsü'nün yanında İstanbul, İzmir, Bursa ve 1959'da Buca Eğitim Fakülteleri açılmıştır.

Sayıları hızla artan ortaokullara, her ders için ayrı branş öğretmeni yetiştirilmesi için, türkçe, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, matematik, tabiat bilgisi, fizik ve kimya derslerinin hepsini okutabilecek öğretmenler yetiştirilmek istenmiş, bu amaçla 1946-1947 eğitim öğretim yılında, Toplu Dersler Bölümü kurulmuştur. Okulun adı da aynı yıl 'Gazi Eğitim Enstitüsü' olmuştur (Cicioğlu, 1985).

1947 yılında hazırlanmış bulunan 'Eğitim Enstitüleri Geçici Yönetmeliği' nde Eğitim Enstitüleri tanımlanmıştır. Buna göre;

Madde 1: Eğitim enstitüleri, ilk ve ortaokulu içine alan, öğrenim süresi sekiz yıllık okullara, ortadereceli öğrenim kurumlarına ve köy enstitülerine öğretmen yetiştiren bir yükseköğretim kurumudur.

Madde 3: Eğitim enstitüleri(Toplu dersler bölümü) ve (Tek dersler bölümü) olmak üzere iki kısma ayrılır.

a)Toplu dersler bölümünde, birinci maddede sözü geçen sekiz yıllık okulların Müzik, Resim-İş, Beden Eğitimi, Yabancı dil, Biçki Dikiş dersleri gibi özel maharet isteyen derslerin dışında kalan bütün dersleri okutmaya yetkili öğretmenler yetiştirilir. Bu bölümün öğrenim süresi iki yıldır.

b)Tek dersler bölümü, Müzik, Resim-İş, Beden Eğitimi ve Yabancı dil şubelerini ihtiva eder. Bunlardan Müzik, Resim-İş şubelerinin öğrenim süresi üçer yıl, Beden Eğitimi ve Yabancı Dil şubelerininiki ikişer yıldır (TD, Sayı: 423: 173).

Görüldüğü gibi Reşat Şemsettin Sırer'in bakanlığı döneminde ortaokul öğretmen açığını gidermek için açılan Eğitim Enstitüleri ile lise ve öğretmen okulu

mezunlarının iki yıllık bir eğitimden geçirildikten sonra branş öğretmeni olarak yetiştirilmeleri doğrultusunda bir politika izlenmiştir. III. Milli Eğitim Şûrasında da alınan kararların uygulamaya geçirilmesiyle bu dönemde ortaokullardaki öğretmen açığının kapatılması için izlenen politikayla olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Eğitim Enstitüleri uzun yıllar bu alandaki öğretmen açığını gideren kaynaklar olmuşlardır.

Reşat Şemsettin Sirer'den sonra Milli Eğitim Bakanı olan Tahsin Banguoğlu zamanında 22 Ağustos 1949 tarihinde toplanan IV. Milli Eğitim Şûrasında Eğitim Enstitüleri konusu tekrar gündeme gelmiştir. Bu şurada öğretmen yetiştiren en önemli kurumlardan olan Eğitim Enstitüleri'nin teşkilâtlanma, program, öğretimde yapılması istenen değişiklikler 'Ortaokullara ve Liselere Öğretmen Yetiştiren Eğitim Enstitüleri ve Yüksek Öğretmen Okulu Teşkilatını Yeni İhtiyaçlara Göre Düzenleme İşleri Komisyonu'nda görüşülmüş ve bu konuda bir rapor hazırlanmıştır. Raporda ilk önce Eğitim Enstitüleri'nin teşkilatlanma, program, öğretimde yapılması istenen değişiklikler maddeler halinde belirtilmiştir. Raporun başlangıcında ortaokulların tanım ve özellikleri belirtildikten sonra ortaokullarda öğretimde aksayan yönler, ortaokul öğrencisinin pedagojik konumu, eğitime bakış açısı değerlendirildikten sonra ortaokullarda görev alacak öğretmenlerin yetiştirilmesinde bu ölçülerin dikkate alınması ve ortaokulu ilkokulun bir devamı şeklinde algılanmasının gerekliliği vurgulanmıştır (Dinç, 1999). Raporda yer alan öneriler şöyledir:

“Muayyen derslerde ihtisaslaşmaya doğru gitmiyerek bilim şubelerinde toplu bir görüş kazanan, mürebbiiği ihtisas olarak kabul eden, öğrencileri muhtelif cepheleriyle daha yakından tanıyan ve davranışlarını ona göre düzenleyen, dersler arasındaki sıkı bağlılığı gerçekleştirebilen, öğrencilerin fikri, bedenî, ahlâki eğitimleriyle daha yakından meşgul olabilen öğretmenler yetiştirmek hususunda bir metod ve anlayış değişikliğine ihtiyaç vardır.

“Eğitim enstitüleri iki yıllık bir bilgi tamamlama safhasından sonra meslek bilgilerinin ve tatbikatının üçüncü yılda ve staj devresinde öğretmen namzedine kazandırılması teklif edilmektedir. Hâlbuki öğretmen namzetleri okutacakları derslere ait bilgi tamamlama işi ile meslekî formasyonun birbirinden ayrılması, okulun hedeflerine tamamen aykırı düşmektedir. Böyle bir tertip, öğretmeni tamamen mücerret ve tatbiki müşkül birtakım kaideler öğrenmekten ileri götüremez. Aksine olarak öğretmen namzetleri tarafından meslekî bilgi, itiyat ve tatbikatın ancak

yaşanılarak öğrenilebileceği yine pedagojinin bize ilham ettiği bir prensiptir. İki yıl yalnız okutacağı derslere ait bilgisini artırmakla meşgul olduktan sonra üçüncü yıl namzedi başlı başına bir lisans teşkil edecek kadar çeşitli ve teorik meslek dersleri verilmesi halinde bu pedagojik bilgiler eğreti bir yük gibi öğretmenin sadece hafızasında kalmaya, hattâ unutulmaya mahkûm olacak ve bu bilgiler bir bütün olarak verilmek istenen, meslekî formasyonun teminine yaramayacaktır. Meslek bilgilerini öğrenme safhasıyla umumî bilgilerini kazanma safhalarının birbirinden ayrılması uygun olamayacağı kanaatine varılmıştır.

Öğretmen namzedi şahsi çalışmalarıyla kendisine ortaokul konularına hâkimiyet temin edecek kadar bilgi toplamasını ve bu bilgilerini artırma yollarını, öğreteceği konuları birer tatbikat konusu haline getirerek öğretme yollarını da öğrenmeli ve bu çalışmalar esnasında rastlayacağı meslekî problemleri de kendilerine en lüzumlu nazarî meslek dersleri yardımıyla çözmeye çalışmalıdır. Bütün bu faaliyetler namzedin yarınki meslek hayatının ta kendisidir. Esasen meslek okullarında yaratılmak istenen meslekî sevgi ve heyecanı da müessese içinde bu türlü bir faaliyet mevcut olmadıkça yaratmak mümkün olamaz.

Yukarda arzedilen pedagojik sebepler ve idarî zaruretler dolayısıyla, bugün toplu dersler adı altında toplanan derslerin tekrar bilim dallarına göre parçalanmasının doğru olmayacağı, ancak namzetlerin ikinci bir branş için de yetiştirilmeleri zarureti karşısında ve şahsî çalışmalarına daha fazla imkân vererek daha iyi yetişmelerini mümkün kılmak üzere Eğitim Enstitüleri tedrisatının edebiyat ve fen namıyla iki bölüme ayrılması ve esasen ayrı bir şube olarak çalışmakta olan yabancı dil şubeleriyle beraber üç bölüm halinde ve iki yıllık bir tahsil süresi üzerine teşkilâtlandırılması uygun görülmüştür.

Eğitim Enstitülerine müzik, resim-iş, beden eğitimi şubelerinin bugünkü müstakil hüviyetlerini muhafaza etmeleri ve geniş kadrolu orta dereceli okullarda bu dersleri okumak üzere müstakil öğretmenler yetiştirilmesi bu bakımdan tavsiyeye şayan görülmüştür. Ancak Şûraya sunulan projede belirtildiği gibi, açılacak olan yüzlerce ortaokula müzik, resim-iş, beden eğitimi ve ev işleri dersleri için haftada 3-5 saate bir öğretmen tayini imkân dahilinde görülmediğinden ve bu okullarda adı geçen derslerin eğitsel değeri de ihmal edilemeyeceğinden fen, edebiyat ve lisan

bölümlerine alınacak öğrencilerin yukarıda adı geçen ikinci branş derslerinde yalnız bir tanesinde de yetiştirilmesi uygun görülmüştür.

Eğitim Enstitüsü mezunlarının stajları enstitülerin bulunduğu veya civarındaki şehirlerdeki orta dereceli okullarda ve köy enstitülerinde, mezun oldukları enstitülerin nezareti altında yapmaları uygun görülmüştür.” (Dördüncü Milli Eğitim Şûrası, “Ortaokullara ve Liselere Öğretmen Yetiştiren Eğitim Enstitüleri ve Yüksek Öğretmen Okulu Teşkilatını Yeni İhtiyaçlara Göre Düzenleme İşleri Komisyonu Raporu, 1949, ss: 4-7).

Bu öneriler doğrultusunda Eğitim Enstitülerinde Fen ve Edebiyat olarak toplu dersler iki bölüme ayrılarak öğretime başlanmış ve yabancı dil bölümleri üç yıla çıkarılmıştır (Dinç, 1999). Bu uygulamanın gerekçesini Milli Eğitim Bakanı Banguoğlu IV. Milli Eğitim Şurasının açılışında şöyle açıklamıştır: *“Eğitim enstitüleri orta mektebin bütün esas derslerini okutacak bir öğretmeni yetiştirmektedir. Bu tabiiyle küçük kasabalar için kullanışlı bir öğretmendir. Ancak bu sistem içerisinde ikmal edilmemiş cihazlar da vardır. Meselâ, üç dersaneli bir mektebe üç tane toplu ders hocası verilmek fakat ayrıca tek dersler için en aşağı beş tane de öğretmen göndermek lâzım gelmektedir: Müzik için bir, beden terbiyesi için bir, resim ve el işleri için bir, dikiş için bir, yabancı dil için bir öğretmene ihtiyaç vardır. Bu üç öğretmenin toplu ders vermesinin, ötekileri bu durumda oldukça fiili bir faydası görülmemektedir. Yani kadro imkânları bakımından toplu dersleri ikiye veya üçe bölebiliriz... Mademki bu ortaokullar memleketin kasabaları ölçüsünde yayılacaktır, tasarruflu bir kadro ile ortaokul açmanın çaresini bulalım, ona göre hareket edelim. Onun için şöyle düşünülmüştür. Bu toplu dersleri ikiye bölebiliriz. Bu öğretmenlerden bir kısmı edebiyat, bir kısmı da fen derslerini okutabilir. Fakat buna mukabil bu hocalardan yardımcı bazı maharetler istiyeceğiz, istidatlarına göre... Bu suretle kadrolardan tasarruf imkânı hâsıl olacaktır. Bu tertip ile 5 ilâ 6 hoca ile bir ortaokul açmak imkânına kavuşabileceğiz.” (Milli Eğitim Şurası Kılavuzu, 1949: 20-21). Aynı şekilde şûra kararı olan bir başka gelişme Eğitim Enstitülerinin üç yıla çıkarılması ve Eğitim Enstitülerinin staj uygulamalarında fonksiyonelliğin artırılmasıdır. (Dinç, 1999).*

Bu şûrada alınan kararların uygulamaya geçirilmesiyle bu dönemde ortaokulların öğretmen ihtiyacının karşılanması için önemli adımlar atılmıştır.

B.2. Lise Öğretmen Okulları

Cumhuriyet döneminde ortaöğretim öğretmenlerinin, özellikle lise ve dengi okulların genel kültür dersleri öğretmenlerinin yetiştirilmesinde önemli katkısı olan kurumlardan biri de Yüksek Öğretmen Okulları olmuştur. 1891 yılında kurulan ‘Darümuallimîn-i Âliye’, genellikle Cumhuriyet’in ilânından sonra açılan bu tip öğretmen okullarının ilk örneği sayılır.

Aşağıdaki tabloda yıllara göre Yüksek Öğretmen Okulu’nun gelişme durumu gösterilmiştir:

YILLAR	OKUL SAYISI	ÖĞRETMEN SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI	MEZUN SAYISI
1924-25	1	5	82	-
1925-26	1	7	105	-
1926-27	1	6	76	-
1927-28	1	7	79	9
1928-29	1	4	88	12
1929-30	1	4	89	18
1930-31	1	4	112	23
1931-32	1	4	101	26
1932-33	1	4	90	7
1933-34	1	4	105	27
1934-35	1	4	108	27
1935-36	1	4	116	9
1936-37	1	4	122	10
1937-38	1	12	136	35
1938-39	1	12	170	34
1939-40	1	12	165	10
1940-41	1	11	188	17
1941-42	1	1	185	20
1942-43	1	12	174	12
1943-44	1	12	190	22

1944-45	1	14	185	27
1945-46	1	11	181	19
1946-47	1	4	166	26
1947-48	1	4	122	85
1948-49	1	3	82	24
1949-50	1	3	82	24

(Gelişli, 2009: 70).

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi Darülmualimîn-i Âliye Cumhuriyet döneminden İsmet İnönü döneminin sonuna kadar geçen süreçte istikrarsız bir gelişim göstermiştir. Darülmualimîn-i Âliye dışında genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına öğretmen yetiştiren başka bir okulun olmaması nedeniyle Cumhuriyetin ilk yıllarında karşılaşılan başlıca sorunlardan biri de istenilen sayıda ve nitelikte lise öğretmenin bulunmayışıdır. 1923 yılında ülkemizde 513 lise öğretmeni bulunduğu belirtilmektedir (Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme, 1995).

İstenilen sayı ve nitelikteki öğretmen azlığı, 1930’lu yıllardan itibaren hükümetleri ve Milli Eğitim Bakanlığını bu alanda çeşitli tedbirler alma yoluna sevk etmiştir. Bu yolda atılan ilk adım 1934 yılında çıkarılan ‘Ortaöğretim Okullarında Yardımcı Öğretmen Çalıştırılması Hakkındaki 20.12.1934 tarih ve 2624 numaralı Kanun’dur. Bu kanun ile ortaöğretimdeki öğretmen açığı giderilmeye çalışılmıştır. Ortaöğretime öğretmen temininde güçlüklerle karşılaşılması sonucu çeşitli kaynaklardan bu alana öğretmen teminini gündeme getiren bu kanunun ilgili maddeleri şöyledir:

Madde 1: *Maarif Vekilliği, orta tahsil mekteblerinde açıktan, resmî dairelerden veya hususî işi olanlardan aylık ücretle üç yıl için yardımcı muallim tayin edebilir.*

Madde 3: *Yardımcı muallimlik orta tahsil muallimliği için kazanılmış hak olmaz. Ancak bunlardan 439 sayılı kanunun hükümlerine uygun olarak imtihan verenler orta tedrisat muallimliği hakkını elde ederler* (Resmi Gazete, Sayı:2890: 1).

Bu kanunun kabulü ile yardımcı öğretmenler vasıtasıyla bu alandaki öğretmen açığı giderilmeye çalışılmışsa da yeterli olamamıştır. 1939 yılında hazırlanan Türkiye’de Tahsilin Bugünkü Durumu ve Ana Meseleleri Hakkında Rapor’da lise öğretmenleriyle ilgili şu öneriler yer almıştır:“*Lise öğretmen kadromuzun yıllık normal boşluklarının doldurulması için bu kadroya her sene çok iyi yetiştirilmiş 70-*

80 genç öğretmen katılması lâzımdır. Klâsik dersler için öğretmen yetiştiren yüksek öğretmen okulu ile spor ve beden terbiyesi, resim ve el işleri dersleri için öğretmen hazırlayan müesseselerimizi verecekleri mezunların sayı ve kalitesi bakımından ihtiyacımızı karşılayacak şekilde çalıştıracak tedbirlere tevessül olunmuştur. Ankara Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi de bu yolda hizmete iştirak edecektir. Ortaokullarımızda olduğu gibi liselerde de bugün vazife gören öğretmenlerin; menşelerinin başka başka oluşu sebebi ile; ilmî seviyeleri ve öğretmenlik kudretleri aynı değildir. Bunlar içinde zayıf olanları yetiştirmek, yeniden öğretmen yetiştirmek kadar ehemmiyetlidir. Bunun için ihtisas müfettişlerini artırmağı ve bu müfettişlere bir plân dahilinde öğretmenlere her hususta yardım etmeğı esaslı çarelerden biri olarak görüyoruz. Ders kitapları dışında sırf öğretmenler için etüt kitapları vücuda getirilmesi de onların İlmî seviyelerini yükseltmek yolunda faydalı olacaktır. Lise öğretmeninden beklediğimiz hizmetler, üstün vasıflar sahibi mürebbilerin başarabileceğı işlerdir. Lise öğretmenini bu üstün mürebbilik seviyesine çıkarabilmek için, onun mesleğine yüksek istidatlı memleket evlâdını çekebilmelidir. Liseleri bitirmek üzere bulunan talebenin en liyakatlılarının hatırladıkları meslekler arasında lise öğretmenliği de bulunmalıdır. Bunun için de bugün kısmen temin edilmiş bulunan maddî refahtan başka lise öğretmenliğinin cemiyetin en şerefli mesleklerinden biri olduğu hakkında bir kanaat teessüs, etmesi lâzımdır. Lise öğretmenliğinin mahiyet itibariyle akademik kariyer dahilinde sayılması, lise öğretmenine yüksek tahsil müesseselerinin tedris usullerine verilen profesör veya doçent unvanlarından birinin verilmesi liyakat ve kıdemine göre de en yüksek devlet memurlarının paye ve maaş hukukuna kadar yükselebilmek imkânları temini bu mesleğin şeref ve cazibesini artırmak yolunda ilk vechlede akla gelen ve üzerinde düşünülmesi lâzım gelen tedbirler arasındadır.” (Türkiye’de Tahsilin Bugünkü Durumu ve Ana Meseleleri Hakkında Rapor, 1939: 48-49).

1934 yılında kabul edilen ve 1940’lı yıllara gelindiğinde hala uygulamada olan ‘Ortaöğretim Okullarında Yardımcı Öğretmen Çalıştırılması Hakkındaki Kanun’un süresi 1941 yılında 9.11.1941 tarihinde kabul edilen ‘Ortaöğretim Okullarında Yardımcı Öğretmen Çalıştırılması Hakkındaki 2624 numaralı Kanun’ ile üç yıl daha uzatılmıştır. Kanunun ilgili maddesi şöyledir:

Madde 1: *Orta tahsil mekteblerinde yardımcı muallim çalıştırılması hakkındaki 20 -XII -1934 tarih ve 2624 sayılı kanunun evvelce 3299 sayılı kanunla uzatılan meriyet müddeti üç yıl daha uzatılmıştır (TBMM ZC, Dönem: VI, 25.Birleşim (6 Ocak 1941)s: 311).*

439 sayılı Orta Tedrisat Öğretmenleri Kanununun 7. maddesi gereğince öğretmen olmak isteyenler hakkında 1941 yılında 9.11.1941 tarihinde kabul edilen talimatnamenin ilgili maddesi şöyledir:

Madde 2: *Tam devreli liseden mezun olmak, mezun olanların ayrıca olgunluk imtihanından geçmiş olmaları veya yedi senelik idadi, yahut dört, beş ya da altı senelik öğretmen okulu diplomasına sahip olmaları gerekmektedir. Öğretmen okulu mezunlarının en az iki sene ilkokullarda öğretmenlik yapmış olmaları şarttır.*

Madde 3:*Bu suretle öğretmenliğe talip olanlar imtihan açıldığında doğrudan doğruya Maarif Vekilliğine müracat ederler (TD, Sayı:125: 180).*

Bu uygulama ile bu alandaki öğretmen açığı yine de tam olarak kapatılamamıştır. Hasan Ali Yücel'in bakanlığı döneminde 1943 yılında İsmet İnönü, Maarif Vekilliğince Ankara'ya davet edilen lise müdürleri ile ortaöğretime ait meseleleri konuşmak üzere yapılan toplantıda ortaöğretim öğretmeni yetiştirme konusu üzerinde durarak gerekli tedbirlerin alındığını belirtmiştir. İnönü'nün Cumhuriyet Gazetesinde yer alan sözleri şöyledir: *“Ortaöğretime ve onun şerefli idarecileri olan sizlere memleketin büyük işlerini üzerine almış yakın arkadaşlarım gözü ile bakıyorum. Vazifelerinizi kolaylaştırmak için biz, siyasal iktidar sahipleri olanların hepsi sizin muvaffakiyetlerinize yardımcı olmayı engin bir zevk sayıyoruz. Meslekten ve esaslı yetişmiş öğretmen kadrosunu kurmak ve onların eline en yeni vasıtaları vermek başlıca emelimizdir.”* (Cumhuriyet Gazetesi, 15 Temmuz 1943).

Bu tedbirlerin bir adımı da 22 Aralık 1943 tarihinde 4504 sayılı Kanun ile 'Ortaöğretim Okullarında Yardımcı Öğretmen Çalıştırılması Hakkındaki Kanun'un süresinin 5 yıl daha uzatılması olmuştur. Uzatılma gerekçesi de şu şekilde belirtilmiştir: *“Ortaöğretim Okullarının devamlı bir şekilde gelişmesi karşısında bu okullara öğretmen yetiştiren müesseselerinin kadroları da genişletilmiş idi. Ancak Meslekî ve Teknik öğretim okullarıyla Köy Enstitülerinin açılması dolayısıyla artan öğretmen ihtiyacını, kadroları arttırılan bu müesseselerin kısa zamanda karşılaması henüz mümkün olamamıştır. Bugünkü teşkilât ve gelecek için düşünülen gelişme*

imkânlarına göre Orta ve Teknik öğretim okullarımızla Köy enstitülerimizin öğretmen ihtiyacımızı karşılamak üzere ve kanuni şartları haiz olmak şartıyla daha 4200 öğretmene lüzum vardır. Bunları kısa zamanda yetiştirmek için gerekli tedbirler alınmaktadır...” (Orta öğretim okullarında yardımcı öğretmen çalıştırılması hakkındaki 2624 sayılı kanun müddetinin beş yıldaha uzatılmasına ve ikinci maddesinin değiştirilmesinedair kanun lâyihası ve Maarif ve Bütçe Encümenleri mazbatasası (1/174): 17).

Kanunun ilgili maddesi şöyledir:

Madde 1: Orta öğretim Okullarında yardımcı öğretmen çalıştırılması hakkındaki 20.12.1934 tarih ve 2624 numaralı kanunun evvelce 3299 ve 3976 sayılı kanunlarla uzatılan yürürlük müddeti 26.12.1943 tarihinden başlamak üzere beş yıl daha uzatılmıştır (TBMM ZC, Dönem: VII, 13.Birleşim (22 Aralık 1943) s: 72). Kanunun kabulünden sonra Hasan Ali Yücel şunları söylemiştir: *“Arkadaşlarım, 1934 tarihinde aslı yüksek tasvibinize iktiran etmiş olan bu kanun, bundan önce iki defa, bu kere de üçüncü defa olmak üzere temdit edilmek için huzurunuzda gelmiş bulunuyor. Kanun çıktığından beri geçen dokuz yıl içerisinde üç defa bu kanunun uzatılmak üzere huzurunuzda gelmiş bulunması, öğretmen ihtiyacının, bilhassa orta öğretim alanında henüz halledilmediğinin bariz bir delilidir...”* (TBMM ZC, Dönem: VII, 13.Birleşim (22 Aralık 1943)s: 69). Yücel’in bu sözleri orta öğretimdeki öğretmen açığının kapatılmadığının bir göstergesidir. Ortaöğretim öğretmeni yetiştiren okullardaki öğrenci sayısının artırılması ve yardımcı öğretmenlik uygulamasının süresinin uzatılmasına rağmen açığın kapanmamasında daha önce de belirttiğimiz gibi o yıllarda Köy Enstitüleri ile meslek okullarının sayılarının hızla artmasının etkisi büyüktür.

Bu kanunun süresinin daha önce de iki defa uzatılmasının gerekçesi kolaylıkla tahmin edilebileceği gibi orta dereceli okulların öğretmen açığını çeşitli kaynaklardan karşılamak olarak belirtilebilir. Maarif Vekâleti daha sonra 4504 sayılı kanunun 2. maddesi gereğince ortaöğretim kurumlarında çalıştırılacak yardımcı öğretmenlerin nitelikleri, atanma şartları ve aylık ücretleriyle ilgili olarak bir talimatname hazırlanmış ve İcra Vekilleri Heyetinin onayından geçtikten sonra 21.3.1944 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu talimatnameye göre yüksek dereceli bir okulu veya liseyi (lise derecesinde bir okul) bitirmiş olanlar ile beş, altı yıllık

öğretmen okulunu bitirenler orta dereceli okullarda yardımcı öğretmen olarak görevlendirilebileceklerdir (Cumhuriyet Gazetesi, 9 Nisan 1944).

Tüm bu gelişmeler bu alandaki öğretmen açığını gidermeye yönelik izlenen politikanın uygulamalarıdır. Ancak kabul edilen kanunlar ve Hasan Ali Yücel'in de sözlerinden anlaşıldığı gibi bu alandaki öğretmen açığı tam olarak giderilememiştir. Bu alanda öğretmen yetiştiren tek kaynak olan Yüksek Öğretmen Okulu ile ilgili düzenlemeler daha İsmet İnönü döneminin başında 1939 yılında Hasan Ali Yücel'in bakanlığı döneminde toplanan I.Milli Eğitim Şûrası'nda da gündeme gelmiştir. Bu şurada Yüksek Öğretmen Okulu'nun amacı, işleyişi ve yapısı yeniden düzenlenmiş ve alınan kararlar doğrultusunda 1940 yılında Yüksek Öğretmen Okulu'na ait üç Talimatname çıkarılmıştır.

28.8.1940 tarih ve 167 sayılı Talim ve Terbiye Heyeti Kararı ile kabul edilen 'Yüksek Öğretmen Okulu Talimatnâmesi' ile okulun genel amacı, yapısı ve işleyişi yeniden belirlenmiştir. Adı geçen yönetmeliğin birinci maddesi; okulun ortaöğretim okullarına öğretmen yetiştirmek üzere açılmış bir kurum olduğu belirtirken; ikinci madde, Yüksek Öğretmen Okulunun (a) Türk Dili ve Edebiyatı, (b) Felsefe, (c) Tarih, (d)Coğrafya, (e) Matematik, (f) Fizik-Kimya, (g) Tabii İlimler olmak üzere yedi bölümden oluştuğunu belirtmektedir. Yönetmeliğin, öğretim ve bunu sağlayan kadroya ilişkin maddeleri ise şöyledir:

Madde: 6: Öğretim ve imtihanlar hususunda üniversite yönetmeliği ile Edebiyat ve Fen Fakülteleri Yönetmelikleri tatbik olunur.

Madde7: Her öğretim yılı başında okul müdürü Edebiyat ve Fen Fakülteleri Dekanlarıyla temas kurarak her öğrenci için o yıl geçirilecek olan sınavları gösterir bir öğretim planı hazırlar ve öğrenciye bildirir. Sene sonundaki Haziran ayı imtihan devresi içinde bu planı tamamen gerçekleştirilemeyen öğrencinin okulla ilişiği kesilir.

Madde 22: Okulun idari kadrosu, müdür ve müdür yardımcılarında oluşur.

Madde 25: Öğretim kadrosu, okulun pedagoji öğretmeni ile müzakereci öğretmenlerden oluşur.

Madde 26: Müzakereci öğretmenler Edebiyat ve Fen Fakülteleri Profesör ve Doçentleri arasından seçilir (TD, Sayı:87, s: 12-13).

Yukarda adı geçen yönetmelikle birlikte Talim ve Terbiye Kurulunun, aynı tarih ve sayılı kararında ‘Yüksek Öğretmen Okuluna Talebe Kayıt Kabul Talimatnamesi’ ni de kabul ettiği görülmektedir (Okçabol, 2005).

26.9.1940 tarih ve 185 sayılı Talim ve Terbiye Heyeti Kararı ile kabul edilen ‘Yüksek Öğretmen Okulu Talimatnâmesi’ ile Yabancı dil öğretmeni yetiştirmek üzere Yüksek Öğretmen Okuluna yeni bir şube ilave edilmesi ve okulun esas ve öğrenci kabul talimatnâmesinde değişiklikler kabul edilmiştir. Buna göre Yüksek Öğretmen Okulununun yabancı dil sınıfına Fransız Dili ve Edebiyatı, İngiliz Dili ve Edebiyatı ile Alman Dili ve Edebiyatı şubelerinin eklenmesi kararlaştırılmıştır (TD, Sayı:91: 42). Bu uygulamalar ile bu alanda yetişecek branş öğretmenlerinin sayısının artması hedeflenmiştir.

Bu Talimatnâmeler ile Yüksek Öğretmen Okulu’ndaki öğrencilerin stajlarına ilişkin esaslar düzenlenmiştir. Bu okulda okuyan öğrencilere staj zorunluluğu getirilmiştir. Bu uygulama ile öğretmen adaylarının mesleğe hazırlanmaları sağlanmıştır (Dinç, 1999).

Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer’in döneminde 2.12.1946 tarihinde toplanan III. Milli Eğitim Şûrasında ‘Orta ve Bu Derecedeki Teknik Öğretim Okulları ve Öğreticileri ile İlgili Mevzuatın Bugünkü İhtiyaçlarla Ayarlanması Komisyonu Raporu’nda Yüksek Öğretmen Okulu ile öneriler yer almış ve alınan kararlar öğretmen yetiştirme uygulamalarına yön vermiştir. Önerileri şöyle özetlemek mümkündür:

“Liselere öğretmen yetiştiren kaynaklar Yüksek Öğretmen Okulu ile üniversiteler Fakülteleri ve Yüksek Okullardır. Bu hususta alınması gerekli tedbirler hakkında;

Ankara’da ikinci bir yüksek öğretmen okulunun açılması temenniye değer görülmektedir,

Yüksek öğretmen Okullarında Pedagoji, genel öğretim metodu, yabancı dil derslerinin esaslı okutulması ve müzakereciler bulundurulması, bu suretle bu okulların kuvvetli meslek formasyonu veren müesseseler haline getirilmesi zaruridir.

Ankara ve İstanbul Üniversiteleri Fen ve Edebiyat Fakültelerinde, ayrıca meslek formasyonlarını sağlayacak tedbirler alınmak şartıyla, bazı öğrencilere burs verilmelidir.

Öğretmen yetiştiren her dereceden okulların, idaresinin tek bir daireye tevdi edilmesi komisyonumuzca faydalı görülmüştür.

Her dereceden okullar için öğretmen yetiştiren kurumlarımızın öğretim heyeti kadrolarını, ihtiyat öğretmen depo su olabilecek şekilde genişletmek uygun olacaktır. Bunun için; bu okullarda, mümkün olduğu kadar fazla sayıda, stajyer veya asistanlar olmalıdır. Bunlar, yeniden kurulacak öğretmen yetiştirecek herhangi bir müessesenin öğretim kadrosunu derhal teşkil edebilmelidir.”.(Üçüncü Milli Eğitim Şurası, Orta ve Bu Derecedeki Teknik Öğretim Okulları ve Öğreticileri ile İlgili Mevzuatın Bugünkü İhtiyaçlarla Ayarlanması Komisyonu Raporu, 1946, ss:12-20).

Bu kararlar doğrultusunda III. Milli Eğitim Şûrasından sonra;

Resim İş, Beden Eğitimi ve Yabancı Dil öğretmenlerinin sayıları ilgili Yüksek Öğretmen Okullarında artırılarak özellikle orta derecedeki okulların ihtiyaçları göz önüne alınmıştır.

‘Yardımcı öğretmen’ yanında Gazi Terbiye Enstitüsü ile Yüksek Öğretmen Okulunun kapasitesi artırılmıştır.

Bu uygulamalar ile bu dönemde bir türlü kapatılmayan ortaöğretimdeki öğretmen açığı nicel olarak çözülmeye çalışılmıştır.

1949 yılında Milli Eğitim bakanı Tahsin Banguoğlu döneminde 22 Ağustos 1949 tarihinde toplanan IV. Milli Eğitim Şûrasında “Ortaokullara ve Liselere Öğretmen Yetiştiren Eğitim Enstitüleri ve Yüksek Öğretmen Okulu Teşkilatını Yeni İhtiyaçlara Göre Düzenleme İşleri Komisyonu Raporu”nda Yüksek Öğretmen Okullarındaki teşkilatlanma, program, öğretimde yapılması istenen değişiklikler maddeler halinde belirtilmiştir. Yüksek Öğretmen Okulu teşkilatının yeniden yapılandırılması ve staj faaliyetlerinin düzenlenmesine ilişkin öneriler maddeler halinde raporda yer almıştır. Raporda yer alan öneriler şunlardır:

“Başta liseler olmak üzere, orta ve icabında daha yüksek dereceli öğretim kurumlarının öğretmen ihtiyacını sağlayacak esaslarda bunları gerçekleştirecek teşkilât üzerinde ehemmiyetle duran komisyonumuz:

İstanbul’daki Yüksek öğretmen Okulunun aşağıdaki prensiplere göre yeniden teşkilâtlandırılmasına;

Buna benzer bir kurumun Ankara’da da açılmasına karar vermiştir.

Yüksek öğretmen Okuluna girmek isteyen lise olgunluk mezunları, evvelâ usulüne göre bir sağlık muayenesine ve bundan sonra da bir bilgi seçimine tabi tutulurlar.

Yüksek Öğretmen Okulu öğrencilerinin okul hayatlarının bütün safhalarını bir arada yaşamaları imkânları sağlanmalıdır.

Yüksek öğretmen Okulu öğrencilerinin meslekî formasyonlarına yarıyacak nazarî ve amelî bilgiler beşinci sönestri başından itibaren sistemli bir surette verilmeye başlanır. Bu hususta Yüksek öğretmen Okuluyla okulun bulunduğu şehirdeki üniversitenin pedagoji enstitüsü sıkı bir işbirliği halinde çalışırlar. Bu müddet zarfında öğrenciler pedagoji enstitüsünde kur, seminer ve uygulamalara devam etmekle beraber pedagoji enstitüsü öğretim elemanlarıyla okulun uygulama öğretmenlerini tanzim edecekleri plânlara göre ve onların nezaretinde, okulun uygulama lisesi mahiyetindeki yakın bir lisenin çalışmalarına iştirak ederler.

Lise programlarında esasen mevcut bulunan veya bu programlara yeniden girecek olan beden eğitimi, resim, sanat tarihi ve müzik gibi derslerin öğretmen adayları öğrenimlerini Güzel Sanatlar Akademisi Konservatuvar, Yüksek Beden Eğitimi Enstitüsü gibi müesseselerde yapmakla beraber, diğer dallar öğrencilerinin tabi oldukları pedagojik formasyona tabi tutulurlar.” (Dördüncü Milli Eğitim Şûrası Klavuzu, Ortaokullara ve Liselere Öğretmen Yetiştiren EğitimEnstitüleri ve Yüksek Öğretmen Okulu Teşkilatını Yeni İhtiyaçlara Göre Düzenleme İşleri Komisyonu Raporu, 1949: 9-10).

IV. Milli Eğitim Şûrası kararları doğrultusunda Yüksek Öğretmen Okulu'nun teşkilâtlanması yenilenmiş, Yüksek Öğretmen Okullarının staj uygulamalarında fonksiyonellik artmıştır. İstanbul'un yanında Ankara'da da yeni bir Yüksek Öğretmen Okulunun kurulması ancak 1959'da gerçekleşmiştir.

Yukarıdaki gelişmeler doğrultusunda İsmet İnönü döneminde yıllara göre liselerdeki öğretmen sayısı aşağıdaki gibi bir gelişim göstermiştir.

Öğretim Yılları	Resmi ve Özel Liselerdeki Toplam Öğretmen Sayısı
1942-43	1590
1943-44	1694
1944-45	1656
1945-46	1817
1946-47	1871
1947-48	1829
1948-49	1868
1949-50	1931

(DİE: Milli Eğitim Hareketleri 1942-1972, 1973, s: 30'dan hesaplanmıştır).

Bu alanda izlenen politikalar doğrultusunda yaşanan gelişmeler, ortaöğretimdeki öğretmen açığını gidermek için yürürlüğe konan kanunlar ve Milli Eğitim Şûralarında alınan kararların uygulamaya konmasıyla İsmet İnönü döneminin sonuna kadar bazı yıllarda yaşanan düşüslere rağmen bu alandaki öğretmen sayılarında artış yaşanmıştır.

C. Mesleki ve Teknik Öğretmen Okulları

Türkiye'de Cumhuriyet'ten önce mesleki ve teknik öğretim okullarına öğretmen yetiştirmek amacıyla bazı girişimlerde bulunulmuştur. Cumhuriyet döneminde de bu problemin çözümü için çeşitli yollara başvurulmuştur. Bunun için; öğretmen yetiştirmek üzere yurt dışına öğrenci gönderilmiş, yabancı ülkelerden öğretmenler getirilmiş, mevcut öğretmenler yetiştirilmiş ve meslek öğretmen okulları açılmıştır (Öztürk, 1995). Mesleki ve teknik eğitim alanındaki öğretmen ihtiyacının giderilmesi için 1927-1938 yılları arasında 180 öğretmen yurtdışında eğitilmiş ve 65 kadar uzman da Türkiye'ye davet edilmiştir (Taşkesen, 2006).

Atatürk devrinde mesleki ve teknik öğretim öğretmeni yetiştirmede bir nicelik sorunu söz konusu değildir. Çünkü bu dönemde ülkede henüz bu alandaki öğrenci ve okul sayısı oldukça sınırlıdır. Bu sebeplerle de bu alanda Maarif Vekâleti tarafından ülkeye davet edilen yabancı uzmanlar hazırladıkları raporlarda mesleki ve teknik okullara nitelikli öğretmen yetiştirilmesi üzerinde durmuşlardır. Bu alanda nitelikli

öğretmen yetiştirilmesi üzerinde yönlendirici rol oynayan en önemli eğitim uzmanı da şüphesiz Prof.Dr. Omar Buyse'dir (Öztürk, 1996).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında mesleki ve teknik eğitime ilişkin başlıca üç problem vardır. Bunlardan ilki ulusal bir mesleki teknik eğitim sistemini kurmak, ikincisi bunu ülkeye yaymak, üçüncüsü de bunun için gerekli olan insan ve insan dışı kaynakları temin etmektir. İsmet İnönü daha 1934 yılında hükümet programını okurken şunları ifade etmiştir: “...ilk günden beri büyük önem verdiğimiz mesleki eğitim için yeni ve ıslahatçı bir hamleye ihtiyacımız olduğunu görmekteyiz.” Yine dönemin başbakanlarından Celal Bayar 1937'de şunları söylemiştir: “...ilköğretimi bitirenlerin hepsini istidat ve kabiliyetleri ne olursa olsun Üniversiteye dayanan bir mekanizma karşısında bırakmak istemiyoruz. Bütün hayat ve faaliyet alanları için bol ve ayrı mesleki öğretim, maarifimizin bel kemiği olacaktır” (Duman, 1991, ss: 66-67). Bu açıklamalardan Cumhuriyet hükümetlerinin ve İsmet İnönü'nün önemli davalarından birinin, teknik öğretimi yaymak, Türk milletini makine kullanır ve onun üstünde düşünür hale getirmek olduğunu söyleyebiliriz. İsmet İnönü'nün 1941 yılında söylediği şu sözler de bu alana verdiği önemin kanıtı niteliğindedir: “*Meslekî ve teknik öğretimi en geniş ölçüde tertiplemek için Hükümet ciddi kararlar vermiştir. Maarif vekâletinde teknik öğretimin temel teşkilâtı kurulmaktadır. Az zamanda gerçekleştirilmek istenilen büyük bir program hemen Büyük Meclise sunulacaktır. Memleketin sanayiinde, motörleşme ve makineleşmesinde ve bütün ihtisas işlerinde ehliyetli unsurları, bol miktarda ve süratle yetiştirmek istiyoruz... Büyük Meclisin bu kanun üzerindeki yakın alâkasından çabuk ve hayırlı neticeler bekliyoruz. Teknik öğretimde hedefimiz, kadın erkek, her vatandaşa kendi sanatı ve geçimi için bilmediklerini öğretecek bir öğretmen, bir öğrenme yeri gösterebilmektir...*” (TBMM ZC, Dönem: VI, 1.Birleşim (1 Kasım 1941) s: 7). Nitekim İsmet İnönü dönemi boyunca mesleki ve teknik eğitim konusunda yaşanan olumlu gelişmeler bu alanda izlenen politikanın ve programların hayata geçirildiğini göstermektedir. 1946 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer'in Erkek Teknik Öğretmen Okulu'nun açılışında söylediği ve Cumhuriyet Gazetesinde yer bulan sözleri de bu alana verilen önemi ve İsmet İnönü'nün bu konudaki tutumunu özetlemektedir:

“ İlkokulları bitiren millet çocuklarımızın yüzde doksanının gideceği ve yetişeceği okullar bu okullar olacaktır. İleri ve refahlı bir Türkiye’yi gerçekleştirmekte bu okullarımız her türlü her türlü öğretim ve eğitim amillerimizin başında yer alacaktır. Türk milleti çalışkan, sanatkar ve müstahsil bir millet olacaktır... Sayın Cumhurbaşkanımız 1940’ta geleceğin teknikli Türkiyesini meydana getirmek üzere gereken teknik öğretim örgütünün kurulması için ilgililere telkinlerde bulunmuşlar, program hazırlatmışlar ve programın gerçekleşmesini büyük bir alaka ile takip buyurmuşlardır.” (Cumhuriyet Gazetesi, 3 Kasım 1946).

Mesleki ve teknik öğretim öğretmenleri yetiştirecek bir okul açma teşebbüsleri 1930’lu yıllardan itibaren hızlanmıştır. Cumhuriyet döneminde mesleki ve teknik eğitime öğretmen yetiştirmek üzere ilk açılan okul Kız Meslek Öğretmen Okulu’dur. Bu okul 1934-1935 eğitim öğretim yılında Kız Enstitüleri ile Akşam Kız Sanat Okullarına atölye ve meslek dersi öğretmenlerini yetiştirmek amacıyla Ankara’da açılmıştır. Bu okula Kız Enstitüleri mezunları kabul edilmektedir. Kız Meslek Öğretmen Okulu’nun biri iki, biri üç yıllık olmak üzere iki kısmı vardır. İki yıllık kısımda, kız ortaokullarının biçki-dikiş öğretmenleri, üç yıllık kısımda Kız Enstitüleri’nin ve Akşam Sanat Okullarının meslek ve atölye dersi öğretmenleri yetiştirilmektedir. Bu okulun 1934-1935 eğitim öğretim yılında 46 olan öğrenci sayısı 1938-1939 ders yılında 219’a yükselmiştir. 1938-1939 ders yılında meslek okullarındaki toplam öğretmen sayısı ise 760’tır (Türkiye’de Tahsilin Bugünkü Durumu ve Ana Meseleleri Hakkında Rapor, 1939). Aynı yıl okulun iki yıllık bölümünün öğretim süresi üç yıla çıkarılmış ve uzmanlık alanları yeniden düzenlenmiştir (Duman, 1991). 1947-1948 eğitim öğretim yılında, öğretim süresi dört yıla çıkarılan okul 1961-1962 eğitim öğretim yılında ‘Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu’ adını almıştır (Cicioğlu, 1985).

Omer Buyse’nin ‘meslek okulları için Avrupa’dan öğretmen getirtmek yerine Türkiye’de öğretmen yetiştirilmeli’ görüşüne yer verdiği raporu doğrultusunda 1937-1938 eğitim öğretim yılının başında, Ankara’da, üç yıl süreli olarak Erkek Teknik Öğretmen Okulu açılmıştır. Bu okulun amacı Erkek Sanat Okullarına atölye ve meslek dersleri öğretmenlerini yetiştirmektir. Okula beş yıllık sanat okullarını iyi derece ile bitirenler sınavla alınmıştır (Türkiye’de Tahsilin Bugünkü Durumu ve Ana Meseleleri Hakkında Rapor, 1939). 1946-1947 eğitim öğretim yılında okulun

öğretim programı yeniden düzenlenmiş, süresi üç yıldan dört yıla çıkarılarak yüksek okul haline dönüştürülmüştür. Bu yıldan itibaren adı da ‘Erkek Teknik Öğretmen Okulu’ olarak değiştirilmiştir. Hizmet alanının ihtiyacına göre geliştirilen okul, orta dereceli meslekî ve teknik öğretim okullarının atölye ve meslek dersleri öğretmenlerini yetiştirmiştir (Cicioğlu, 1985).

Türkiye’nin hızla sanayileşme politikasına destek olmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı da 1941’li yıllardan başlayarak üzerine düşen görevlerin neler olduğunu araştırmaya koyulmuştur. Bu çalışmalar sonucunda 1942 yılında ‘Mesleki Teknik Okullar Açılması ve Mevcutlarının Büyütülmesi Hakkındaki Kanun’ TBMM’ye sunulmuş ve kabul edilmiştir. Kanuna gerekçe olarak; *mevcut meslekî ve teknik öğretim teşkilâtı, tesisatı yeni kadro ve saire bakımlarından o günkü ihtiyaçları karşılayabilmekten uzak olması gösterilmiş ve orta derecede kız ve erkek teknik okullarımızın öğretmenlerini yetiştirmek üzere esasen mevcut olan, erkek meslek öğretmen okulu ile kız meslek öğretmen okuluna bina temin edilmesi ve bunların talebe kadrosunun üçer yüze çıkarılacak şekilde genişletilmesine karar verilmiştir* (Meslekî Teknik Okullar Açılması ve Mevcutlarının Büyütülmesi Hakkında Kanun Lâyihası ve Maarif, Nafia ve Bütçe Encümenleri Mazbataları (1/850): 241-242).

Reşat Şemsettin Sırer’in Milli Eğitim Bakanlığı döneminde de mesleki ve teknik öğretimi geliştirme çalışmaları devam ettirilmiş ve bu maksatla da Bakanlığın daha sağlıklı hangi politikaları izlemesi gerektiği konusunu, enine boyuna tartışmak üzere, gündemi bütünüyle mesleki ve teknik öğretim olan III. Milli Eğitim Şûrası, 2.12.1946 tarihinde Ankara’da toplanarak çalışmalarına başlamıştır (Başar, 2004). Toplanan bu şurada ‘Orta ve Bu Derecedeki Teknik Öğretmen ve Öğreticileri ile İlgili Mevzuatı Ayarlama Komisyonu Raporu’ görüşülürken önemli kararlar alınmış ve bu raporlarda alınan kararlar öğretmen yetiştirme uygulamalarına yön vermiştir. “Üçüncü Milli Eğitim Şûrası, Orta ve Bu Derecedeki Teknik Öğretim Okulları ve Öğreticileri ile İlgili Mevzuatın Bugünkü İhtiyaçlarla Ayarlanması Komisyonu Raporu ”nda yer alan ve uygulanması istenenleri şöyle özetlemek mümkündür:

“Beş yıllık kız enstitüleri öğretimi üzerine üç yıllık bir öğrenim veren Kız Meslek öğretmen Okulunun, bir taraftan kültür dersleri programları, diğer taraftan meslek ve atölye dersleri programları kuvvetlendirilerek 4 yıllık bir okul haline getirilmesi esas itibarıyla uygun görülmüştür.

Erkek Meslek Öğretmen Okulu'nun öğrenim süresinin 4 yıla çıkarılması ve bu suretle, sanat enstitülerinin kültür derslerinden fizik, matematik, kimya dersleri gibi teknik öğretimle çok yakından ilgili bilgi dersleri öğretmenlerinin bu okuldan da temin olunması hususunda dairesince yapılmakta olduğu anlaşılan hazırlıklar Komisyonumuzca uygun bulunmuştur. Erkek Meslek Öğretmen Okulu'nun 500 olan öğrenci kadrosu 1947-1948 ders yılı başında tamamen doldurulabileceğinden, bu konuda başkaca bir tedbir alınmasına lüzum görülmemiştir.

“Öğretmen olmak üzere okutulmuş lise mezunlarının da imtihansız olarak ve burs verilmek suretiyle tahsillerine devamları sağlanmalıdır. Ticaret liselerinin lüzumlu meslek öğretmenlerini yetiştirmek üzere yüksek öğretmen okullarına kâfi öğrenci alınmalıdır.(Üçüncü Milli Eğitim Şurası, Orta ve Bu Derecedeki Teknik Öğretim Okulları ve Öğreticileri ile İlgili Mevzuatın Bugünkü İhtiyaçlarla Ayarlanması Komisyonu Raporu, 1946, ss:12-20)

III. Milli Eğitim Şûrası kararları doğrultusunda;

Teknik Öğretmen Okulları'nın süresi üç yıldan dört yıla çıkarılmıştır. Bundaki temel amaç son sınıftaki öğrencileri öğretmenlik mesleğine hazırlamaktır. Böylece yüksek dereceli bir hale getirilen okullar 'Erkek Teknik Öğretmen Okulu' ve 'Kız Teknik Öğretmen Okulu' adını almıştır (Dinç, 1999).

III. Milli Eğitim Şûrası'nın almış olduğu kararların büyük bir bölümü uygulamaya koyulmuştur (Başar, 2004). Bu şekilde öğretmen yetiştirme konusunda nitelik ve nicelik sorununun birlikte ele alınmış ve çözümlenmeye çalışılmıştır (Dinç, 1999). Bu gelişmeler sonucunda orta dereceli meslek ve teknik okulları, öğretmen ve öğrenci sayıları aşağıdaki gibi bir gelişim göstermiştir;

Öğretim Yılları	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
1942-43	151	1835	29971
1943-44	186	2434	36971
1944-45	218	3113	44639
1945-46	244	3826	54248
1946-47	267	4401	62828
1947-48	278	4534	59905
1948-49	302	4514	55461
1949-50	317	4584	55522

(DİE: Milli Eğitim Hareketleri 1942-1972, 1973: 31).

1938 yılında sayıları 40 olan mesleki ve teknik okulların sayısının İsmet İnönü döneminin sonunda 317'ye; yine 1938 yılında bu okullarda 6528 olan öğrenci sayısının 55522'ye yükselmesi ve öğretmen sayısının da sürekli artış göstermesi bu dönemde mesleki ve teknik eğitim ve öğretmen yetiştirme konusunda izlenen politikaların başarılı olduğunu göstermektedir (1938 yılına ait istatistik bilgileri Devlet İstatistik Enstitüsü Kurumunun verilerini yayınlayan 3 Ocak 1939 tarihli Cumhuriyet Gazetesinden alınmıştır). Bu alanda çıkarılan kanunlar ve uygulamaya konan III.Milli Eğitim Şûrası kararlarının da yaşanan bu artışa olumlu etkisi olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır.

D. Yüksek Köy Enstitüsü

İsmet İnönü döneminde hayata geçen, ortaöğretime öğretmen yetiştiren bir başka kurum da Yüksek Köy Enstitüsü'dür. Yüksek Köy Enstitüsü 1942-1943 eğitim öğretim yılında faaliyete geçmiştir.

Köy Enstitüleri ilk mezunlarını vermeye başlayınca yüksek öğretimi sağlayacak bir kurum açarak enstitü mezunlarından Köy Enstitüleri ve bölge okulları için öğretmen, köyde eğitimi denetleyecek eleman yetiştirmek ihtiyacı doğmuştur. Köy Enstitülerinde gösterilen bir kısım dersleri okutacak öğretmenleri yetiştiren meslek okullarının olmaması, Köy Enstitülerinin kentlerden uzak, kırsal kesimde kurulması ve enstitülerdeki teknik sanat, tarım eğitimi ve beden gücüne dayalı öğretim uygulaması gibi nedenlerle öğretmenler burada görev almak istememişler, görev alanlar da uyumsuzluk göstermişlerdir. Bu sebeplerle Köy Enstitülerinde sürekli olarak köye uygun yetenekli rehberleri yetiştirecek eğitici, öğretici eleman gereksinimi duyulmuştur (Özkucur, 1990).

Bu eksikleri gidermek amacı ile Köy Enstitülerine öğretmen, yönetici ve gezici araştırmacı yetiştirmek için Ankara Hasanoğlan Köyü'nde 3 yıl süreli Yüksek Köy Enstitüsü açılmıştır. 1942-1943 eğitim öğretim yılında Ankara Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ne bağlı olarak açılan Yüksek Köy Enstitüsü'nün öğrencileri Köy Enstitüleri'nin en başarılı öğrencileri arasından öğretmenler kurulu kararı ve sınavla alınmıştır. İlk yıl Kızılçullu ve Çifteler Köy Enstitüleri'ni bitirenlerin tamamı alınmıştır (Altunya, 2000).

Yüksek Köy Enstitüsü'nün yasası yoktur. Özel bir kararname ile kurulmuştur (Kaplan, 2002). 1947 yılında yayınlanan Yüksek Köy Enstitüsü Yönetmeliği'nin birinci ve ikinci maddelerinde Yüksek Köy Enstitüsü tanımlanmış ve amaçlarına açıklık getirilmiştir. İlgili maddeler şöyledir:

Madde 1: *Hasanoğlan Köy Enstitüsünde ikinci maddede gösterilen amaçları gerçekleştirmek üzere, öğrenim süresi üç yıl olan bir Yüksek Köy Enstitüsü kurulmuştur.*

Madde 2: *Yüksek Köy Enstitüsünün amaçları şunlardır:*

a) *Bölge okullarının öğretmen ve başöğretmen ile gezici başöğretmenlerini, köy okulları müfettişlerini yetiştirmek;*

b) *Köy incelemelerine merkez teşkil etmek üzere, köy okullarını ve köy enstitülerini ilgilendiren türlü konular, üzerinde, bilimsel araştırmalar ve deneyler yapmak ve bunları, ilgililerin faydalanacakları şekilde değerlendirmek (TD Sayı: 432: 243).*

Köy Enstitüsü mezunlarının sınavla alındığı bu kurumun bünyesinde aşağıdaki uzmanlık alanları ve dersler bulunmaktadır:

Güzel Sanatlar Kolu : (Kız ve erkek öğrenciler için) Dersler: Müzik, Temsil, Uygarlık ve Sanat Tarihi, Meşhur Sanat Eserlerini İnceleme, Milli Oyunlar ve Jimnastik, Modelaj.

Zirai İşletme Ekonomisi. Kolu: (Kız ve erkek öğrenciler için) Dersler: Zirai Üretim Aletleri, Taşıma ve çekme araçları, bunların işbilgisi, Ziraat makinaları ve motorlar. Ekonomik coğrafya, İşletme ekonomisi. Ticaret aritmetiği ve arazi ölçme bilgisi, Ekonomi ve kooperatifçilik.

Tarla ve Bahçe Ziraati Kolu: (Kız ve erkek öğrenciler için) Dersler: Ziraat bilgisi ve tarihi, Botanik ve toprak biyolojisi, Mineroloji ve ziraat kimyası, Ekonomi ve kooperatifçilik.

Köy, Ev ve El Sanatları Kolu (Kız öğrenciler için) Dersler: Köy, ev işleri ve el sanatlarında kullanılan maddelerin iş bilgisi, Besin ve dokuma maddeleri kimyası, teknik resim, çocuk bakımı, dikiş-biçki-nakış-dokumacılık-örgücülük, iş süslemeciliği.

Kümes Hayvancılığı Kolu: (Kız öğrenciler için) Dersler: Kümes hayvanları bakımı, biyoloji çocuk bakımı, yemek pişirme, dikiş-biçki, besin maddeleri kimyası.

Hayvancılık Bakımı Kolu: (Erkek öğrenciler için) Dersler: Zooteknik, Biyoloji, Katılım ve sağlık bilgisi, Hayvan yemleri bilgisi, Çayır ve meracılık.

Yapıcılık Kolu: (Erkek öğrenciler için) Dersler: Mimarlık bilgisi, Zirai yapıcılık, Teknik resim, İç süslemeciliği, Sanat ve uygarlık tarihi.

Maden İşleri Kolu : (Erkek öğrenciler için) Dersler: Teknoloji, Teknik resim. Tesisatçılık, Pratik kimya, Teknik tarihi ve artistik maden işleri.

Her kolun öğrencileri kendi programlarında gördükleri yukarıdaki alan derslerinden başka, ortak dersler de almıştır. Genel kültür ve öğretmenlik bilgisiyle ilgili olan bu dersler ise şunlardır: İnkilâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi, Türkçe, Yabancı Dil, Askerlik, Toplum bilimi, İş Eğitimi Bilimi, Çocuk ve gençlik ruhbilimi, Öğretim metodu ve ders uygulamaları, Eğitim ve iş eğitimi tarihi (Duman, 1991). Bu dersler vasıtasıyla bütün kollara devam eden öğrencilerin hem genel kültürlerinin hem de meslek bilgilerinin genişletilmesine çalışılmıştır. Yüksek Köy Enstitüsünde yan öğretmenliklere eleman yetiştirmek amaçlanmış ve memleket gerçeklerine dayalı bir öğretmen yetiştirme uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Yüksek Köy Enstitüsünde öğrenim süresi en az üç ders yılıdır (Özkucur, 1990). Yüksek Köy Enstitüsü'nü, 1946 yılına kadar 104 kişi bitirmiş, Köy Enstitüleri'ne öğretmen olarak atanmıştır (Kaplan, 2002).

Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'nün kapatılmasından sonra bu okulun öğrencilerinin bir bölümü Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümüne, bir bölümü 1945-1946 eğitim öğretim yılında öğretime başlamış bulunan Tarım Aletleri ve Makina Yüksek Okuluna, bir bölümü de Kız ve Erkek Teknik Öğretmen Okullarına yerleştirilmişlerdir. Pedagoji bölümüne girmek isteyip de kontenjan dolduğu için giremeyen, gönderildikleri Tarım Aletleri ve Makina Yüksekokulunda da okumak istemeyen Yüksek Köy Enstitülü öğrenciler, köy ilkokullarına öğretmen olarak tayin edilmişlerdir. Bu haksız karar daha sonra Tahsin Banguoğlu'nun Milli Eğitim Bakanlığı zamanında düzeltilmiştir. Talim ve Terbiye Kurulu almış olduğu bir kararla da bu durumda bulunan öğretmen ve öğrencilerden isteyenlerinin tekrar Gazi Eğitim Enstitüsünün Pedagoji Bölümüne kayıtlarının yapılmasını kararlaştırmıştır (Başar, 2004).

1946 seçimleri sonrası ülkede başlayan çok partili hayat Köy Enstitüleri'ne yönelik muhalif görüşlerin yüksek sesle dillendirilmeye başladığı bir dönemdir. O

günlerdeki kurumlara yönelik muhalif havayı İsmet İnönü şu sözleriyle ifade etmiştir: “Köy Enstitüleri’nin kapanmasından duyduğum acıyı tarif edemem. Bir babanın evladını kaybetmesinden duyduğum acı gibi acı duyarım, ama herkes zanneder ki Hasan Âli Yücel’i, Tonguç’u isteyerek değiştirdim; Köy Enstitüleri’nin kapanmasına neden oldum diye, benim hakkımda kamuoyunda yanlış bir hüküm vardır, aslında o zaman bir sürü olaylar oldu. Kurultayda Enstitüler aleyhine bir cereyan başladı. Ben bunların doğru olmadığını yerine giderek tespit ettim, ama bu o kadar yoğunlaştı ki grubu etkiledi. Grubun büyük çoğunluğu Köy Enstitüleri’nin aleyhine dönuştü. Bakanlar içinde Köy Enstitüleri’ne karşı vaziyet alanlar çoğaldı. En çok da bu konuda Köy Enstitüleri’nden şikâyet edilenlerin başında Milli Eğitim Bakanı Yücel’le, Genel Müdür Tonguç hedef alınıyordu. O sırada rahmetli Mareşal Fevzi Çakmak’tan da yoğun şikâyetler gelmeye başladı. Mareşal, “Bu komünist yuvalarını ne zaman kapatacaksınız?” diye soruyordu. Mareşal, bunu âdeta bir mesele haline getirmişti. Köy Enstitüleri etrafında bu çok yoğunlaştı... Mesela ben Köy Enstitüsü fikrine inanmışımdır. İnanmış bir insan, sonuna kadar bunu yürütür, idealizmde, felsefede bu böyledir; ama ben politikacıyım, uygulayıcıyım. Ben gücüme göre gücümün var olduğu yerde, gücümü gösterebilirim... Köy Enstitüleri meselesi de böyle olmuştur. Benim gücüm o zaman nereden geliyordu? Partiden, parti meclis grubundan, gücümü ben buradan alıyordum. Bu konuda bütün organlarda gücümü kaybetmişim. Ordunun üst kademesinde de huzursuzluk başlamıştı. Onun için bir süre en çok bu konuda saldırıya uğrayan, Milli Eğitim Bakanı Yücel’in, Genel Müdür Tonguç’un gönlünü alarak bir süre için bu şimşekleri bu olay üzerinden uzaklaştırmak istedim. Fakat sonradan demokratik hareketleri de başlatınca, olaylar öyle gelişti ki kendi cereyanında yürüdü ve bir an geldi ki Köy Enstitüleri’ni, eski gücüyle, eski ruhuyla devam ettirmek olanakları benim elimden çıktı.” (Tonguç, 2007: 500).

Artan eleştiriler sonrası, ilk olarak Hasanoğlan Köy Enstitüsü’nün kapatılmasıyla başlayan adımlar, 1954 yılında Köy Enstitülerinin tamamen kapatılmasıyla sonuçlanmıştır. 1946 yılına kadar büyük bir destekle ilerleyen Köy Enstitüleri için, 1946 seçimlerinin ardından kapanma dönemine giden süreç başlamıştır. Tek parti döneminde açık ve sert bir şekilde dile getirilmese de dolaylı yollardan Köy Enstitülerine karşı tepkiler bu dönemde de olmuştur. Özellikle kanun

oylamalarındaki yorumlar, oturumlara katılmama ve eğitimle ilgili toplantılarda üstü kapalı dile getirilen olumsuzluklar aslında ilk olumsuz sinyalleri vermiştir. Fakat Köy Enstitülerinin hayata geçirilmesinde büyük payı olan Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un çabaları ve İnönü'nün bu sistemin hep arkasında durması nedeniyle açıkça dillendirilmemiştir (Çakmak, 2007).

1945'lerden sonra başlayan demokratikleşme çabaları köy aydınlanmasında en büyük rolü oynayan Köy Enstitülerinin yara almasına sebep olmuştur. 1946 yılı sonrası çok partili hayata geçilmesiyle Köy Enstitülerini hedef alan çok daha sert ve yıpratıcı eleştiriler başlamıştır. 1946 yılında Recep Peker'in: "*Köy enstitülerinden çıkan gençlerin kendilerinden beklenen hizmeti başaracak surette bilgi ve tam bir millî duygu için yetişmelerine dikkat edilecektir...*" (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VIII, III.Birleşim (14 Ağustos 1946) ss: 28-34) sözleri yaşanacak değişimin sinyallerini vermiş, ardından, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un sırasıyla görevden alınmaları Köy Enstitülerinin sonunu hazırlayan süreci hızlandırmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı görevine Reşat Şemsetin Sirer'in getirilmesiyle kuruma yönelik eleştiriler ve muhalefet artmıştır (Çakmak, 2007). Daha önce ortaöğretime öğretmen yetiştirme politikaları başlığı altında incelediğimiz gibi bu dönemde zaten Köy Enstitüleri sistemi hem müfredat hem de yapı olarak kısmen tasfiye edilmeye başlanarak klasik öğretmen okullarına dönüştürülmeye çalışılmıştır. 1942-1943 eğitim öğretim yılında faaliyete geçen Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü 1948 yılında kapatılmıştır (Çakmak, 2007).

Enstitülerinin kapanmasına sebep olarak gösterilen gerekçeler arasında, Köy Enstitüleri'nin Sovyet Eğitim sisteminin etkisinde kaldığı ve Enstitü yayınlarında komünist düşüncelere yer verildiği iddiası da olmuştur. 1947 yılından itibaren Enstitüler komünist yuvaları olmak suçlamasıyla karşı karşıya kalmış ve hatta bu iddialar basında da yer almış ancak yine iddiaların asılsız olduğu Cumhuriyet Gazetesinde yer almıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 13 Mayıs 1948). Bu iddialar, daha sonra enstitülerin din düşmanlığı yaptığı iddiasına kadar gitmiştir. Ayrıca, II. Dünya savaşı sonrası, Hitler ve Mussolini rejimlerinin tasfiye edilmesi ile birlikte, tek partili sistemlere karşı olumsuz bir hava hâkim olmuş, köy enstitüleri de, bu dönemde tek partiye özleşmiş olmasından dolayı, bu kurumlara karşı bir duruş kendisini göstermiştir (Gök, 2011). Çok partili hayata geçiş ve Hasan Ali Yücel ve İsmail

Hakkı Tonguç'un görevden alınmalarıyla başlayan bu süreç Köy Enstitüleri'nin 27 Ocak 1954'te 6234 sayılı 'Köy Enstitüleri ile ğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun'un kabulüyle İlköğretmen Okullarıyla birleştirilmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, 34.Birleşim (27 Ocak 1954) s: 378). Böylece Türk eğitim tarihine damga vuran ve Türk eğitiminin yegâne aydınlanma aracı olan Köy Enstitüleri tarihe ml olmuştur. Ancak etkileri ve tartişmaları yıllardan beri süregelmektedir.

SONUÇ

Bir milletin gelişmişlik düzeyi hakkında fikir edinebilmek için o toplumun eğitim sistemine ve bu sistemin uygulayıcısı öğretmenleri yetiştirme politikalarına bakmak gerekir. Bu politikalar kuşkusuz ki her devrin siyasal, sosyal ve ekonomik özelliklerine göre şekillenir. Bu alanlarda yaşanan gelişmeler eğitim ve öğretmen yetiştirme politikalarını doğrudan etkiler. Bu durum Türk Eğitim Tarihi için de böyledir.

Türk Eğitim Tarihi dönemler halinde değerlendirildiğinde tıpkı Dünyadaki gibi ülkemizde de öğretmenliğin meslekleşmesinin kritik dönüm noktalarından geçtiği görülmektedir. Bu kritik noktalara etki eden de şüphesiz ki devrin siyasal özellikleridir.

Osmanlı Devletinde dönemler boyunca eğitimin dini bir karakter taşıdığı bir hakikâttir. Eğitimin bu yönü şüphesiz izlenen öğretmen yetiştirme politikalarına da yön vermiştir. Osmanlı Devletinde yetişen ilk öğretmen tipleri olan Muallimler ve Müderrisler medreselerde yetişmişlerdir. Bu öğretmenleri yetiştiren ayrı kurumların varlığı söz konusu değildir. Ayrıca medreselerde Fatih Sultan Mehmet dönemi hariç öğretmen adayları için uygulanan ayrı bir program da söz konusu değildir. Fatih Sultan Mehmet döneminden sonra Sıbyan okullarında öğretmenlik yapacakların medreselerden icazet almaları yeterli görüldüğünden, eğitim dini bir karakter taşımaya devam etmiştir.

Osmanlılarda 16.yüzyıldan sonra eğitim tamamen bilim dışına kaymış, medrese toplumun ihtiyaçlarına cevap vermekten uzaklaşmıştır. 17.yüzyılda savaşlarla gelen yenilgilerin de etkisiyle Osmanlıda askeri alanda yenileşme hareketi başlamıştır. Lâle Devrinde ise medrese öğrencilerinin bir kısmı Batı teknikleriyle öğrenim veren okullara geçmiştir. 18.yüzyılda Osmanlı Devletinde çağdaş Batı'ya yönelme eğilimiyle ordunun modernleşmesi çalışmalarına başlanmıştır.

Tanzimat döneminde Osmanlı'nın gerilemesi ve batı karşısında yenilgisinin sebeplerini tek yönlü orduyu modernleştirme çabaları sonucu askeri okullar açılmıştır. Bu gelişme sivil okulları da yenilenmeye zorlamıştır. Sıbyan okulları üstünde eğitim veren 'Rüştiye'lerin açılması ile bu okullarda görev alacak öğretmenlerin temini ve yetiştirilmesi gündeme gelmiştir. Bu öğretmenlerin yetiştirilmesi için bu dönemde birçok yasal düzenleme yapılmıştır. Bu yasal

düzenlemelerle yapılan reformlar devlet politikası haline getirilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde yeni öğretmen okulları açılmış ve öğretmen okullarının programları ve bu okulların yapısı köklü değişikliklere uğramış, yeni bir eğitim sistemi ve öğretmen yetiştirme politikasının temelleri atılmıştır. Batı etkisinde eğitim ve uygulamaların başlangıcı sayılan bu dönemde yapılan düzenlemeler yeterli olmamış, alınan tedbirler yüzeysel kalmıştır.

II. Abdülhamit dönemine gelindiğinde Tanzimat döneminde benimsenen batıcı görüşten uzaklaşma başlamıştır. Milli ve manevi değerlere sahip insan yetiştirilmesi fikrinin bu dönemde ön plana çıkmasıyla öğretmen yetiştirme politikalarında da aynı görüş benimsenmiştir. Öğretmen okullarının ders programlarında da bu görüş doğrultusunda düzenlemeler yapılmıştır. İlk Yüksek Öğretmen Okulu bu dönemde açılmış, öğretmenliğin meslekleşmesi için hukuki düzenlemeler başlamıştır.

II. Meşrutiyet Döneminde öğretmen yetiştirmede medreselerin etkilerinden kurtulma başlamıştır. Öğretmen okullarının ders programlarına sosyal ve siyasi nitelikler taşıyan dersler konmuştur. Bu dönemi öğretmen yetiştirme politikaları bakımından farklı kılan özelliği şüphesiz ki köyler için ayrı tipte öğretmen yetiştirilmesi ve Köy Öğretmen Okulları açılması fikrinin ilk defa ortaya atılması olmuştur.

Milli Mücadele Döneminde öğretmen yetiştirme konusu hükümet politikalarında yer almıştır. Öğretmenliğin meslekleştirilmesi ve Cumhuriyet döneminde izlenecek politikalarla ilgili adımlar bu dönemde atılmış, öğretmen yetiştirme uygulamalarının yasal dayanağını bu dönem oluşturmuştur. Bu doğrultuda bu dönemde Heyet-i İlmiye toplantıları yapılmış, kongreler düzenlenmiş, meclis programlarında eğitim konusuna geniş yer verilmiştir. Atatürk'ün bu dönemde yaptığı açıklamalar öğretmenlere verdiği önemi ve öğretmenlerden beklentilerini dile getirmesi açısından oldukça önemlidir. Bu dönemdeki tüm çalışmalar öğretmenlik mesleğinin statüsünü yükseltmeye dönük çabalardır.

Atatürk döneminde öğretmenlik mesleğini ve öğretmenlerin statülerini, öğretmen okullarını ilgilendiren pek çok yasal düzenleme yapılmıştır. Bunlardan en önemlileri; '8 Nisan 1923 tarih ve 326 sayılı Kanun', 'Tevhid-i Tedrisat Kanunu', '1924 tarih ve 439 sayılı Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu' ve '1934 Orta Tahsil Mekteplerinde Yardımcı Muallim Çalıştırılması Hakkındaki Kanun' dur. Tüm bu

yasal düzenlemelerin sebebi öğretmenlik mesleğinin statüsünü artırma çabasıyla birlikte bu dönemde Cumhuriyet'in tüm kurum ve kuruluşlarıyla yerleşmesinin ve halka benimsetilmesinin eğitim sistemi ve bu sistemin en önemli unsuru olan öğretmenlerle gerçekleşecek olmasıdır.

Atatürk döneminde gerçekleştirilen eğitim reformlarının uygulamalarından biri de yabancı uzmanların ülkemize davet edilmesi ve onların önerilerinin alınmasıdır. Atatürk ve İsmet İnönü dönemlerinde ülkeye davet edilen yabancı uzmanlar Türk Eğitim sisteminin bütünü ve öğretmen yetiştirme uygulamalarını sorgulamışlardır. Çünkü bu uzmanların davet edildiği dönemler Cumhuriyet'in ilânını izleyen, devrimlerin yerleştirilmeye ve sistemin yeniden yaratılmaya çalışıldığı dönemlerdir.

Tükiye'ye davet edilen uzmanlardan özellikle John Dewey'in görüşleri çok önemlidir. Çünkü onun görüşleri ve hazırladığı raporlar doğrultusunda köye ve köyün gereksinimlerine uygun öğretmenler yetiştirmek için Köy Öğretmen Okulları Mustafa Necati Bey'in Milli Eğitim Bakanlığı döneminde hayata geçirilmiştir. Bu dönemde Öğretmen Okulları 'Şehir Muallim Mektebi' ve 'Köy Muallim Mektebi' olmak üzere iki türe ayrılmıştır. Ancak köye göre ve köyün ihtiyacı olan öğretmenlerin 1930'lu yıllara gelindiğinde hala karşılanamamış olması Eğitim Kurslarına giden yolu açmıştır. Atatürk'ün de yönlendirmeleriyle açılan kurslar yoluyla askerliğini çavuş ya da onbaşı olarak yapmış köy gençleri altı ay süreli bir eğitimden geçirildikten sonra Köy Eğitmeni olarak yetiştirilmiş ve köylere gönderilmiştir. Eğitmen projesi Cumhuriyet ülküsüyle tanışmış yeni köy ve köylüyü yaratma siyasi projesinin dönüştürme işlevini yerine getirmiştir. Bu uygulama Milli Şef İsmet İnönü döneminin öğretmen yetiştirme politikası olan ve bir uyanışın ve dirilişin sembolü olacak Köy Enstitülerine model ve zemin oluşturmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk'ün 10 Kasım 1938'de vefatının ardından İsmet İnönü TBMM'de Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı seçilmiştir. İnönü Cumhurbaşkanlığı görevini 11 Kasım 1938-22 Mayıs 1950 tarihleri arasında sürdürmüştür. Bu dönem Atatürk devrimlerinin derinleştirilip kökleştirildiği bir dönem olmuştur. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı görevine başladığı yıllar hem ülkemizin hem de dünyanın durumu oldukça karışıktır. İkinci Dünya Savaşı olası gün geçtikçe artmaktadır. 1939 yılında başlayan II. Dünya Savaşı'nda Türkiye, Milli Şef İnönü'nün gayreti ve çabasıyla tarafsız konumunu muhafaza etmiştir.

İsmet İnönü dönemi eğitim politikası Atatürk dönemi eğitim politikasıyla paralellik göstermektedir. İsmet İnönü mili, lâik ve modernleşmeye dönük bir eğitim arzulanmış ve cumhurbaşkanlığı süresince bu yönde uygulamalar yapmıştır. CHP parti programı ve uygulamalarında da yer bulan bu ilkeler eğitim ve öğretmen yetiştirme politikalarına yön vermiştir.

Türkiye’de şehir ve kasaba ilkokullarına öğretmen yetiştiren İlköğretmen Okullarında izlenen politikalar, Heyet-i İlmiye toplantılarında alınan kararlar doğrultusunda bu okulların süresi ve müfredat programlarında yapılan değişikliklere rağmen bu okullar açıldıkları tarihlerden İsmet İnönü dönemine kadar ihtiyacı karşılamaktan uzak kalmıştır.

Mustafa Necati Bey’in ölümünden Atatürk devrinin sonuna kadarki dönemde şehir ve kasaba ilkokullarına öğretmen yetiştirme çalışmaları duraklamıştır. Bunun sebebi CHP parti programlarında ve İsmet İnönü’nün de söylemlerinde kendini gösteren ‘köycülük’ ve ‘köy kalkınması’ politikasına paralel olarak eğitimde gelişen köye göre öğretmen yetiştirme çabalarıdır. Bu politika sebebiyle 1929-1938 yılları arasında İlköğretmen Okullarının sayısının azaltılıp, nitelik yönünden kaliteli öğretmen yetiştirme politikası izlenmiştir.

İsmet İnönü döneminde ‘Köycülük ve Köy Eğitimi’ politikasının en önemli uygulama alanı ilköğretim olmuştur ve bu politika doğrultusunda köyler için ilkokul öğretmeni yetiştirme fikri önem kazanmıştır. İsmet İnönü ilköğretimin gerçekleşmesini kendine gaye edinmiş ve ilköğretimi millet olmanın temel davası saymıştır. Çünkü İnönü’nün Cumhurbaşkanı olduğu yıllarda ülke nüfusunun %80’i köylerde yaşamakta ve köy çocuklarının ancak %26’sı okuyabilmektedir. Bu köy çocuklarının okutulmamasının en büyük nedeni öğretmen meselesidir. Şehir Öğretmen Okullarından mezun olan öğretmenlerle köylerin ihtiyacı olan öğretmen kadrosunun karşılanması mümkün değildir. Bu yüzden köylerin ihtiyacı olan öğretmeni karşılayabilmek için yeni ve özgün bir eğitim kurumuna ihtiyaç duyulmuştur. Köyde çalışacak ve köy şartlarına uyum sağlayabilecek üretici tipte öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulan Köy Enstitüleri ilköğretime öğretmen yetiştirme işidir. Köy Enstitülerinde yetişen ilkokul öğretmenleri vasıtasıyla köy halkının hem eğitilip hem de vatandaşlık bilincine kavuşması amaçlanmıştır. Köy öğretmeninden sadece köy çocuklarına okuma yazma öğretmesi değil, tüm köy

insanına Cumhuriyet'in temel değerlerini aşılması ve köyde devrimlerin yerleşip kökleşmesine vesile olması beklenmiştir.

İsmet İnönü döneminde sırasıyla Hasan Ali Yücel, Reşat Şemsettin Sirer ve Tahsin Banguoğlu Milli Eğitim Bakanlığı yapmışlardır. Bu üç bakanın faaliyetleri İnönü'nün yol göstericiliği ve bilgisi altında gerçekleşmiştir.

İsmet İnönü döneminin en etkili Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'dir. Yücel ilköğretim sorununun çözümü için öncelikle öğretmen yetiştirme konusunu ele almış ve köy yaşamı ile öğretmenlerin eğitildiği okul arasında uyum yaratmaya çalışmıştır. İlköğretim işini sadece okul açmak değil, öğretmen yetiştirme olarak ele almıştır. Yücel zamanında toplanan I.Milli Eğitim Şûrasında alınan kararlar doğrultusunda yasalaşan Köy Enstitüsü sistemi ile köylerde yetişecek öğretmenler vasıtasıyla eğitimin yanında Cumhuriyet'in temel değerlerinin köye nüfuz etmesi amaçlanmıştır.

Ortaöğretime öğretmen yetiştirme konusu gerek Cumhuriyetten önce gerekse Cumhuriyetin kurulmasından sonra ele alınmış; Atatürk döneminde milli, lâik ve ulusal bir eğitimin uygulayıcısı öğretmenleri yetiştirmek amacıyla ortaöğretim okulları ve öğretmenlerinin durumları ele alınmış ve hem mevcut kaynakları geliştirme hem de yeni kaynaklar temin etme yollarına başvurulmuştur.

Ortaokul öğretmeni yetiştirmek için açılan ilk okul Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü'dür. Ortaokul öğretmeni ihtiyacını karşılamada yetersiz kalan okulun öğrenci sayısı, Hasan Ali Yücel'in bakanlığı döneminde 1943 yılında çıkarılan bir kanunla artırılmıştır. Ancak yine de tam olarak istenilen sonuca ulaşılamamış ve öğretmen miktarında kısmî bir artış sağlanmıştır. Ortaöğretimdeki öğretmen açığı İkinci Dünya Savaşı sonrası ciddi bir durum almıştır. Bu sebeple ortaokullara öğretmen yetiştiren kurumların sayısının artırılmasına karar verilmiştir. 1945 yılında Reşat Şemsettin Sirer ancak Eğitim Enstitüleri ile ortaöğretimdeki öğretmen açığının kapatılabileceği görüşünü savunmuştur. Çünkü bu yıllarda ortaöğretimdeki öğretmen açığı halen üç kaynaktan karşılanmaktadır ve bu kaynaklar ihtiyaca karşılık verememektedir. Eğitim Enstitüleri ile mevcut üç sınıflı öğretmen okullarının Eğitim Enstitüsü haline getirilmesi, Şehir İlköğretmen Okulu mezunları ile lise mezunlarının iki yıllık bir eğitimden sonra özel yetenek isteyen derslerin dışında kalan dersleri okutabilecek ortaöğretim öğretmenlerinin temin

edilmesi görüşü ortaya atılmıştır. Bu görüş TBMM’de kabul edilmemiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel lise mezunlarının öğretmenlik mesleğine ilgilerinin az olduğunu belirterek bu planın gerçekleşmesinin mümkün olmadığını dile getirmiştir. Sırer ancak Milli Eğitim Bakanı olunca gerekli yetkiye kavuşmuş ve Eğitim Enstitülerini hayata geçirmiştir. Eğitim Enstitülerinde Şehir İlköğretmen Okulu mezunları ile lise mezunları iki yıllık bir eğitimden sonra ortaokul branş öğretmeni olarak yetişmişlerdir. Sırer’in döneminde toplanan III. Milli Eğitim Şûrası ve Tahsin Banguoğlu döneminde toplanan IV. Milli Eğitim Şûrasında Eğitim Enstitüleri’nin teşkilâtlanma, program ve yapılması istenen değişiklikler ele alınmış ve alınan kararlardan bir kısmı uygulamaya geçmiştir. Eğitim Enstitüleri’nin yapısı ve programlarında yapılan değişikliklerle, uzun yıllar ortaöğretim öğretmenlerinin temini bu kurumlar aracılığıyla sağlanmıştır.

Cumhuriyet döneminden İsmet İnönü dönemine kadar lise ve dengi okulların öğretmenlerini yetiştiren tek okul Darülmuallimin-i Âliye yani Yüksek Öğretmen Okulu’dur. Bu okul dışında genel ve mesleki ortaöğretim kurumlarına öğretmen yetiştiren başka bir okulun olmaması ve bu okulun da istikrarsız bir gelişim göstermesi lise öğretmeni sayısının hep istenilenin altında olmasına sebep olmuştur. Bu sebeple 1934 yılında kabul edilen 201.12.1934 tarih ve 2624 sayılı ‘Ortaöğretim Okullarında Yardımcı Öğretmen Çalıştırılması Hakkındaki Kanun’ ile bu alandaki öğretmen açığı giderilmeye çalışılmış, bu da yeterli olmayınca kanunun süresi 1941 ve 1943 yıllarında sırasıyla üç ve beş yıl daha uzatılmıştır. Bu şekilde orta dereceli okulların öğretmen açığı yardımcı öğretmenler vasıtasıyla kapatılmaya çalışılmıştır.

Yüksek Öğretmen Okulu’nun amacı, işleyişi, yapısı ve bu okul ile ilgili öneriler ile okulun teşkilâtlanma, program ve yapılması istenen değişiklikler Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel zamanında toplanan I. Milli Eğitim Şûrasında, Reşat Şemsettin Sırer döneminde toplanan III. Milli Eğitim Şûrasında ve Tahsin Banguoğlu döneminde toplanan IV. Milli Eğitim Şûrasında da ele alınarak görüşülmüş ve alınan kararların bir kısmı uygulamaya geçirilerek öğretmen yetiştirmede nitelik ve nicelik sorunu birlikte çözümlenmeye çalışılmış ve bu gelişmeler doğrultusunda öğretmen sayılarında artış yaşanmıştır.

Mesleki ve teknik öğretim okullarına öğretmen yetiştirmek için Cumhuriyet’ten önce bazı teşebbüslerde bulunulmuş, Cumhuriyet döneminde de bu

problemin çözümü için yurtdışına öğrenci gönderilmiş ve yabancı uzmanlar ülkeye davet edilmiştir. Bu alanda nitelikli öğretmen yetiştirilmesi üzerinde en önemli rol oynayan eğitim uzmanı Prof. Dr. Omar Buyse'dir. Buyse'nin hazırladığı rapor Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim okullarının doğuşuna zemin hazırlamıştır. Mesleki ve teknik öğretmen okulu açma teşebbüsleri 1930'lardan itibaren hız kazanmış ve Buyse'nin raporu doğrultusunda ülkemizde mesleki ve teknik öğretmen okulları açılmıştır.

Cumhuriyet hükümetleri ve İsmet İnönü'nün önemli davalarından biri teknik öğretimi yaymak ve bunun için gerekli insan gücünü yetiştirmek olmuştur. 1940'larda hızla sanayileşen Türkiye'de Mesleki ve Teknik Okulların açılması ve bu okullara öğretmen temini için kanunlar hazırlanmış ve bu kanunların TBMM'de kabul edilmesiyle teknik ve meslek öğretmen okullarının öğrenci kadrolarının genişletilmesine karar verilmiştir. Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer döneminde toplanan III. Milli Eğitim Şûrasında gündemi teşkil eden mesleki ve teknik öğretim konusunda önemli kararlar alınmış ve uygulamaya konan kararlarla bu alandaki öğretmen ve öğrenci sayılarında artış gözlenmiştir.

1942-1943 eğitim öğretim yılında faaliyete geçen Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü ile köye uygun, Köy Enstitülerinin ihtiyaç duyduğu meslek dersi öğretmenlerinin yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Yan öğretmenliklere eleman yetiştirmek için açılan bu Enstitüde memleket gerçeklerine dayalı bir öğretmen yetiştirme uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Tek parti döneminde öncelikle İsmet İnönü, Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un büyük desteğiyle ilerleyen Enstitüler için açıktan açığa olmasa da gizli yürütülen muhalefet, 1946 seçimlerinden sonra Türkiye'de başlayan çok partili hayata geçiş süreciyle daha sert ve yıpratıcı eleştirilerle devam etmiştir. Reşat Şemsettin Sirer'in Milli Eğitim Bakanı olması ve Yücel ve Tonguç'un sırasıyla görevlerinden alınmaları, 1948 yılında Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nün kapatılmasıyla başlayan süreç 1954 yılında Köy Enstitüleri'nin tamamen kapatılmasıyla sonuçlanmıştır. Enstitülerin kapatılmasına gerekçe olarak gösterilen Enstitülerinin komünist yuvalarına döndüğü, din düşmanlığı yaptığı ve burada yetişen köy öğretmenlerinin kendilerini birer Atatürk gibi gördüklerine kadar varan

eleştiriler Köy Enstitüleri'nin sonunu hazırlamış ve bu kurumlar tarihe mâl olmuştur. Ancak etkileri ve tartışmaları süregelmektedir.

Mili Eğitim Şûraları, Türk eğitim sisteminin enine boyuna tartışıldığı, karara bağlandığı, resmi tutumun dışında değişik görüşlere de açık olan ciddi tartışmalar olarak Türk eğitime yön vermişlerdir. Şûralar, Türk Eğitim Sistemine yön verecek siyaset üstü eğitimle ilgili bilimsel ve toplumsal kararlar alarak Türkiye'nin eğitim politikalarının belirlendiği kurumsal bir yapı olması gerekirken daha çok, öneriler üreten bir işlev göstermiştir. Bu oluşumun en büyük eksisi; şûraların yalnızca danışma niteliğinde olması ve yaptırım gücünün olmamasıdır.

İsmet İnönü döneminde ilki Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel zamanında 1939 yılında olmak üzere dört Milli Eğitim Şûrası toplanmıştır. Türk milli eğitiminin bir sistem karakteri taşıması için Milli Eğitim Şûralarında öğretmen yetiştirme politikaları her daim tartışılan konuların başında gelmiştir. Fakat yukarıda bahsettiğimiz gibi şûraların danışma niteliğinde olması, Milli Eğitim Şûrasında alınan kararların uygulamalarının bakanlığın gayreti ve hükümetlerin konuya yaklaşımı oranında gerçekleştiğini göstermektedir. Nitekim İsmet İnönü döneminde toplanan Milli Eğitim Şûralarında alınan karar ve uygulamaları incelediğimizde öğretmen yetiştirme politikalarına yön verdiğini; öğretmen yetiştirmenin nitelik ve nicelik sorununun birlikte ele alındığını görmekteyiz. Ancak bu şûralarda alınan kararların bir kısmı aynen uygulamaya konurken, bir kısmı çok sonraları gerçekleştirilmiş ya da tamamen rafa kaldırılmıştır.

KAYNAKÇA

I-RESMİ YAYINLAR

- Amerikan Heyeti Raporundan: Maarif İşleri (1939)*, İstanbul, Devlet Basımevi
- C.H.P Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası(9-16 Mayıs 1935)(1935)*, Ankara, Ulus Basımevi.
- C.H.P 5.Büyük Kurultay Zabıtları(29 Mayıs 1939- 3 Haziran 1939)(1939)*, Ankara, Ulus Basımevi.
- C.H.P Programı(1943)*, Ankara, Zerbamat Basımevi.
- C.H.P Yedinci Büyük Kurultayı, 2.Birleşim(18 Kasım 1947)*.
- Dewey, J. (1939). *Türkiye Maarifi Hakkında Rapor*, İstanbul, Devlet Basımevi.
- Köy Enstitüleri Kanunu Lâhiyası (1940)*, İstanbul, Maarif Matbaası.
- Maarif Şûrası Programı(1939)*, İstanbul, Maarif Matbaası.
- Maarif Şûrası (1943)*, Ankara, Maarif Matbaası.
- Milli Eğitim Hareketleri (1942-1972) (1973)*, Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Milli Eğitim Şûrası Kılavuzu(1949)*, Ankara, Milli Eğitim Basımevi.
- T.B.M.M., Zabıt Ceridesi*, 11 Kasım 1938.
- T.B.M.M., Zabıt Ceridesi*, 25 Mayıs 1939.
- T.B.M.M., Zabıt Ceridesi*, 7 Temmuz 1939.
- T.B.M.M., Zabıt Ceridesi*, 1 Kasım 1939.
- T.B.M.M., Zabıt Ceridesi*, 1 Kasım 1940.
- T.B.M.M., Zabıt Ceridesi*, 17 Nisan 1940.
- T.B.M.M., Zabıt Ceridesi*, 6 Ocak 1941.
- T.B.M.M., Zabıt Ceridesi*, 1 Kasım 1941.
- T.B.M.M., Zabıt Ceridesi*,3 Hairan 1942.
- T.B.M.M., Zabıt Ceridesi*, 14 Ağustos 1942.
- T.B.M.M., Zabıt Ceridesi*,17 Eylül 1943.
- T.B.M.M., Zabıt Ceridesi*, 22 Aralık 1943.
- Türkiye İstatistik Yıllığı(1981)*, Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Türkiye'de Milli Eğitim Hareketleri (1927-1966) (1967)*. Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

Türkiye’de Tahsilin Bugünkü Durumu ve Ana Meseleleri Hakkında Rapor (1939),
İstanbul, Maarif Matbaası.

Üçüncü Milli Eğitim Şûrası (1946), Ankara, Milli Eğitim Basımevi.

Parker, B. (1939). *Türkiye’de İlk Tahsil Hakkında Rapor*, İstanbul, Devlet Basımevi.

Wofford, K. (1952). *Türkiye Köy İlkokulları Hakkında Rapor*, Ankara, Milli Eğitim
Basımevi.

II-SÜRELİ YAYINLAR

A.GAZETELER

Cumhuriyet Gazetesi, 12 Kasım 1938.

Cumhuriyet Gazetesi, 13 Kasım 1938.

Cumhuriyet Gazetesi, 3 Ocak 1939.

Cumhuriyet Gazetesi, 18 Temmuz 1939.

Cumhuriyet Gazetesi, 15 Temmuz 1943.

Cumhuriyet Gazetesi, 9 Nisan 1944.

Cumhuriyet Gazetesi, 27 Eylül 1945.

Cumhuriyet Gazetesi, 19 Eylül 1946.

Cumhuriyet Gazetesi, 8 Ekim 1946.

Cumhuriyet Gazetesi, 3 Kasım 1946.

Cumhuriyet Gazetesi, 8 Ağustos 1947.

Cumhuriyet Gazetesi, 28 Kasım 1947.

Cumhuriyet Gazetesi, 13 Mayıs 1948.

T.C.,Resmi Gazete, 24 Haziran 1937.

T.C.,Resmi Gazete,26 Aralık 1934.

B.DERGİLER

T.C.,Maarif Vekilliği, Tebliğler Dergisi, 9 Eylül 1940.

T.C.,Maarif Vekilliği, Tebliğler Dergisi, 30 Eylül 1940.

T.C.,Maarif Vekilliği, Tebliğler Dergisi, 7 Ekim 1940.

T.C.,Maarif Vekilliği, Tebliğler Dergisi, 11 Kasım 1940.

T.C.,Maarif Vekilliği, Tebliğler Dergisi, 23 Haziran 1941.

T.C., Milli Eğitim Bakanlığı, *Tebliğler Dergisi*, 26 Kasım 1945.
T.C., Milli Eğitim Bakanlığı, *Tebliğler Dergisi*, 3 Mart 1947.
T.C., Milli Eğitim Bakanlığı, *Tebliğler Dergisi*, 5 Mayıs 1947.
T.B.M.M., *Tutanak Dergisi*, 23 Mayıs 1945.
T.B.M.M., *Tutanak Dergisi*, 24 Aralık 1945.
T.B.M.M., *Tutanak Dergisi*, 14 Ağustos 1946.
T.B.M.M., *Tutanak Dergisi*, 24 Aralık 1946.
T.B.M.M., *Tutanak Dergisi*, 29 Aralık 1947.
T.B.M.M., *Tutanak Dergisi*, 1 Kasım 1948.
T.B.M.M., *Tutanak Dergisi*, 25 Şubat 1949.
T.B.M.M., *Tutanak Dergisi*, 11 Kasım 1949.
T.B.M.M., *Tutanak Dergisi*, 21 Aralık 1949.
T.B.M.M., *Tutanak Dergisi*, 27 Ocak 1954.

III-ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLER

A.KİTAPLAR

Aktan, M.A. (1999). *Köy Enstitüleriyle Canlandırıcı Eğitim Yolunda*, İzmir, Etki Yayınları.

Akyüz, Y. (2012). *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara, Pegem Akademi Yayınları.

Altunya, N. (2000) “Köy Enstitüleri’nin Kurulmasından Önceki Eğitimimize Kısa Bir Bakış”, *Kuruluşunun 60.Yılında Köy Enstitüleri*, ADD Derneği Bulancak Şubesi, Samsun, Ürün Yayınları.

Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde ve C.H.P Kurultaylarında (1919-1938) (2006) Cilt I, Ankara, Divan Yayıncılık, 5. Baskı.

Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II (1906-1938), Cilt II, Ankara, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları: I, 5.Baskı.

Ataünel, A.(1994). *Türkiye’de İlkokul Öğretmeni Yetiştirme Sorunu(1923-1994) ve ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya’daki Çağdaş Uygulama ve Eğilimler*, Ankara, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü Yay.

- Aydemir, Ş. S. (1991). *İkinci Adam(1938-1950)*, Cilt 2, İstanbul, Remzi Kitabevi, IV. Baskı.
- Aydemir, Ş. S. (2000). *İkinci Adam(1884-1938)*, Cilt 1, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Aydın, B.M. (2007). *Köy Enstitüleri Ve Toplum Kalkınması*, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Bahadınlı, Z.Y. (1968). *Türkiye’de Eğitim Sorunu Ve Sosyalizm*, Ankara, Hür Yayınevi.
- Basında Köy Enstitüleri* (2001), Cilt I(1936-1944), Ankara, Köy Enstitüleri Ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Basında Köy Enstitüleri*(2001), Cilt II(1944-1949), Ankara, Köy Enstitüleri Ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Başar, E.(2004). *Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri(1929-1960)*, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.
- Başar, E.(2009). “Cumhuriyet Aydınlanmasında Mustafa Necati’nin Yeri ve Etkileri”, *Ölümünün 80.Yılında Mustafa Necati ve Cumhuriyet Eğitim Devrimi Sempozyum Bildirileri*, İzmir, Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları, 3.Basım.
- Başgöz, İ.(1995). *Türkiye’nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yay./ 1754, 1.Baskı, Başbakanlık Basımevi.
- Berkes, N. (1978). *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, İstanbul, Doğu-Batı Yayınları I.
- Binbaşoğlu, C. (2009).*Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi*, Ankara, Anı Yayınları.
- Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim(Tarihi Gelişim)*, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay, No:140.
- Duman, T. (1991). *Türkiye’de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme*, İstanbul, MEB Yayınları.
- Hasan Ali Yücel, Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi İle İlgili Yazıları Konuşmaları* (1997),Ankara, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yay.
- İsmet İnönü, Eğitim-Öğretim Üzerine* (2002), Ankara, Türk Eğitim Derneği İnönü Vakfı Yayınları.
- İsmet İnönü, Konuşma, Makale, Demeç ve Söyleşileri 1944-1950* (2003),Ankara, Türk Eğitim Derneği İnönü Vakfı Yayınları.

- Kavak, Y ve diğerkleri(2007). *Öğretmen Yetiştirme Ve Eğitim Fakülteleri(1982-2007)*, Ankara, Yükseköğretim Kurulu Yayınları.
- Kirby, F. (2010). *Türkiye’de Köy Enstitüleri*, İstanbul, Tarihçi Kitabevi.
- Koçak, C. (2012). *Türkiye’de Milli Şef Dönemi*, Cilt I. İstanbul, İletişim Yayınları, 6.Baskı.
- Koçak, C. (2012). *Türkiye’de Milli Şef Dönemi*, Cilt II.İstanbul, İletişim Yayınları, 6.Baskı.
- Koçer, H.A. (1976). *Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Problemi(1848-1967)*, Türk Eğitim Tarihi Üzerine Araştırmalar, Seri:1, Ankara, Yargıçoğlu Matbaası.
- Kaplan, M. (2002). *Aydınlanma Devrimi Ve Köy Enstitüleri*, Ankara, TC.Kültür Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserleri Dizisi/354
- Okçabol, R. (2005). *Öğretmen Yetiştirme Sistemimiz*, İstanbul, Ütopya Yayınları.
- Özkucur, A. (1990). *Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü*, Ankara, SelviYayınları.
- Özodaşık, M. (2000). *Cumhuriyet Döneminde Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çabaları 1923-1950*, Konya, Çizgi Kitabevi.
- Öztürk, C. (1996). *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özyılmaz, Ö. (2002). *Osmanlı Medreselerinin Eğitim Programları*, Ankara, TC Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Toker, M. (1990). *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973,Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 3.Basım
- Tonguç, E. (2007). *Bir Eğitim Devrimcisi İsmail Hakkı Tonguç*, İzmir, Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yay.
- Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme(1848-1995)*,(1995), Ankara, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme Eğitimi Genel Müdürlüğü Yay.
- Uygun, S. (2004). *Cumhuriyet Döneminde Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirmenin Tarihsel Analizi, Ortaöğretimde Yeniden Yapılanma Sempozyumu*, Ankara, MEB Yayınları.
- Yücel, H.A. (1994). *Türkiye’de Ortaöğretim*, Ankara, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Zürcher, E.J. (2000). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İstanbul, İletişim Yayınları, 7.Baskı.

B.MAKALELER

Akyüz, Y. (2009). “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirmenin 160.Yılında Darülmuallimin İlkYıllarına Toplu Ve Yeni Bir Bakış”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*.

Altın, H. (2011). “Osmanlının Son Döneminde Muallim Okulları Dışındaki Öğretmen Yetiştiren Kurumlara Genel Bir Bakış”, *Kilis Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt I, Sayı I.

Bilir, A. (2011). “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirmenin Tarihsel Evrimi ve İstihdam Politikaları”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt. 44, Sayı: 2.

Bozdemir, S. (2010). “Tonguç’tan Yana Köy Enstitüleri, İlköğretmen Okulları ve Yüksek Öğretmen Okulları”, *Aramızdan Ayrılışının 50.Yıl Dönümünde İsmail Hakkı Tonguç Ve Okul Öncesinden Yüksek Öğretime Eğitim Sorunlar, Çözüm Önerileri Sempozyum Bildirileri*, İzmir, Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları.

Bozkurt, B.(2011). “Türkiye’de “Milli Şef” Dönemi CHP Politikalarının Eğitim Sistemine Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi*, Sayı 2 (Yaz 2011/II).

Bozkurt, B.İ.(2010). “İlköğretim Davası”nda İki Portre: İsmet İnönü ve İsmail Hakkı Tonguç”, *Aramızdan Ayrılışının 50.Yıl Dönümünde İsmail Hakkı Tonguç Ve Okul Öncesinden Yüksek Öğretime Eğitim Sorunlar, Çözüm Önerileri Sempozyum Bildirileri*, İzmir, Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları.

Çakmak, F. (2007). “Kuruluşundan Kapatılışına Kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi İçerisinde Köy Enstitülerine Yönelik Muhalefet”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VI/15 (2007/Güz).

- Cevizliler, N, E. (2004). “Amerika Büyükelçisi Charles H. Sherrill’in Raporuyla İsmet Paşa Kız Enstitüsü (Ankara)” , *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:9.
- Dönmez, C. (2005). “Atatürk ve Cumhuriyet Döneminde Ortaöğretim”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Erdem, Ç. (2008). “Cumhuriyet Yönetiminin 1930’lu Yıllarda Köyde Ve Köylülükte “Dönüşüm”ü Gerçekleştirme İsteğinin Bir Aracı Olarak Eğitim Kursları”, *Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, (10/3).
- Ergün, M. (2008). “Öğretmen Yetiştirme Tarihimizde Köy Eğitmeni Yetiştirme Kursları”, *Öğretmen Okullarının 160.Yılı*, Ankara.
- Eşme, İ. (2003). “Öğretmen Yetiştirmede 130 Yıllık Bir Sürecin Öyküsü: Yüksek Öğretmen Okulları ” , *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 160
- Gelişli, Y. (2009). “Yüksek Öğretmen Okullarının Kuruluşu ve Gelişimi”, *Türk Yurdu Dergisi*, Sayı:261.
- Genç, S.Z. (2005). “Sınıf Öğretmeni Yetiştirme Meselemiz”, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:11
- Gurbetoğlu, A. (2010). “Türkiye’de Öğretmen Eğitiminde Reform İhtiyacı”, *IX. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitim Sempozyumu*
- Kartal, S. (2008). “Toplum Kalkınmasında Farklı Bir Eğitim Kurumu: Köy Enstitüleri”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı:1.
- Kavcar, C. (2002). “Cumhuriyet Döneminde Dal Öğretmeni Yetiştirme”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 35, Sayı 1-2
- Kerimoğlu, H.T. (2010). “Köy Enstitüleri’ne Giden Yolda Birinci Maarif Şurası”, *Aramızdan Ayrılışının 50.Yıl Dönümünde İsmail Hakkı Tonguç Ve Okul Öncesinden Yüksek Öğretime Eğitim Sorunları, Çözüm Önerileri Sempozyum Bildirileri*, İzmir, Yeni Kuşak Köy Enstitüler Derneği Yayınları.
- Kuru, M. (2008). “Türkiye’de Öğretmen Adaylarının Seçiminde 1954 Örneği”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 28, Sayı 3

- Şahin, M. (1995). “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Model Önerileri, Uygulamaları ve Değerlendirmeler” (Tarihi Gelişim), *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4-5.
- Kapluhan, E. (2012). “Atatürk Dönemi Eğitim Seferberliği ve Köy Enstitüleri”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:26.
- Şeren, M. (2008). “Köye Öğretmen Yetiştirme Yönüyle Köy Enstitüleri” ,*Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 28, Sayı 1
- Taşdemirci, E. (1999). “Yüzyılımızın Başından Günümüze Kadar Türkiye’de Öğretmen Yetiştirmede Çağdaş Pedagoji Akımları”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 8.
- Turan, A. (2009).“Cumhuriyet Aydınlanmasında Mustafa Necati’nin Yeri ve Etkileri”, *Ölümünün 80.Yılında Mustafa Necati ve Cumhuriyet Eğitim Devrimi Sempozyum Bildirileri*, İzmir, Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları, 3.Basım.
- Turan, S. (2009). “John Dewey’in İstanbul Türk Ocağında Öğretmenlere Hitabı”, *Türk Yurdu Dergisi*, Sayı:261.
- Türkmen, L. (2012). “Öğretmen Yetiştirmede Mevcut Tarihi Birikimimiz ve Model Arayışları Sürecinde Bir Model Önerisi”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz (5/3).
- Ulusavaş, M. ve Diğerleri (2006). “Öğretmen Yetiştirme Sistemimizde Çocuk Hakları Bakımından Bir Değerlendirme(Kepirtepe Köy Enstitüsü Örneği)”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 17.
- Uzun, H. (2008). “Türkiye’de Öğretmen Adaylarının Seçiminde 1954 Örneği”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 28, Sayı 3.
- Üstüner, M. (2013). “Geçmişten Günümüze Türk Eğitim Sisteminde Öğretmen Yetiştirme ve Günümüz Sorunları” , *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 7.

C.TEZLER

- Aldemir, E. (2007). “*Kültür(Milli Eğitim) Bakanlarından Saffet Arıkan’ın Çalışmaları*”, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Aslan, B. (2006). “*Cumhuriyet Dönemi Eğitiminde Köy Öğretmenleri Projesi*”, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
- Aslaner, N. (2008). “*Milli Eğitim Şuraları Ve Eğitim Politikaları*”, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dinç, S. (1999). “*Cumhuriyet Döneminde Yapılan Milli Eğitim Şuraları Ve Alınan Kararların Uygulamaları(1923-1960)*”, Ankara.
- Gök, H.V. (2011). “*Atatürk ve İnönü Dönemi Kültür Politikaları*” , Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İkizçeli, A. (2006). “*Yabancı Uzmanların Türk Eğitim Sistemi Hakkında Verdikleri Raporlar(1924-1960)*, Van:Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kalaycı, T. (2008). “*Bir Öğretmen Yetiştirme Modeli Olarak Köy Enstitülerinin Etkileri: Eskişehir-Çifteler Örneği*”, Konya:Selçuk Üniversitesi
- Şahin, M. (1996). “*Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Uygulamalarında Yabancı Uzmanların Yeri*”, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Şeker, K. (2000). “*İnönü Dönemi Kültür Hayatı(1938-1950)* ” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi .
- Taşkesen, Ü.S. (2006). “*Hasan Ali Yücel’in Eğitim Felsefesi Ve Türk Milli Eğitimine Katkıları*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Torun, F. (2010). “*Farklı Statülerde Çalışan Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğine Bakışları(Isparta Örneği)*” Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi

D.ELEKTRONİK ADRESLER

<http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP16.htm>

EKLER

Milli Şef İsmet İnönü

Milli Şef İsmet İnönü, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde.

Köy Enstitüleri Öğrencileri